

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРУВАННЯ	
МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ.....	7
1.1. Митні платежі: сутність та значення в доходах Державного бюджету України.....	7
1.2. Нормативно-правове регламентування митного оподаткування.....	15
1.3 Критичний аналіз публікацій з проблематики адміністрування митних платежів.....	27
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ У ДОХОДАХ ДЕРЖАВНОГО	
БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	33
2.1 Аналіз сучасних тенденцій надходження митних платежів до Державного бюджету України.....	34
2.2. Фіскальна ефективність митних платежів в Україні.....	36
2.3. Вплив макроекономічних та макрофінансових факторів на надходження митних платежів.....	46
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ	
АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ.....	60
3.1. Зарубіжний досвід адміністрування митних платежів.....	60
3.2. Проблеми адміністрування митних платежів в умовах надзвичайного стану.....	68
3.3. Пропозиції з удосконалення адміністрування митних платежів до Державного бюджету України.....	75
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність. Актуальність теми обумовлено необхідністю теоретичного обґрунтування сутності та ролі адміністрування митних платежів, що має безпосередній вплив на обсяги митних надходжень до Державного бюджету України. Виявлення переваг та недоліків із подальшим визначенням пріоритетних напрямків реформування сучасної системи адміністрування митних платежів дає змогу оптимізувати процес проходження експортно-імпортних операцій, зменшити витрати на адміністрування за рахунок підвищення рівня автоматизації митних процедур і збільшити обсяги митних надходжень завдяки зменшенню проявів корупційних схем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі представлена велика кількість науковців, що проводили ґрунтовні дослідження в області адміністрування митних платежів. Роль та тлумачення митних платежів розглядали такі вчені як С. Д. Герчаківський [1], К. Безверхий [3], А. А. Дубініна [5], С. В. Сорокіна [5], О. І. Зельніченко [5], Т. В. Фоміна [6], О. П. Гребельник [8, 9], О. Є. Найдено [37], Т. М. Бороденко [50, 98], О. О. Маслак [38], Х. С. Передало [38], І. В. Мохнар [41], А. А. Славкова [97]; питанням ефективності діяльності митних органів присвятив свої роботи А. І. Крисоватий [40]; досліджували аспекти митного контролю С. В. Степаненко [59], І. Гуцул [80], М. Г. Шульга [91].

Проте, незважаючи на значний доробок праць питання удосконалення адміністрування митних платежів особливо в умовах військового стану, стає більш важливішою, та зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є вивчення теоретичних і методичних засад адміністрування митних платежів та розробка теоретичних і практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

З метою досягнення визначеної мети було поставлено такі *завдання*:

— визначити сутність та значення митних платежів у доходах Державного бюджету України;

- дослідити нормативно-правове регламентування митного оподаткування;
- здійснити критичний аналіз публікацій з проблематики адміністрування митних платежів;
- проаналізувати сучасні тенденції надходження митних платежів до Державного бюджету України;
- визначити рівень фіскальної ефективності митних платежів в Україні;
- дослідити вплив макроекономічних та макрофінансових факторів на надходження митних платежів;
- оцінити зарубіжний досвід адміністрування митних платежів;
- виокремити проблеми адміністрування митних платежів в умовах надзвичайного стану;
- надати пропозиції з удосконалення адміністрування митних платежів до Державного бюджету України.

Об'єктом дослідження є процес адміністрування митних платежів у контексті формування доходів Державного бюджету України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних аспектів адміністрування митних платежів у доходах Державного бюджету України, явища, процеси, які їх супроводжують.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та вирішення поставлених завдань у магістерському дослідженні використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження, а саме: абстрактно-логічний – при визначенні мети і завдань дисертаційного дослідження; аналітико-монографічний – при вивченні наукових джерел, законодавчих актів у сфері митної справи; метод групування – при систематизації та класифікації митних платежів; метод наукової абстракції та морфологічного аналізу – для уточнення економічних категорій наукового дослідження; логіко-історичний метод – для дослідження еволюції поглядів представників різних наукових шкіл на поняття «адміністрування митних платежів»; метод логічного узагальнення – для визначення системи показників оцінки ефективності митних платежів; економіко-статистичного аналізу – для розрахунку основних показників

адміністрування митних платежів; кореляційно-регресійного аналізу – для дослідження факторів, що впливають на обсяги митних надходжень.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів.

Теоретична значущість даного дослідження полягає у представленні пріоритетних напрямків реформування системи адміністрування митних платежів із урахуванням зарубіжного досвіду та наданні рекомендації щодо покращення роботи митних органів із мінімізацією проявів корупції. Практичне зачення магістерського дослідження в тому, що у результаті було спрогнозовано обсяги митних надходжень на 2023 – 2025 рр. Виділено ряд прямих та обернених факторів впливу, що є індикаторами збільшення або зменшення величини митних надходжень до бюджету, що дає змогу впливати на їх обсяги.

Інформаційною базою магістерського дослідження стали законодавчі та нормативні акти України, наукові праці зарубіжних та вітчизняних науковців та практиків з проблем адміністрування митних платежів та підходів щодо визначення їх ефективності, офіційні статистичні дані, матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Державної митної служби України, Національного банку України, Верховного суду та інші загальнодоступні джерела інформації в мережі Інтернет.

Апробація матеріалів кваліфікаційної магістерської роботи. Основні теоретичні положення кваліфікаційної роботи апробовано 4 травня 2023 року на Міжнародній науково-практичній конференції студентів та дослідників «Фінансові аспекти підтримки економіки в умовах глобальних конфліктів» та 20 жовтня 2023 року на X Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти». За результатами участі в конференціях опубліковані тези на теми: «Митне посередництво у контексті протидії корупції» і «Оцінка фіскальної ефективності ПДВ з імпорту в умовах економічної нестабільності» відповідно.

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел з 99

найменувань і містить 13 таблиць, 6 рисунків і 2 формули. Обсяг основного тексту роботи складає 84 сторінки комп'ютерного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

1.1. Митні платежі: сутність та значення в доходах Державного бюджету України

Митна та податкова політика на сьогодні є одним із найважливіших важелів, що утворюють дієву економічну політику країн світу. За допомогою податкових надходжень формується постійне надходження та перерозподіл частин бюджету, звідки кошти можуть бути вкладені в цільові програми соціально-економічного розвитку держави.

Митні платежі є одними з найвпливовіших податкових платежів та основною їх метою є здійснення безпосереднього впливу на процеси зовнішньоекономічної діяльності, а саме контроль та налагодження процесів імпорту й експорту товарів. За допомогою митних платежів держава може лімітувати експорт чи імпорт товарів, тим самим захищаючи вітчизняних виробників від недобросовісної конкуренції з боку іноземних виробників.

Аби визначити місце митних платежів у доходах Державного бюджету України необхідно розглянути дефініцію «митні платежі».

Економічна література стверджує, що «під митними платежами, які складають основу митних доходів країни, розуміють сукупність грошових внесків, що формуються в результаті справляння або стягнення митних платежів, а також виручка від реалізації конфіскованих предметів контрабанди, від грошового стягнення пені та штрафів» [1, с. 145].

Податковий кодекс України трактує митні платежі як «податки, що відповідно до цього Податкового кодексу України або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи» [4, ст. 14].

Провідним документом, який регулює відносини, пов'язані зі справлянням митних платежів є Митний кодекс України. Проте визначення «митних платежів» не зазначається в Митному кодексі України, проте надається їх перелік, а саме [2, ст. 4]: мито; акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції).

Аналізуючи податкове законодавство України можна знайти визначення, які мають пряму залежність від митних платежів містить [4, ст. 6]:

1) податок — обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до Податкового кодексу України;

2) збір (платою, внеском) — обов'язковий платіж до відповідного бюджету чи на єдиний рахунок, що справляється з платників зборів, за умови отримання ними спеціальної вигоди, також унаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій.

Виходячи із складників та поняття «митних платежів», варто розглянути кожного з них окремо.

Мито — це загальнодержавний податок, що визначається Податковим кодексом України та Митний кодексом України, який обчислюється та сплачується відповідно до Митного кодексу України, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2, ст. 271].

У економічній літературі існує багато трактувань дефініції «мито», що відрізняються від загальнодержавного поняття. Вчений О. П. Гребельник пояснює дане визначення наступним чином: «мито — це вид державного непрямого податку, який справляється з імпорту, експорту і транзиту товарів, торговельно-промислового прибутку, майна, цінностей і предметів, що перетинають кордон у визначених державою пунктах під контролем митних служб» [9, с. 5].

Цей податок стягується безпосередньо митницями та включається в систему митних платежів, які складають усі види нарахувань, зборів і платежів при перетині митного кордону України.

Для того, аби зрозуміти сутність та мету мита необхідно розглянути його види та об'єкти до яких застосовується кожен з них (у додатку А рис. А.1).

Розглядаючи рис. А.1 можна побачити, що провідними видами мита є ввільне мито, вивільне мито, що встановлюються на всі види товарів, що перетинають митний кордон України, а також сезонне мито.

Особливі види мита не є обов'язковими митними платежами, тому важливо розглянути їх відмінності [2, ст. 275]:

- антидемпінгове мито застосовується за умови ввезення на митну територію України товарів, що є об'єктом демпінгу, які завдають шкоду чи спричиняють загрозу завдання шкоди вітчизняному товаровиробнику;

- компенсаційне мито встановлюється за умови ввезення на митну територію України товарів, що є об'єктом субсидованого імпорту, які завдають шкоду чи спричиняють загрозу спричинення шкоди вітчизняному товаровиробнику;

- спеціальне мито встановлюється для захисту інтересів вітчизняних товаровиробників у випадках, коли обсяги або умови, за яких товари ввозяться на митну територію України, формують загрозу шкоди функціонування національного товаровиробника або ж заподіюють її. Також цей вид мита може бути реакцією на дискримінаційні або ворожі дії інших держав, митних союзів та економічних угруповань, що лімітують реалізацію законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;

- додатковий імпортний збір встановлюється за умови погіршення стану платіжного балансу чи значного зменшення золотовалютних резервів, чи досягнення ними гранично низького розміру задля збереження рівноваги платіжного балансу та збільшення розміру золотовалютних резервів.

Тобто, особливі види мита спрямовані на локальне наповнення ринку України, а саме – співвідношення між імпортною та вітчизняною продукцією, на

яку не мають впливу стандартні види мита. На спеціальне мито покладено завдання регулювати кількість та умови ввезеного товару, на антидемпінгове мито – регулювати ціну ввезеного товару до конкурентного рівня, на компенсаційне мито – регулювання пільгової продукції для збереження конкурентних позицій на внутрішньому ринку.

Виходячи із вищезазначеної інформації систему митних платежів можна поєднати у дві групи (у додатку А рис. А.2).

Таким чином, визначення дослідниками мита як непрямого податку обумовлено його обов'язковістю, неповерненістю, забезпеченістю державним примусом і нормами законів, неможливістю використання цього податку для цільових державних видатків, а також при справлянні мита право власності на суму мита завжди переходить від власника оподатковуваного товару до держави [14, с. 71-72]. Через що мито розподіляється у дві групи, оскільки основні види мита є обов'язковими, тому входять до групи обов'язкових митних платежів, а особливі види мита – до податкових митних платежів, тому що утримуються за додаткові види послуг. У визначенні Податкового кодексу України слово непрямий податок не згадується, оскільки дана дефініція описує лише загальнообов'язкові стягнення, тому визначення науковців можна трактувати неправильно. Також, розглядаючи мито як податок важливо розуміти, що необхідність сплати мита не виникає під час встановлення об'єкту оподаткування, а відбувається за потреби переміщення через митний кордон України і сплата мита дає на це право, що суперечить терміну «податок», де базою оподаткування є не право перетину кордону, а продукція або послуга.

Наступним складником митних платежів є акцизний податок, що згідно із ПКУ «акцизний податок – непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених Податковим кодексом України як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції)» [4, ст. 14].

Метою акцизного податку є збільшення надходжень шляхом оподаткування високомаржинальних товарів не першої необхідності (окрім

електроенергії), що використовуються переважно населенням із середніми доходами і вище [97, с. 375].

Цей вид податку стягується за декількома групами ставок на визначені товари, а саме [4, ст. 215]:

- спирт етиловий, спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (за виключенням квасу «живого» бродіння);
- тютюнові вироби, промисловий тютюн та його замінники;
- рідини, для заправлення електронних сигарет;
- паливо, включаючи товари (продукцію), які призначені для заправлення транспортних засобів, обладнання або пристроїв з двигунами внутрішнього згоряння із запалюванням від стиснення, з двигунами внутрішнього згоряння з іскровим запалюванням, з двигунами внутрішнього згоряння з кривошипно-шатунним механізмом;
- легкові автомобілі, кузови, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, що слугують для перевезення 10 і більше осіб, транспортні засоби для перевезення вантажів;
- електрична енергія.

Згідно із ПКУ розрізняють такі ставки акцизного податку [4, ст. 215]: адвалерні, специфічні, адвалорні та специфічні одночасно.

Специфічну ставку мають такі товари: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну, рідини, що використовуються в електронних сигаретах, пальне, моторні транспортні засоби, призначені для перевезення вантажів, 10 осіб і більше, включно з водієм, кузови для автомобілів, мотоцикли (включаючи мопеди) та велосипеди з допоміжним двигуном, причепа та напівпричепа для тимчасового проживання у кемпінгах, типу причіпних будиночків,

Адвалорну ставку мають такі товари: електрична енергія.

Адвалорну та специфічну ставку одночасно мають: сигарети та цигарки, сигарили.

Базою оподаткування у разі стягування податку за ставкою податку за адвалорною ставкою базою оподаткування є:

- вартість реалізованих товарів (продукції), виготовлених на митній території України, за визначеною виробником максимальною роздрібною ціною без ПДВ та з урахуванням акцизного податку;

- вартість товарів (продукції), що завозяться на митну територію України, за максимальною роздрібною ціною, встановленою імпортером на імпортовані ним товари (продукцію), без урахування ПДВ та з урахуванням акцизного податку.

Аналізуючи базу оподаткування можна стверджувати, що акцизний податок стягується з не максимальним доходом для держави, оскільки він вираховується із максимальної роздрібної ціни товару (продукції) визначеної виробником або імпортером, а не з максимальної вартості кінцевого продавця. У такому випадку платником акцизного податку буде не виробник чи імпортер, а споживач і виникатиме податковий кредит, принцип якого спостерігається при визначенні суми ПДВ. Тобто акцизний податок буде сплачуватися не з фіксованої ціни, а з кожної наступної доданої вартості кожного продавця, проте цей підхід змінить фіскальну суть даного податку.

Таким чином, акцизний податок необхідний задля контролю обігу соціально чутливих продуктів, і в даному випадку держава виступає монополією, а кінцевим платником акцизного податку – виробник та споживач.

Одним із провідних бюджетоутворюючих складових є ПДВ. Це непрямий податок, який відноситься до типу універсальних акцизів, тому велику базу оподаткування і визначену ставку податку; це встановлений відсоток премії, що сплачує споживач будь-яких товарів і послуг. На сьогодні частка ПВД у структурі податкових надходжень ДБУ становить близько 50% [3, с. 26].

Відповідно до частини першої статті 180 ПКУ, платником податку як митного платежу є будь-яка особа, яка ввозить товари на митну територію України в кількості, що оподатковується, несе відповідальність за сплату податків

у разі переміщення товарів через митний кордон України згідно з Митним кодексом України, а також включно:

— особа, відповідальна за дотримання вимог митного оформлення, при якому передбачається надання часткового або повного звільнення від сплати податку у разі порушення цих митних процедур, встановлених митним законодавством;

— особа, яка користується, навіть при ввезенні товарів на митну територію України, податковою пільгою, що не є придатною за цільовим призначенням та/або суперечить умовам чи цілям її надання згідно з Кодексом ця, а також будь-яка інша особа, яка користується податковими пільгами не призначеною для нього [4, ст. 180 п. 1].

В Україні затверджена загальна ставка податку на додану вартість у розмірі 20 %, проте вона може змінюватися від призначення або об'єкта оподаткування, а саме становити 14 %, 7% і 0 %. Розглянемо різницю між даними ставками (у додатку А рис. А.3).

Аналізуючи рис. А.3 можна спостерігати, що різниця між ставками ПДВ зумовлена стимулюванням до розвитку секторів економіки, що є малорозвиненими або суспільно необхідними.

Різницею від акцизним податком і ПДВ є:

— акцизний податок стягується лише з товарів, а ПДВ оподатковує, окрім товарів, також послуги;

— об'єктом оподаткування акцизним податком є повна вартість товару, при формуванні ПДВ враховується також прибуток, акциз, мито;

— кожна група оподатковуваних товарів має певну фіксовану ставку у варіанті специфічної ставки на визначену кількість продукції, при розрахунку ПДВ нараховується відсоток на вартість товару і може бути стягнуто з одного товару неодноразово;

— акцизний податок стягується одноразово з кожної одиниці товару, а ПДВ — на всіх етапах руху товару.

Таким чином, ПДВ є провідним податком, оскільки стягується майже з усіх товарів та послуг і є частиною повної вартості товару, оскільки включає в себе матеріальні витрати, амортизацію, заробітну плату, соціальні відрахування та прибуток і покладена на кінцевого споживача. Метою цього податку є створення загального централізованого грошового фонду задля забезпечення виконання власних функцій державою [6, с. 287].

Виходячи зі складу та функцій митних платежів, вони мають на меті вирішувати ряд завдань зовнішньоекономічної політики країни, такі як [8]: захист національної економіки від пагубного впливу конкуренції іноземних товаровиробників; створення умов для оперативної інтеграції до світового економічний простору; баланс між імпортом й експортом товарів, валютними надходженнями; сприяння поступовій трансформації структури виробництва і споживання товарів; раціоналізувати структуру ринку експорту та імпорту.

Поряд із метою митних платежів важливо визначити їх функції задля правильного трактування їх суті.

Першою і найголовнішою функцією варто визначити фіскальну, оскільки митні платежі утворюють прибуткову частину бюджету і акумулюються для формування матеріального забезпечення суспільних потреб.

Виходячи із фіскальної функції необхідним є раціональне наповнення бюджетів різних рівнів задля цільового використання стягнених коштів і звідси формується розподільча функція. Мета цієї функції полягає в тому, щоб розподіляти та перерозподіляти ВВП між суб'єктами, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність [12].

Наступними, не менш важливими функціями, є захисна та регулятивна функції. Ми пропонуємо використовувати їх разом, оскільки суть захисної функції проявляється у захисті вітчизняних товаровиробників від іноземної конкуренції і при дисбалансі соціальних витрат держава збільшує ставки митних платежів задля стабілізації позицій національного виробника та, як наслідок, — стимулювання вітчизняного виробництва. Звідси завданням регулятивної функції є відображення та корекції структури експорту та імпорту, що дає змогу мати

контроль над обсягами та складом міжнародного товарообороту. За допомогою цих двох функцій держава може обмежувати взаємодію між певними країнами, так і навпаки – налагоджувати міжнародні відносини.

Отже, митні платежі – це визначені митним законодавством платежі, які справляються під час переміщення товарів через митний кордон України, сутність, розмір і сплата яких врегульована митним і податковим законодавством. Головними завданнями митних платежів є захист національного товаровиробника і збільшення доходів Державного бюджету України і, як наслідок, розвиток економіки держави, як основа формування самостійності та збереження національних особливостей внутрішнього ринку України.

1.2. Нормативно-правове регламентування митного оподаткування

Після проголошення незалежності та суверенітету України 24 серпня 1991 року виникла гостра необхідність забезпечення повного захисту економічних інтересів України. Україна почала активно розвивати правове забезпечення своєї діяльності. Сама Конституція [15] була затверджена лише у 1996 року, проте наказ Міністерства культури УРСР датується від 23 березня 1987 року. № 120 «Про порядок контролю за вивезенням культурних цінностей з Радянського Союзу» був чинний до 1999 року, тому його замінив Закон України «Про порядок вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [16].

Чітке митне регламентування є однією з ознак держави, тому 25 червня 1991 року було затверджено Закон «Про митну справу в Україні» [17]. Невдовзі був затверджений Митний кодекс України [18] від 12 грудня 1991 р. і набув чинності наступного року, а 5 лютого 1992 р. – закон «Про Єдиний митний тариф». Ці закони стали правовою базою для подальшого формування митної системи України.

Правову діяльність із часів проголошення незалежності України слід поділити на окремі етапи, формування яких відповідає модернізації МКУ, повній

або частковій зміні попередніх нормативно-правових документів і правил перетину митного кордону та коригування митної політики України в цілому.

Етап 1 – 1991 – 2003 рр. На той момент державна митна система, а відтак і її правове забезпечення тільки починали своє становлення. Пострадянське законодавство було успадковано від Української РСР і першим документом у галузі митної справи був схвалений Закон УРСР «Про митну справу в Українській РСР» [17]. Хоча Україна здобула незалежність у 1991 році, вона діяла за цією формулою до 1994 року та з 24 лютого 1994 року почали відбуватися зміни, а саме: було виключено, замінено та продубльовано усіма відмінками словосполучення «Українська РСР» і «Державний комітет митного контролю» такими відповідниками як «Україна» й «Державний митний комітет». Даний закон формує розуміння митних правил і термінів, митної території України, суб'єктів регулювання та контролю за дотриманням митний режимів та їх юрисдикції; перераховує основні нормативні документи у сфері митної справи та вказує, що податки сплачуються відповідно до Закону «Про тарифи України».

Слід зазначити, що на той час закону «Про тарифи України» не було, він мав іншу назву, а саме Закон України «Про Єдиний митний тариф України». Закон «Про Митний тариф України» набрав чинності у 2001 році. Митні платежі регламентувалися Кабінетом Міністрів України на підставі Податкового кодексу України. Поки немає чіткого визначення чи пояснення накладення мит чи податків.

Основним документом митної справи був Митний кодекс України [18], що був затверджений у 1991 році, у який було вкладено принципи організації митної політики в Україні задля сприяння становленню ринкової економіки та розвитку зовнішньоекономічної діяльності на базі єдиної митної території, мит і зборів. На той момент МКУ не містив тлумачень термінів «митний платіж», «мито», «митний збір». Незрозумілим є порядок ввезення товарів на митну територію України, оскільки у Статті 53 йдеться про те, що товари мають бути завезенні згідно зі законодавством України без чіткого посилання на закон або інший нормативно-правовий акт.

Проте статтями 76 – 77 Митного кодексу України «Мито і митні збори» визначено умови сплати митних платежів. Наступні статті окреслюють їхню мету, як розвиток системи митного адміністрування України. У розділі VIII Митного кодексу України «Порушення митних правил. Провадження у справах про порушення митних правил» [18] за ухилення від митних правил, встановлених Митним кодексом України, переважно нараховується штраф у розмірі мінімальної заробітної плати з можливістю конфіскації речей громадян і посадових осіб від однієї до десяти мінімальних заробітних плат залежно, а іноді це пов'язується із ставкою мита або інших митних платежів. У новій редакції Митного кодексу України зросли розміри штрафних нарахувань за порушення митного законодавства, що мало на меті зменшити навмисні порушення митних норм і створити умови, за яких сплати митних платежів буде простішим та вигіднішим, ніж шахрайство. Про це йшлося в Законі України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань», що набрав чинність 28 січня 1994 року [7].

Паралельно із цим із 16 квітня 1991 року функціонував Закон УРСР «Про зовнішньоекономічну діяльність», що описував провідні принципи оподаткування для регулювання та контролю зовнішньоекономічної діяльності, що містилося у Статті 11. Також тут були окреслені податкові пільги та критерії їх визначення, а саме: мати експорт, що перевищує імпорт протягом фінансового року, обсяг експорту суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності має складати не менше 5% від обсягу реалізованої продукції протягом фінансового року, експорт на стабільній основі наукових товарів, зокрема товарів з доданою вартістю не менше 30% [11]. Також Статтею 13 цього закону описується, що митні правила щодо стягування митних платежів, пільг тощо регулюються законами УРСР про митне регулювання. У цьому випадку було б доречно вказати дані закони, що б полегшило перетин митного кордону для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Регламентування видачі дозволів та квот, їх види, порядок їх отримання, ознаки установлення та контролюючих органів зазначається в Статті 16 «Ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій» [11]. У Статті

29 йдеться про порядок встановлення заходів як відповідь на ворожі дії іноземних держав за допомогою встановлення дозволів і квот, ввізного мита, концесій або торгового ембарго. Стаття 33 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає кримінальну та майнову відповідальності за порушення законодавчих норм і правил зовнішньоекономічної діяльності, проте регулювання штрафними стягуваннями описує Стаття 37 [11].

Наступним законом став Закон «Про Єдиний митний тариф України», що набрав чинності із 5 лютого 1992 року [47], яким передбачено застосування Єдиного митного тарифу України при перетині митного кордону України задля оподаткування митом окремих товарів. Зокрема, цей Закон вперше дає визначення «митному тарифу», а саме: Єдиний митний тариф України трактується як систематизована сукупність ставок мита, якими оподатковуються товари та інші предмети, що перетинають митний кордон України. Також даний документ визначає митні збори і податки, митні пільги та преференції, митну вартість, умови повернення митних платежів. Не менш важливим завдання цього Закону – розвиток окремих сфер економіки, оскільки тимчасово, до 1 січня 2009 року, звільняється від оподаткування ввезення на митну територію України суб'єктами космічної діяльності товарів, що створюються для виробництва космічної техніки [24].

Розпорядженням КМУ «Про єдиний митний тариф» від 11 січня 1993 р. Статті 13 Декрету УРСР «Про ЗЕД» про встановлення експортних мит Єдиного митного тарифу та умов введення митних правил. Декретом визначено, що при ввезенні товарів за державними контрактами та державними замовленнями митні платежі не сплачуються, а за умови ввезення товарів для дітей ставка митних платежів зменшується на 50% [20].

Постановою КМУ «Про квотування та ліцензування експорту товарів (робіт, послуг)» [13] від 12 січня 1993 року внесено зміни до Закону УРСР «Про зовнішню торгівлю» в частині реєстрації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Відтепер суб'єктам вільних зон не потрібно реєструвати зовнішньоекономічну діяльність. Також слід зазначити, що при експорті товарів у

межах встановленої квоти мито не оподатковується, а також допускається перевищення встановленої квоти за умови сплати експортного податку.

12 січня 1993 року внесено зміни до Закону УРСР «Про ЗЕД» в частині реєстрації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності Постановою КМУ «Про квотування та ліцензування експорту товарів (робіт, послуг)» [13]. Тут зазначається, що суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності не потрібно реєструвати зовнішньоекономічну діяльність. Також слід зазначити, що при експорті товарів у межах встановленої квоти мито не стягується та допускається перевищення затвердженої квоти при сплаті експортного податку.

У Статті 10, описується функція Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків, як здійснення заходів нетарифного регулювання ЗЕД, особливо реєстрації учасників ЗЕД і деяких видів договорів відповідно до цього Закону, проте дана Стаття була скасована Декретом описаним вище.

Законом «Внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняття Закону «Про міжнародний комерційний арбітраж»», що був затверджений 15 лютого 1995 р. [21] внесено поправки для зміни назви «Українська РСР» на «Україну», проте він стосувався не всіх нормативно-правових назв. І наступним Законом, що замінив у всіх відмінках та родах назву «Українська Радянська Соціалістична Республіка» на слово «Україна», був Закон «Про внесення змін до Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про зовнішньоекономічну діяльність»» прийнятий 22 грудня 1998 року [22].

Відповідно до Закону від 2 березня 1995 року «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України» було змінено Статтю 31 закону «Про ЗЕД», де роз'яснювалося, що під словосполученням «недобросовісна конкуренція у сфері зовнішньоекономічної торгівлі» мається на увазі недобросовісна реклама; вчинення інших протиправних дії [23]. Це було першим трактуванням зазначеного терміну. У цей момент запроваджуються нові категорії квот і дозволів (антидемпінгові, компенсаційні, спеціальні) і кожна ідентифікується; додаються нові заходів щодо дискримінаційних та ворожих дій з боку інших країн, митних союзів чи економічних груп, зокрема: скасовується

найбільш пільгового чи преференційного режиму, запроваджується повне ембарго на торгівлю, створюється спеціального мита, утворюється система ліцензування та квотування ЗЕД, створюється цільова ціна для імпоротної та експортної торгівлі встановлюються квоти, вводяться комбіновані режими квотування. Також визначається відповідний орган, що несе відповідальність за один або декілька із зазначених вище заходів у відповідь на дискримінаційні та ворожі дії інших країн, митних союзів чи економічних груп. Окрім цього, модернізується поняття «недобросовісної конкуренції», тепер до заходів недобросовісної конкуренції включають демпінговий імпорт, щодо якого використовують антидемпінгові заходи, до субсидованого імпорту використовуються компенсаційні заходи.

Згодом, у 1996 році було створено Державну митну службу України, що базувалася на основі Державного митного комітету України.

Наступним Законом, прийнятим 30 червня 1999 року, «Про джерела фінансування органів державної влади» регламентувалося, що кошти, отримані від реалізації конфіскованого майна, за видачу дозволів, митні збори тощо, що до набуття чинності цього Закону згідно із законами України спрямовувалися на створення матеріально-технічної, інформаційної та науково-дослідної бази, а також на інші цілі, тепер зараховуються в повному обсязі до ДБУ [19].

22 лютого 2000 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань митної справи» було затверджено склад системи митних органів України, що утворювалася із Державної митної служби України, регіональних митниць, митниць, спеціалізованих митних управлінь та організацій, установ і навчальних закладів [10].

Наступним законодавчим актом у 2001 році був затверджений Закон України «Про Митний тариф України» [25]. Коли вступив у дію цей закон, втратив фактичну чинність Закон «Про Єдиний митний тариф України», оскільки з 2001 року ставки імпортного мита регламентуються Митним тарифом України, проте на законодавчому рівні він був скасований у 2012 році [31].

Таким чином, починаючи із 1991 року в Україні почалися заходи щодо пом'якшення митної політики, що, у свою чергу, викликали збільшення потоку

іноземних товарів і зниження попиту на вітчизняну продукцію через високі ціни. Найбільше попиту втратили продукти з низькою еластичністю попиту, особливо енергоносіїв. У структурі промисловості відбувся зсув у бік більш дешевої продукції. Не менш важливою для розвитку митної політики, стала Угода про співпрацю та партнерство між Україною та Європейським Союзом, що була прийнята 1 березня 1998 року, яка викликала збільшення та укріплення зовнішньоекономічних зв'язків України (у додатку Б рис. Б.1).

Даний етап розвитку митного законодавства перебував на стадії модернізації і був недосконалим, оскільки відбувалося дублювання законів, стрімке зростання ставок штрафних санкцій, наявність протиріччя в окремих законодавчих актах і часті зміни в квотуванні та ліцензуванні зовнішньоекономічної діяльності.

Наступний етап охоплює період 2004 – 2012 років.

За цей час митне регулювання України відзначилося важливим періодом реформування. Розробці Другого Митного кодексу передувала необхідність зведення існуючого митного законодавства до загальновизнаних правил і стандартів, зіставленні із Конституцією України та особливостями як внутрішньої ринкової економіки, так і зовнішньої. Провідним документом, що розпочав новий етап став новий Митний кодекс України затверджений 11 липня 2002 року, що набув чинності 1 січня 2004 року. При розробці проекту нового Митного кодексу України приділялася особлива увага положенням міжнародним конвенціям та угодам, а також тим, до яких входить Україна або має намір приєднатися.

Відповідно в 2004 році через набранням чинності нового Митного кодексу України [27] втрачають чинність Закон України «Про митну справу в Україні», прийнятий 25 червня 1991 року, й Митний кодекс України, прийнятий 12 грудня 1991 року, за винятком статей 47, 85, 86, 87 і Глави 2 «Митні збори» розділу V «Мито та митні збори», що будуть скасовані після здобуття членства у СОТ Україною. У новому Митному кодексі з'являється поняття «тариф» у Статті 19, у Статті 41 наводиться зміст форм митного контролю й спеціальних митних режимів у Статтях 185-246. Також з'являється термін «митна вартість» та способи

її розрахунку, описані у Статтях 259-275. Достатньо інформативним став новий Розділ «Інформування та консультування з питань митної справи», який має на меті зменшити кількість правопорушень учасників зовнішньоекономічної діяльності, поглибити знання громадян загальне про законодавство, тому що взаємодія з митним органом дозволяє правильно тлумачити законодавчі акти, знаходити вихід із спірних ситуацій і допускати менше помилок.

Також новий Митний кодекс України передбачає відповідальність за 27 видів порушень, у порівнянні з минулим МКУ, що поділяв їх на 17. Зокрема новий Кодекс значно збільшив розміри штрафів, а точніше від 0,5 до 3 до десятків сотень неоподатковуваних мінімальних доходів громадян. Також, Законом від 28 грудня 2007 р. «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» передбачено, що доходи загального фонду Державного бюджету України включаються надходження від митного оформлення товарів, транспортних засобів і митних платежів поза межами розташування митниці або поза робочим часом, визначеним митним органом [28].

20 листопада 2003 року було доопрацьовано Статтю 16 «Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій» Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [29]. З того моменту стаття називається «Ліцензування зовнішньоекономічних операцій» та визначає, що ліцензування може відбуватися автоматично або не автоматично на основі застосування квот.

Закон України прийнятий 16 листопада 2006 року «Про внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»» [30] скасував поняття компенсаційних і антидемпінгових квот та ліцензій, також було доповнено Статтю 7 у сфері податкового регулювання товарів, що ввозяться на митну територію України з країн-членів СОТ. З цих пір товари з країн СОТ можуть вільно потрапляти на внутрішній ринок і не можуть виключатися із привілеїв, наданих іншим державам або на національному рівні.

У зв'язку з економічною кризою відбулося коригування чинного Закону України «Про ЗЕД» Законом України від 4 лютого 2009 року «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України

у зв'язку із світовою кризою», що містив інформацію про дії в разі досягнення критичного стану платіжним балансом України буде здійснена процедура установлення, реформації та скасування тимчасової премії до теперішніх ставок мита на товари, що ввозяться на митну територію України [31]. Ця процедура може здійснюватися терміном на 6 місяців з можливістю продовження на 6 місяців за умови, що платіжний баланс України перебуватиме в критичному стані. Цільова премія до ставок ввізного мита встановлюється на рівні 13% митної вартості товарів, що імпортуються на митну територію України. Цим Законом також вносяться корективи до Закону України «Про Єдиний митний тариф України» та Закону України «Про Митний тариф України». Законом прийнятим 23 лютого 2012 року [32] «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту вітчизняних товаровиробників у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів чи економічних угруповань» [32] зменшено кількість заходів, які вживає Україна у відповідь на ворожі дії країн, митних союзів чи економічних угруповань тощо, які регламентуються «Про ЗЕД» та вилучивши із переліку виконання в комбінованому режимі квот, зазначених для імпорту та експорту товарів.

1992 року було схвалено Закон України «Про єдиний митний тариф України» і втратив чинність із 1 червня 2012 року. Також запроваджений 2001 року Закон України «Про митний тариф України» також був скасований у 2012 р. Проте у 2013 р. був прийнятий Закон України «Про митний тариф України» і був ліквідований 19 жовтня 2022 року.

Таким чином, другий етап становлення митної системи України відзначився збільшенням розмір штрафів та кількістю їх видів, прийняттям митних заходів пов'язаних із економічною кризою, відбувається трансформація Митного кодексу України у бік врегулювання доступу до товарів СОТ до українського ринку.

Третій етап охоплює період з 2012 року й понині.

Даний етап відзначається набрання чинності нового Митного кодексу [33]. Він містить ряд новацій, спрямованих на спрощення митного оформлення товарів.

Слід зазначити, що Митний кодекс України став більш стандартизованим і включає норми кількох законодавчих актів, які втрачають чинність одночасно з початком дії нового Митного кодексу України, а саме: Закон України «Про Єдиний митний тариф» прийнятим 5 лютого 1992 року, Закон України «Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України» прийнятим 13 вересня 2001 року, Закон України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» прийнятим 4 жовтня 2001 року.

Важливо відзначити основні нововведення Митного кодексу України, які стосуються кожної сфери ЗЕД. Новий МКУ більш детально описав митну справу та її складники. Останні чотири положення були додані в новому Митному кодексі України, чим доповнили митну справу України не лише нормативними показниками, а й механізмами її введення (у додатку Б рис. Б.2).

Також додалося поняття «уповноважений економічний оператор», згідно зі Статтею 12 Митного кодексу України підприємство відповідає затвердженим вимогам і має дозвіл застосовувати спеціальні спрощення. Статус уповноваженого економічного оператора надається підприємству митними органами за допомогою видачі відповідного сертифіката та реєстрації в Єдиному реєстрі економічних операторів. Статею 15 нового Митного кодексу України зазначається, що за умови присутності зазначеного вище сертифіката можуть бути передбачені ряд спеціальних спрощення, зокрема: зменшення обсягу інформації, яку необхідно представити митним органам перед в'їздом на митну територію України, визначити пріоритетність здійснення митного контролю, ввезення товарів на закритий склад тимчасового користування без дозволу митного органу.

Крім того, були затверджені новітні інструменти митного оформлення, а саме: можливість розмитнення товарів через будь-яку митницю, однієї декларації достатньо для виконання різних митних формальностей, пройти митні процедури протягом 4 годин після подання митної декларації, звільнення декларантів від відповідальності за недбалість у митному декларуванні.

Митний режим також зазнає змін, пов'язаних із поділом режиму «тимчасове ввезення (вивезення)» на два різних режими – «тимчасове ввезення», «тимчасове вивезення» та перейменування інших митних режимів. Теж відбулися зміни в справленні митних платежів до товарів, що перетинають митний кордон України. Тепер, не підлягає письмовому декларуванню та не оподатковується при митному оформленні, якщо супровідний багаж, загальна вартість якого менше 1000 євро і вага не перевищує 50 кг, при перетині кордону раз на добу. Якщо загальна вартість складає 1 000 — 10 000 євро, то застосовується ставка податку 10% від цієї вартості. За умови, що загальна вартість перевищує 10 000 євро, застосовується повна ставка податку, визначена Митним тарифом України.

У відповідь на військові дії, що почалися в 2014 році на окупованій території України згідно з Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» прийнятого 24 грудня 2015 року, у відповідь на ворожі дії агресора, що виявлялося заборонаю на здійснення зовнішньоекономічної діяльності чи накладення лімітів на її здійснення були введено додаткові заходи [34].

Для виокремлення принципів державної підтримки експорту за допомогою страхування, перестрахування, гарантування, часткового відшкодування процентів за експортний кредит задля сприяння розширенню експорту товарів українського походження у великих масштабах на зовнішні ринки, захисту українських експортерів від збитків від несплати платежів і фінансових ризиків, підвищення конкурентноздатності українських товаровиробників на світовому ринку, було прийнято 20 грудня 2016 року Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту». Отже, метою цього Закону було створення сприятливих умов для легкого експорту національної продукції на зовнішні ринки [35].

Також, 1 січня 2016 року було відмінено додатковий імпорتنний збір, що діяв із 2015 року. Оброблені харчові продукти, жири, олії тваринного та рослинного походження, оцет, тютюн і замітники тютюну, алкогольні та

безалкогольні напої, живі тварини обкладаються додатковим імпортомним збором у розмірі 10%. На всі інші товари було встановлено 5% імпортного збору, за винятком «життєво необхідних» товарів, до яких включаються більшість енергетичних носіїв та певні види ліків.

З 2017 року Україна взяла на себе зобов'язання наблизити своє митне законодавство до стандартів ЄС. Найсуттєвішими змінами з того часу стали заснування програми авторизованого економічного оператора (АЕО) та Спільної режиму спільного транзиту (NCTS) [44, 46].

Перевагою цих програм є вагоме скорочення часу, витрат і адміністративного навантаження для компаній, що підтвердили дотримання стандартів та ведуть контроль внутрішніх процедур відповідно до чинного законодавства.

У березні 2021 року в Україні починається етап національної реєстрації NCTS, а подача документів для здобуття статусу АЕО можлива з серпня 2020 року.

У Постанові «Деякі питання проведення офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту)» прийнятою 24 жовтня 2018 року, у Переліку товарів, які у разі ввезення на митну територію України (у тому числі з метою транзиту) підлягають заходам офіційного контролю, виключено пункт «для науково-дослідних цілей» [36], що дає можливість завозити ґрунти та інші товари в особистих цілях, проте з додержанням санітарних норм, про що свідчить Постанова «Про затвердження Порядку взаємодії між декларантами, їх представниками, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму «єдиного вікна» та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов КМУ» прийнята 21 жовтня 2020 року базуючись наданої на пункті 3 даної постанови, вказати до Статті 196 Митного кодексу України код товарів та

інших державних об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду за УКТЗЕД, які можуть бути носіями особливо небезпечних захворювань, що занесені до Міжнародним епізоотичного бюро чи подібні хвороби, які підлягають реєструванню, а також у разі внесення змін до УКТЗЕД [43].

Наступною зміною, що була прийнята 9 квітня 2022 року є Постанова «Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації» [45]. У якій зазначено, що забороняється імпорт товарів з Російської Федерації на митну територію України в митному порядку, що спричинено воєнною агресією Російської Федерації проти України відповідно до частини 11 Статті 29 Закону України «Про зовнішньоекономічної діяльності».

Отже, третій етап становлення системи управління митними платежами в Україні відзначається введенням у дію положень Угоди про спрощення процедур торгівлі. Поступово запроваджуються митні заходів щодо управління ризиками, аудити після митного оформлення, створення системи «єдиного вікна», запровадити уповноваженого економічного оператора. Митне законодавство України продовжує змінюватися відповідно до вимог СОТ та ЄС.

1.3 Критичний аналіз публікацій з проблематики адміністрування митних платежів

Митні платежі України у більшості відносяться до категорії непрямих податків, що є невід'ємною формотворчою частиною надходжень до Державного бюджету України. Тому важливо розуміти склад і функції митних платежів.

Найденко О. Є. зображає склад митних платежів як трактується в Митному кодексі України, а саме: ПДВ, акцизний податок, мито. Останнє у свою чергу поділяється на ввільне, вивільне, сезонне та особливі види мита до яких входять: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне та додатковий імпорتنний збір [37]. І тільки мито регламентується Митним кодексом України, а ПДВ та акцизний податок – Податковим кодексом України. У даному випадку було б доречно зазначити, що податок на додану вартість та акцизний податок стягується із

ввезених на територію України товарів, оскільки в такому трактуванні, як зображено у роботі, втрачається зміст поняття групи «митні платежі».

Аби розуміти важливість митних платежів, як економічного та фінансового регулятора, необхідно розглянути їх функції. Найдено О. Є. виокремлює три основні функції митних платежів: фіскальна, контрольна, регулююча, — і ряд допоміжних функцій таких як: управління ризиками (облікова функція та митне регулювання), юридичний супровід, адміністрування заборгованості та консультаційно-інформаційна (планування та прогнозування, аналітична функція) [37]. Також у цій праці зазначено, що провідними функціями є контрольна та регулююча функції. Аналізуючи список функцій необхідним є додати до переліку функцій захисну функцію, із якої утворюється регулююча функція. Оскільки першочерговим завданням митних платежів є захист національних товаровиробників від нездорової конкуренції на ринку, а завдяки постійному моніторингу товарів, що перетинають митний кордон України регулятивна функція і звідси походить контрольна функція, а завдяки митним платежам виявляється фіскальна функція, тому виокремити провідні функції у даному випадку неможливо, тому що вони взаємопов'язані.

Із появою «митних платежів» виникає потреба у їх контролі, збиранні та обліку, що формує поняття «адміністрування митних платежів». Аналіз цього поняття розглядають у своїй роботі Маслак О. О., Передало Х. С., Маслак Т. О. «Адміністрування митних платежів: концептуальний базис в стратегіях розвитку підприємств», що представлений у додатку В у табл. В.1.

Аналізуючи різні підходи до трактування терміну «адміністрування митних платежів», то можна спостерігати єдиність думки різних науковців у тому, що «адміністрування митних платежів» — це сукупність заходів, спрямованих на контроль, повноту, правильність і своєчасність сплати митних платежів, що покладені на митні органи України. Оскільки Митний кодекс України не надає трактування наведеного терміну, то є неможливим виокремлення одного поняття як єдиного. Провідним словом у терміні «адміністрування митних платежів» є «адміністрування». Тобто, найпростіше трактування поняття «адміністрування

митних платежів» – це контроль за справлянням митних платежів і процесів, що безпосередньо пов'язані із їх справлянням. У такому випадку доречним буде розібратися в діяльності митних органів, що реалізують митну політику, що не згадувалося у працях науковців зазначених раніше.

Центральним органом виконавчої влади є Державна митна служба України, тому розглянемо її структуру (у додатку В рис. В.1).

Із рис. В.1 можна побачити, що Державна митна служба реалізує як державну, так і митну політику України, що стосується питань митної справи, а у свою чергу, – це захист митних інтересів і забезпечення митної безпеки України. Також Державна митна служба є не лише конкретним виконавчим органом влади, а й територіальними органами: митниці, спеціальні митні органи. Тобто, Державна митна служба України – це вертикально інтегрований орган, що взаємодіє із громадянами та оптимізує митні процеси виходячи із ситуації в країні та на митному кордоні, що можна підтвердити аналізуючи функції Державної митної служби України (у додатку В рис. В.2).

Таким чином, із рис. В.2 можна стверджувати, що Державна митна служба України не лише створює умови для безперервного функціонування митного контролю й проведення митних операцій, а й працює над механізмами вдосконалення митного законодавства, спрощенням процедур адміністрування та веде боротьбу із незаконним перетином митного кордону. Виходячи із цього можна формулюється визначення поняття «адміністрування митних платежів» – це система заходів, що реалізується митними органами, з метою створення сприятливих умов для розвитку ЗЕД, збереження балансу між спрощенням торгівлі та митним контролем, а також застосування заходів задля запобігання контрабанді та боротьби із порушенням митного законодавства через контроль за надходженням митних платежів і процедурою їх нарахування.

Через проблеми адміністрування митних платежів, а саме: відсутність достатнього контролю за переміщенням капіталу через митний кордон, недіючий розподіл функцій між правоохоронними та митними органами, відсутність

оперативності у діях митних органів України з митними органами інших країн у обміні інформацією, – виникають сприятливі умови для контрабанди.

У праці А. І. Крисоватого та І. В. Новосад «Діяльність митних органів у забезпеченні митної безпеки України у сфері протидії порушенням митних правил» [40] виділяють прояви контрабанди, що зображені на у додатку В рис. В.3.

Аналізуючи рис. В.3 можна спостерігати, що контрабандні дії переважають у бік імпорту, що створює тиск на національного товаровиробника. У праці А. І. Крисоватого та І. В. Новосад згадуються такі методи боротьби з контрабандою, як [40, с. 73]:

- зробити відкритим доступ працівникам митних органів до баз даних інших установ і компаній – суб'єктів підприємницької діяльності;
- вибірково перевіряти всі документи, що стосуються товарів, що переміщуються «зеленим» коридором, згідно з методичними вказівками;
- підвищувати безпеку міжнародного товарообігу та створювати сприятливі умови для учасників зовнішньоекономічної діяльності;
- реалізовувати міжнародні стандарти й правила.

На нашу думку цей список необхідно доповнити такими пунктами:

- посилення огляду товарів/автомобілів у яких їх транспортують, оскільки незаконні товари переміщуються в тайниках;
- забезпечувати пункти митного контролю відповідним новітнім обладнанням у достатніх кількостях;
- вести взаємодію із громадськістю, оскільки часто контрабандисти залучають сторонніх осіб задля скоєння злочину;
- балансувати ставки митних платежів на товари, що найчастіше є об'єктом контрабанди;
- надавати корупції прилюдного розголосу й залученням до кримінальної відповідальності всіх учасників скоєння митного правопорушення;
- розвивати та поширювати автоматизований контроль декларування документів;
- застосовувати СУР у митних органах [41, с. 62].

Аналізуючи працю І. В. Мохнар «Підвищення якості митного адміністрування як напрям покращення фінансової безпеки держави» можна стверджувати про важливість автоматизованого декларування товарів і ТЗ, що збільшує ефективність митного адміністрування. Окремої уваги заслуговує система управління ризиками до переваг якої вчена відносить [41, с. 62]:

- збільшення продуктивності митного контролю завдяки вибору предмета, форми та обсягу митного контролю базуючись на оцінці ризиків;
- прискорення та спрощення переміщення товарів через митний кордон за умови відсутності виявлення необхідності застосування форм митного контролю;
- раціональний розподіл ресурсів митного органу, покладеного на митний контроль.

Також до переваг СУР необхідно віднести мінімальну участі людини в митних перевірках, що збільшить продуктивність митних пунктів, зменшить відсоток помилок через людський фактор і ускладнить здійснення корупційних схем, що дасть можливість зосередити більшу увагу на підозрілих суб'єктах зовнішньоекономічної діяльності.

Продовжуючи тему авторизації митного адміністрування доречним є розглянути працю С. В. Степаненка «Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України», у якій згадуються такі новітні технології у сфері адміністрування митних платежів [59, с. 51]: взаємодія декларантів з митними органами за механізмом «єдиного вікна»; єдина міжвідомча автоматизована система збору, зберігання і обробки інформації; митний контроль після випуску товарів і/або транспортних засобів; система попереднього інформування митних органів; митне оформлення та митний контроль товарів в місцях, наближених до кордонів.

У даному випадку виникає потреба визначення функцій новітніх технологій адміністрування митних платежів, що зображені в додатку В у табл. В.2.

Із табл. В.2 можна побачити, що наведені системи виконують різні функції, що в цілому мають максимально автоматизувати більшість процедур, що пов'язані з перетином митного кордону. Їх спільною метою є дотримання всіх

вимог, які необхідні для законного переміщення митниць і швидкому обміну інформацією.

Отже, проблема адміністрування митних платежів є актуальною на сьогодні, оскільки оптимізація процедур почала свою модернізацію відносно недавно та є недосконалою. Подальше реформування митних платежів має бути зосередженою не тільки на автоматизацію усіх етапів перетину митного кордону України, а й на диференціації ставок митних зборів і платежів, розподілу обов'язків митних органів, зосередження вузькопрофільних спеціалістів у сферах виявлення найбільшої кількості митних порушень, посилення контролю за «зеленими» коридорами та цільовий розподіл митних надходжень.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ У ДОХОДАХ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

2.1 Аналіз сучасних тенденцій надходження митних платежів до Державного бюджету України

Провідним завданням держави є забезпечення достатнього рівня життя населення, що мешкає на території цієї країни. У допомозі реалізації цього завдання є стабільні джерела фінансування, що дають змогу забезпечувати видатки бюджету, що скеровані на задоволення суспільних благ. За допомогою здійснення бюджетної політики уряду реалізується нагромадження даних ресурсів, оскільки саме від правильності визначення головних детермінантів фінансування, перерозподілу та стримання дефіциту бюджету залежить достатність мобілізованих доходів бюджету. За умови дисбалансу геополітичного стану, нестабільності світової економіки, що виявляється в кризі Covid-19 та українсько-російській війні, метою для країни є здійснення політики, що зможе зберегти фінансову стійкість за допомогою регулярних надходжень до Державного бюджету [50, с. 84]. Основою державних надходжень є податкові надходження, значну частину яких займають митні платежі, тому розглянемо надходження митних платежів у розрізі доходів Державного бюджету України (у додатку Д табл. Д.1).

Аналізуючи табл. Д.1 можна побачити, що доходи Державного бюджету України мають тенденцію до збільшення, а частка податкових надходжень до нього становить близько 80%. Проте у 2022 р. спостерігається зменшення цього показника до 53,1%, та відповідно частка митних платежів зменшилася на 20,4%, відносно 2021 р., та становила 18% (або 321 млрд грн), що спричинено зменшенням обсягів імпорту та затвердженням значної кількості митних пільг. Тому відповідно відбулося зменшення надходжень кожної групи митних платежів, а саме:

— доходи від сплати ПДВ із ввезених на митну територію України склали 253,1 млрд грн, а їх частка в державному бюджеті зменшилася на 15,2% відносно звітного періоду 2021 р. та на 17,6% відносно 2018 р.;

— доходи від акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів становити 41,7 млрд грн, частка якого є на 3,8% меншою в доходах ДБУ відносно 2021 р. та на 0,6% відносно 2018 р.;

— доходи від податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції також мали тенденцію до скорочення, а саме їх частка в ДБУ зменшилася на 1,4% відповідно до 2021 р. та ідентичних було відносне відхилення й до 2018 р..

Аби оцінити вплив воєнного стану на динаміку митних платежів необхідно проаналізувати структуру акцизного податку, ПДВ і податків на міжнародну торгівлю не лише в розрізі доходів державного бюджету, а й на рівні динаміки митних платежів (у додатку Д табл. Д.2).

Аналізуючи таблицю Д.2, можна констатувати, що переважну частину займають надходження від ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, що у 2022 р. становило 78,8% від загальної кількості митних платежів. Відстежується незначна тенденція до зменшення цього податку в структурі митних платежів протягом 2018 – 2021 рр., проте в 2022 р. частка податку збільшилася із 76,4% до 78,8%, проте питоме надходження від ПДВ із ввезених на митну територію України товарів протягом 2022 р. зменшилося із 380,7 млрд грн до 253,1 млрд грн (або на 33,5%), що спричинено встановленням 7% ставки оподаткування ПДВ на пальне [52].

Водночас, за рахунок встановлення нульової ставки акцизного податку на пальне та автомобілі [51, 52] відбулося значне зменшення надходження від акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів, а саме із 79,6 млрд грн до 41,7 млрд грн (або на 47,6%), проте через загальне зменшення надходження митних платежів у 2022 р. (на 177,5 млрд грн або на 35,6%) у відсотковому співвідношенні у структурі митних платежів акцизний податок зменшився всього на 3%, зате у першому півріччі 2023 р. відбувається помітне збільшення надходжень від даного податку до відсоткового показника

2021 р. (16% від питомої ваги митних платежів), що викликане частковим відновленням правил оподаткування акцизним податком у вересні 2022 р.

Аналізуючи динаміку податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції 2018 – 2021 рр. спостерігається приріст їх надходження (з 27,1 млрд грн до 38,2 млрд грн), але в 2022 р. відбувається помітне зменшення податків на міжнародну торгівлю, що викликане застосуванням пільг визначених Законом 2142 від 24.03.2022 року [51]. Для того, щоб зрозуміти причину зменшення податків на міжнародну торгівлю розглянемо структуру надходжень цих податків (у додатку Д, табл. Д.4).

Аналізуючи табл. Д.4 можна спостерігати істотне зменшення податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції у 2022 р., що помітно із табл. Д.2. Дана тенденція помітна в усій структурі податків на міжнародну торгівлю, а особливим зменшенням відзначилося ввізне мито, що становили 23,3 млрд грн, що на 13,5 млрд грн (або на 36,7%) менше відносно надходжень у 2021 р. та на 3,2 млрд грн (або на 12,2%) менше відносно 2018 р., що викликане затвердження Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану», що передбачав звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що пересилаються на митну територію України підприємствами для вільного обігу, крім алкогольних та тютюнових виробів, а також легкових автомобілів, причепів до них і транспортних засобів призначених для перевезення вантажу, що ввозяться громадянами для вільного обігу [51].

Подібна ситуація склалася і з акцизним податком із ввезених на митну територію товарів, тому необхідно розглянути динаміки надходження акцизного податку до бюджету за предметами оподаткування цим податком з метою виявлення причинно-наслідкових зв'язків такої тенденції (у додатку у табл. Д.3).

Аналізуючи табл. Д.3 можна побачити, що надходження від акцизного податку із ввезених на митну територію України протягом 2018 – 2021 рр. мали тенденцію до збільшення, проте в 2022 р. відбулося істотне зменшення даного показника на 37 939,1 млн грн (або на 47,8%) відносно 2021 р. та на 6054,8 млн

грн (або на 12,7%) менше відносно 2018 р. За період 2022 року відбулося зменшення кожного складника структури акцизного податку відносно 2021 р. Найбільше питоме зменшення акцизного податку із ввезених на митну територію України відбулося:

— із ТЗ на 11 387,66 млн грн (або на 69,56%) відносно 2021 р. завдяки звільнення від оподаткування акцизним податком із 01.04.2022 р. [51];

— із пального на 32178,3 млн грн (або на 67,27%) завдяки встановленню нульової ставки до вересня 2022 р. [51].

Акцизоутворюючими товарами протягом 2022 р. були спиртні напої та тютюн, оскільки ці товари не були віднесені до пільгових.

Отже, аналізуючи надходження від митних платежів протягом 2018 – I півріччя 2023 років можна стверджувати, що митні платежі займають вагоме місце в податкових надходженнях і займають третину доходів Державного бюджету України та мають тенденцію до збільшення в його структурі. Питоме фіскальне значення в структурі митних платежів має ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, а регулюючим і не менш важливим податком є акцизний податок. Протягом 2022 року помітне істотне зменшення митних надходжень, що пов'язане із пільговими нововведеннями, що стосувалися найважливіших митних платежів і були призначені задля відновлення зовнішньоторговельного балансу, проте в I півріччі 2023 року відбулося помітне пожвавлення митних надходжень, що свідчить про ефективну роботу податкової політики та адаптацією бізнесу до воєнно-економічного стану.

2.2. Фіскальна ефективність митних платежів в Україні

На сьогодні проблематика дослідження та аналізу фіскальної ефективності митних платежів стає все більш актуальною та затребуваною. Із кожним роком експортно-імпортні зв'язки України із країнами СНД і ЄС все більше посилюються, що сприяє збільшенню зовнішньоторговельного обороту і, як наслідок, збільшення ролі митних платежів, яка була розглянута нами раніше. Доцільним є дослідити ефективність роботи Державної митної служби, яка

виявляється у величині оформлених митних декларацій та інших документів митними органами (у додатку Ж табл. Ж.1) та контролю за правильністю та повнотою оподаткування товарів.

У табл. Ж.1 можна побачити, що кількість оформлених митних декларацій форми МД-2 та інших митних документів постійно зростає та протягом 2018 – 2022 рр., станом на 2021 р. їх кількість зросла на 503,3 тис. шт., що викликане збільшенням обсягів імпорту та підвищенням митного контролю. Однак у 2022 р. можна спостерігати помітне зменшення оформлених митних декларацій та інших митних документів, що спричинено зменшенням експортно-імпортного обороту внаслідок воєнних дій в Україні. Виходячи із зменшенням надходжень митних платежів та кількості оформлених митних документів було посилено контроль за повнотою оподаткування товарів і за 2022 р. до митниць було відправлено 96 листів-доручень з метою здійснення контрольно-перевірочних заходів на суму донарахувань 159,7 млн грн [54].

За 2018—2022 рр. найбільший відсоток від загальної кількості оформлених декларацій складають декларації на ввезення, що відповідають операціям імпорту. Кількість операцій імпорту щорічно збільшувалась, і вже у 2021 р. становила 3568,7 тис. шт. (69% від загальної кількості декларацій за рік). Також протягом даного періоду поступово знижувалась кількість операцій на прохідний транзит, що зумовлено зменшенням операцій з транзиту товарів з росії в країни Європи внаслідок її повномасштабного вторгнення на терени України.

У 2022 р. загальна кількість оформлених декларацій суттєво скоротилася, серед них у відсотковому співвідношенні знизилась обсяги транзиту, як внутрішнього, так і прохідного.

Останніми роками набуває поширення оформлення митних декларацій форми МД-2 за процедурою електронного декларування, що зменшує витрати на їх оформлення, оптимізує час на їх заповнення, а в умовах війни підвищує загальний рівень безпеки суспільства, оскільки електронне декларування можливе в будь-якому місці. Кожного року відсоткове значення електронного оформлення митних декларацій форми МД-2 у структурі оформлених митних декларацій МД-

2 зростає, а саме із 94,8 % у 2018 р. до 97,0 % у 2021 р., а найвищим показником є обсяги електронного оформлення у 2022 р., які становили 99,1 %, що підтверджує дієвість електронного митного оформлення над паперовим.

Розглянувши динаміку обсягів оформлених митних декларацій та інших митних документів можна стверджувати, що кількість оподаткованого імпорту постійно зростає, тому є необхідним розглянути обсяги пропуску товарів і транспортних засобів та їх динаміку у різних видах митних пропусків (у додатку Ж табл. Ж.3).

За даними табл. Ж.3 найбільша кількість пропущених товарів через морські порти, що має позитивну тенденцію, проте в 2022 р. відбулося їх помітне зменшення у 2,7 рази, що спричинено окупацією Чорного моря російським військом. За рахунок зменшення морських перевезень, відбулося збільшення обсягів пропуску товарів сухопутним шляхом із країнами ЄС, а саме із Польщею (із 24,01 млн тонн до 30,19 млн тонн) та Румунією (із 4,77 млн тонн до 9,04 млн тонн) [54].

Аналізуючи динаміку пропущених транспортних засобів через митний кордон України в 2018 – 2022 рр. найбільша їх кількість транспортується сухопутним шляхом, але протягом 2018 – 2021 рр. має тенденцію до зменшення, що спричинено зменшенням обороту транспорту через митний кордон України. У 2022 р. помітно значне збільшення пропуску транспортних засобів на кордонах із країнами ЄС, що спричинено наданами пільгами [51] на ввезення транспортних засобів громадянами України, проте відбулося одночасне зменшення пропуску транспортних засобів на кордонах із країнами СНД, що викликане зменшенням пропуску транспортних засобів із росією.

Також на обсяги перевезень вплинуло застосування заборони ввезення товарів з російської федерації, що регламентовано Постановою № 426, що забороняє ввезення товарів із росії в митному режимі імпорту [54] внаслідок воєнної агресії з боку росії.

Таким чином, можна стверджувати, що ефективність роботи митних органів та внутрішнього аудиту знаходиться на високому рівні та продовжує розвиватися,

але через зменшення надходжень від митних платежів у 2022 р. відбулося зменшення оформлень митних декларацій та загальне зменшення обігу товарів та транспортних засобів через митний кордон України, тому доцільно розглянути рівень витрат на утримання Державної митної служби з метою встановлення рівня зміни фіскальної ефективності митних платежів і впливу на війни на них (табл. 2.1)

Таблиця 2.1 - Рівень витрат кожного члена суспільства на утримання органів ДМС України протягом 2020 – 2022 рр.

Рік	Витрати на утримання апарату ДМС України, млн грн	Кількість постійного населення, млн ос.	Витрати на справляння податків на душу населення, грн/ос.
2020	3 496,5	41,59	84,1
2021	4 154,3	41,17	100,9
2022	4 013,4	36,87	108,9

Джерело: розроблено автором за даними [49, 68, 69].

У табл. 2.1 показано аналіз витрат кожного члена суспільства на утримання органів ДМС України протягом трьох років, оскільки Державна митна служба утворилася 18 липня 2019 року та раніше за адміністрування митних платежів була відповідальна Державна фіскальна служба та при зіставленні результатів різних центральних органів результати дослідження матимуть неточний характер.

Аналізуючи табл. 2.1 можна побачити, що протягом трьох років витрати на утримання апарату Державної митної служби України збільшуються із 3496,5 млн грн до 4013,4 грн, що спричинено інфляційними процесами й підняттям заробітної плати працівникам ДМСУ, збільшенням комунальних платежів, проведеннями ремонтів та реконструкцій пунктів пропуску тощо.

Порівнявши валові витрати на утримання апарату ДМС України та витратами на душу населення, то спостерігаються нерівномірне їх збільшення у розмірі витрат на душу населення на 29,5 %, за умови, що загальні витрати на утримання апарату Держмитслужби збільшилися на 14,8 %. Така різниця викликана постійним зменшенням населення і зростанням витрат на фінансове забезпечення ДМСУ.

З метою визначення ефективності митних платежів та доцільності витрат на утримання Державної митної служби України розглянемо табл. 2.2.

Таблиця 2.2 - Коефіцієнт ефективності митних платежів

Рік	Митні платежі, млрд грн	Витрати на функціонування ДМСУ, млрд грн	Коефіцієнт ефективності
2020	362,4	3,52	103,0
2021	498,5	4,16	119,8
2022	321,0	4,01	80,0

Джерело: розроблено автором за даними [49].

Дані табл. 2.2 свідчать про нестабільність коефіцієнта ефективності протягом 2020 – 2022 рр., що спричинено результатами 2022 р., оскільки воєнні дії на території України спричинили зменшення видатків Державного бюджету України на функціонування ДМСУ і відбулося значне зменшення митних надходжень до бюджету через зменшення імпорту та введенням у дію додаткових пільг. Необхідно зазначити, що коефіцієнт ефективності митних платежів має високий рівень фіскальної ефективності, тому що митні надходження у 2020 – 2021 рр. у більше ніж у 100 в. п. покривають витрати на функціонування Державної митної служби та у період війни цей показник також залишається на високому рівні за рахунок оптимізації витрат на забезпечення ФМСУ та високій ефективності збирання податків.

Дослідження ефективності митних платежів продемонструвало їх високий рівень ефективності, проте рівень покриття витрат на адміністрування та утримання апарату управління не є індикатором їх збільшення і плановірності, тому є доцільним провести аналіз виконання планових показників надходження митних платежів до державного бюджету, що допоможе виявити приховані фактори впливу та заходи щодо поліпшення показників виконання надходжень митних платежів (рис. 2.1).

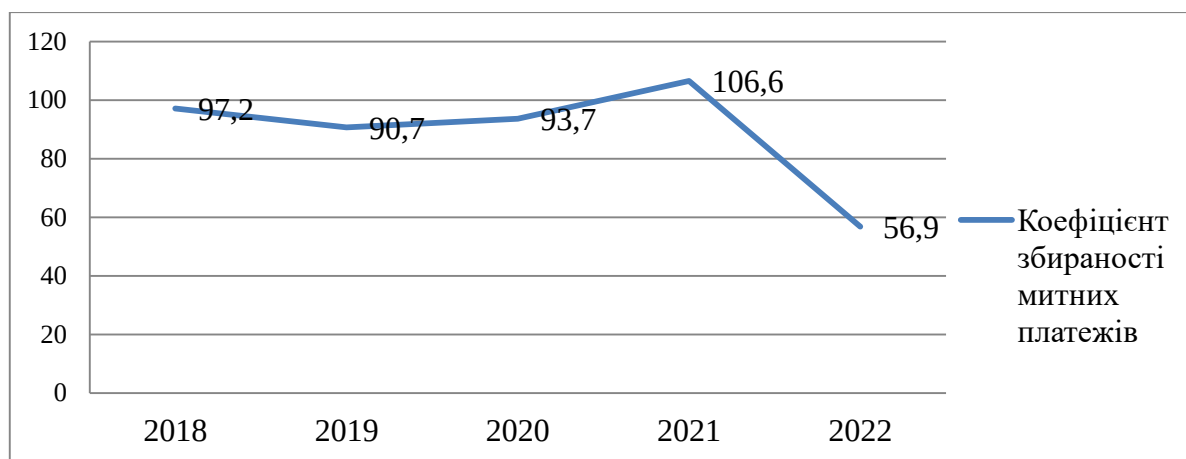

Рисунок 2.1 - Виконання індикативних показників митних платежів протягом 2018 – 2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [48, 49].

Із рис. 2.1 можна побачити, що виконання індикативних показників протягом 2018 – 2021 рр. коливалося в межах 90,7% – 106,6% від планового показника, що є показником розвинутого макроекономічного планування, стабільності економічного клімату в країні, її зовнішньоторговельної активності.

У 2022 р. відбулося зниження виконання планового показнику на 43,1%, яке спричинене воєнною агресією росії і, як наслідок, зменшення привабливості на міжнародному ринку до торгівельної співпраці, що є об'єктом формування митних платежів.

З метою встановлення причин невиконання індикативних показників надходження митних платежів до Державного бюджету України протягом 2018 – 2022 рр. розглянемо у додатку Ж табл. Ж.2.

За даними табл. Ж.2 можна побачити, що коефіцієнт збирання кожного митного платежу нестійкий, окрім акцизного податку із ввезених на митну територію товарів і послуг. Помітна стійка тенденція щодо перевиконання планового показнику надходження акцизного податку протягом 2018 – 2021 рр., що викликане самою функцією цього податку – виконання планових індикативних відрахувань до державного бюджету, контроль за ввезеними на митну територію України товарами й захист ролі національного виробника на вітчизняному ринку. Вагому роль має об'єкт нарахування акцизного податку, а саме алкогольні напої, тютюнові вироби, транспортні засоби, пальне, ринок яких

мало розвинутий в Україні й гарантує постійний їх імпорт у незалежності від економічної ситуації в країні.

Проаналізувавши економічний клімат у 2018 р., недоотримання митних платежів у порівнянні із плановим показником спричинене рівнем обмінного курсу, що склав 27,2 грн/дол. США, який був нижчим від прогнозного на 2,1 грн/дол. США, що мало негативний вплив на величину надходжень від ПДВ та акцизного податку в 2018 р. [61].

У 2019 р. відбулося незначне зменшення виконання планових показників надходження митних платежів до державного бюджету. Найменший рівень виконання склав єдиний збір (65 %), що викликало зміни в справленні єдиного збору у пунктах пропуску через державний кордон [62], задля збільшення контролю та мобілізації ресурсів за цим збором.

Значно перевиконано загальний обсяг планових показників митних платежів, отриманих при митному оформленні для вільного обігу транспортних засобів, що були ввезені на митну територію України та поміщені в митні режими транзиту або тимчасового ввезення у період з 1 січня 2015 р. Одночасно позитивні показники у 2019 р. мали акцизний податок і ввізне мито до спеціального фонду державного бюджету на нафтопродукти і транспортні засоби, котрі є основою доходів державного дорожнього фонду, які склали 75 % (у 2018 році – 50 %) [63].

У 2020 р. виконання планових показників митних надходжень до Державного бюджету України зменшилося на 3,7 % (на 13,5 млрд грн), що викликане збільшенням наданих пільг на 8030 млн грн. і зменшенням оподаткованого імпорту. Основними бюджетоутворюючими товарами були нафта, кам'яне вугілля, легкові автомобілі й мобільні телефони [54].

Аналізуючи планові показники виконання митних надходжень у 2021 р. можна спостерігати перевиконання затвердженого плану на 6,6 % (або на 30,2 млрд грн). Задля отримання високих показників надходження митних платежів було здійснено ряд заходів: покращено контроль за достовірністю класифікації товарів, країною їх походження та за визначенням митної вартості товарів; поліпшено вказівники ризику щодо управління митними ризиками окремими

групами товарів; удосконалено індикатори у виявленні неправильного декларування товарів тощо [54]. Також на результати періоду вплинуло збільшення завезених авто на територію України, що становило 885701 авто, що на 329372 авто більше, ніж у 2021 р [64].

З метою збільшення митних надходжень були здійснені заходи задля збільшення експорту та врегулювання зовнішньоторговельного балансу, зокрема: наближення митного законодавства до європейського законодавства шляхом розробки 1 проекту та 4 законопроектів; складено 2 законопроекти задля єдиної ставки ввізного мита на певні товари й одночасним підвищенням їх ставок до 10%; надано 52 методичні рекомендації щодо митно-тарифного регулювання; запропоновано проекти угод про вільну торгівлю із Північною Македонією, Молдовою, ЄАВТ, ГУАМ [54].

Досліджуючи показники виконання бюджету в 2022 р., можна відзначити зменшення виконання нормативного показника, що становив 56,9 % (або 300,8 млрд грн) від індикативного значення. Несприятлива тенденція викликана призупиненням роботи деяких митниць, зменшення зовнішньоторговельних операцій і обсягів виробництва, і низкою змін у законодавчих актах щодо пільгового оподаткування. За рахунок пільгового режиму в 2022 р. бюджет зменшився на 1/3 від загальної величини митних платежів, що склало 173,3 млн грн (у додатку Ж рис. Ж.1), а саме [66]:

— пільгові податки на пальне склали 66,9 млн грн з яких 20,7 млн грн були надані у жовтні – грудні 2022 р. і 46,2 у березні – вересні;

— звільнення імпортованих товарів (окрім автомобілей) від митних платежів у квітні – червні 2022 р. становили 28,8 млн грн;

— втрати від звільнення авто від митних нарахунків склали 13,3 млн грн;

— за рахунок безмитного імпорту товарів оборонного призначення Державний бюджет України недоотримав 31,4 млн грн;

— звільнення від акцизного податку імпортованої сировини оцінюється у розмірі 28,1 млн грн;

— звільнення від митних платежів енергетичного обладнання склали 4,8 млн грн.

Дані бюджетних втрат від пільгового оподаткування є орієнтовними, оскільки запровадження таких пільг могло спровокувати більший попит на імпортні товари, а розмір втрат в умовах воєнного стану є надзвичайно великим, адже ціленаправлене зменшення митних і податкових надходжень провокує зменшення фінансування потреб армії та її оборонної спроможності.

Також суттєвий вплив на величину митних надходжень мало скорочення ВВП на 32,7 %, зменшення обсягів оподаткованого імпорту на 42,4 млн тонн [54].

Дослідивши структуру, роль, динаміку, ефективність митних платежів та виконання їх планових показників є доцільним здійснити трендовий аналіз надходження митних платежів (у додатку Ж рис. Ж.2, рис. Ж.3, рис. Ж.4) та спрогнозувати їх подальше надходження з метою визначення подальших тенденцій їх надходжень.

Розглядаючи рис. Ж.2, рис. Ж.3, рис. Ж.4 можна побачити, що серед трьох функцій найвищий коефіцієнт детермінації виявлено у поліноміальній функції, тому згідно із цим показником прогнозування подальших митних надходжень має бути найточнішим, тому перевіримо це підставивши в рівняння тренду наступні номери періодів, а саме 6 період – 2023 р., 7 період – 2024 р., 8 період – 2025 р. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 - Прогнозні значення надходжень митних платежів до ДБУ протягом 2023 – 2025 рр. за допомогою лінійного, логарифмічного та поліноміального рівнянь, млрд грн

Назва функції ліній тренду	2022 р. (для точності R^2)	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Лінійна	390,44	393,11	395,78	398,45
Логарифмічна	393,87	395,87	397,87	399,68
Поліноміальна	320,63	-1253,5	-5928,9	-16032

Джерело: розроблено автором за даними.

Аналізуючи дані табл. 2.3 можна спостерігати наближеність результатів застосування лінійного та логарифмічного рівняння за умови різних коефіцієнтів детермінації ліній тренду згідно з якими спостерігається поступове відновлення

надходжень митних надходжень до бюджету. Одночасно за результатами застосування поліноміального рівняння ми можемо побачити, що з'являється тенденція до виникнення негативного значення цього показника, що є неможливим, тому її використання в даному випадку є недоцільним. Такий результат поліноміального аналізу викликаний великою різницею між екстремумами функції, які спричинені змінною динамікою митних платежів викликаною кризою Covid-19 та російсько-українською війною.

Виходячи із індикативу Мінфіну на 2023 р. щодо прогнозних митних надходжень до Державного бюджету України, який становить 487 млрд грн [78], то найбільш близькими є результати отримані від логарифмічної лінії тренду, яка обчислює індикативне значення 2023 р. у розмірі 395,87 млрд грн.

З метою виявлення заниженого коефіцієнта детермінації та неточністю лінії тренду пропонуємо дослідити коефіцієнти нерівномірності митних надходжень (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 - Коефіцієнти нерівномірності надходження митних платежів протягом 2018 – 2022 рр.

Рік	Надходження митних платежів, млрд грн.	Середньорічні надходження	$K_{\text{нмр max}}$	$K_{\text{нмр min}}$
2018	370,2	385,1	1,29	0,83
2019	373,4			
2020	362,4			
2021	498,5			
2022	321,0			

Джерело: розроблено автором за даними [49].

Із табл. 2.4 можна побачити, що максимальний і мінімальний коефіцієнти надходження митних платежів протягом 5 років складають 1,29 та 0,83 відповідно, що свідчить про коливання надходжень від митних платежів є великими, оскільки різниця між коефіцієнтами складає 0,46 в. п., тому процес надходження митних платежів є нерівномірним, що впливає на результати трендового аналізу та зменшує коефіцієнт детермінації, а отже, і зменшує точність прогнозу.

Таким чином, здійснивши аналіз динаміки оформлених митних декларацій та інших митних документів, пропущених товарів і транспортних засобів через митний кордон України, ефективності функціонування Державної митної служби України та доцільності витрат на її утримання, виконання планових показників протягом 2018 – 2022 рр. і побудувавши лінії тренду надходжень митних платежів можна стверджувати, що найвищий рівень митних надходжень складав у 2021 році, що спричинено відновленням макро- та мікроекономічних показників після кризи Covid-19, підвищення контролю над достовірністю та повнотою сплати митних платежів. У 2022 р. відбулося значне зменшення надходження митних платежів до Державного бюджету України через зменшення ділової активності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, пільговий режим, погіршення логічних шляхів та зменшення митних пунктів пропуску внаслідок російської агресії по всій території України.

2.3. Вплив макроекономічних та макрофінансових факторів на надходження митних платежів

У дослідженні динаміки, ролі та ефективності митних платежів є вагомим визначення макроекономічних факторів впливу на них із метою оперативної мінімізації їх впливу на обсяги та повноту митних надходжень або навпаки — посилення ролі факторів із позитивним впливом. Як зазначав Дж. Стігліц, є помилковим виокремлення одного найвпливовішого чинника, аніж кількох менш впливових [73], тому виділимо ряд основних факторів впливу на результативність митних надходжень, а саме: динаміка експорту та імпорту, реального ВВП, рівня інфляції та валютного курсу.

Митні платежі є фіскальним ресурсом Державного бюджету України та відіграють важливу роль в його наповненні. Як й інші податкові надходження вони залежать від макроекономічних факторів, об'єктом стягнень митних платежів є товари та послуги, що перетинають митний кордон України, тому головним фактором впливу на величину митних надходжень є обсяги

зовнішньоторговельного обороту, а саме обсягів експорту та імпорту (у додатку И рис. И.1).

Із рис. И.1 можна спостерігати, що рівень експорту та імпорту протягом 2018 – 2020 рр. мав сталий характер. У 2021 р. відбулася адаптація економічних процесів до пандемії спричиненою Covid-19 та відбулося збільшення обсягів зовнішньої торгівлі на третину за рахунок збільшення експорту до Китаю на 12,7%, до Польщі на 59,7%, до Туреччини на 70% та збільшення імпорту товарів із Китаю на 31,9% та із Німеччини на 17,7% [57]. Але у 2022 р. відбулося істотне зменшення зовнішньої торгівлі, а саме, обсяги експорту зменшилися на 35,2%, обсяги імпорту – на 24,1%, що викликане активними воєнними діями на території України.

Враховуючи зміни в імпортно-експортному обсязі протягом останніх років, викликаного нестабільною економічною ситуацією розрахуємо зовнішньоторговельний оборот та експортно-імпортне сальдо (табл. 2.5).

Таблиця 2.5- Динаміка експортно-імпортного балансу України протягом 2018 – 2022 рр., млн грн

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютне відхилення, 2022 р. до 2020 р., +,-	Відносне відхилення, 2022 р. до 2020 р., +,-, %
Експорт	1608890	1636416	1637399	2224704	1840563	+231673	+14,40
Імпорт	1914893	1947599	1681526	2286067	2712325	+797432	+41,64
Сальдо	-306003	-311183	-44127	-61363	-871762	-565759	-64,90
ЗТО	3523783	3584015	3318925	4510771	4552888	+1029105	+29,20

Джерело: розроблено автором за даними [53].

Дані табл. 2.5 показують, що обсяги експорту та імпорту у 2022 р. зросли відносно 2018 р., однак дані рис. И.1 свідчать про зменшення цих показників, що можна пояснити зміною валютного курсу, а саме девальвації гривні [60] протягом 2022 р., що відобразилося на показниках у національній валюті. Обсяги експорту в національній валюті у 2022 р. склали 1 840 563 млн грн, що на 231673 млн грн більше відносно 2018 р. та на 384 141 млн грн менше відносно 2021 р. Тим часом експорт у іноземні валюти за аналогічний період становить 44 135,6 млн дол. США, що на 23 936,7 млн дол. США менше відносно 2021 р. та на 3 199,4 млн

дол. менше відносно 2018 р. Подібна ситуація помітна й з обсягами імпорту в 2022 р. У 2022 р. обсяги імпорту склали 2 712 325 млн грн., що на 797432 млн грн більше відносно 2018 р. та на 426 258 млн грн більше відносно 2021 р. Аналізуючи обсяги імпорту в іноземній валюті, можна побачити, що їх величина також зменшилася відносно 2018 р. на 1891,9 млн дол. США й на 17 547,4 млн дол. США відносно 2018 р.

З метою виявлення торговельного дисбалансу розглянемо показники експортно-імпортного сальдо. Із табл. 2.5 можна побачити, що сальдо має негативне значення, що свідчить про перевищення обсягів імпорту над обсягами експорту, яке продовжує зростати. Найменший показник сальдо досягнув у 2022 р., а саме — 871 762 млн грн, що на — 565 759 млн грн менше, ніж у 2018 р. Така динаміка показника свідчить про залежність від імпортних товарів і передусе зменшення золотовалютного запасу шляхом відтоку валюти іноземних товаровиробникам. Причиною зменшення експортно-імпортного сальдо є збільшення потреби у воєнному обладнанні й погіршення умов виробництва для національного товаровиробника.

Таким чином, розбіжності у висновках до рис. И.1 і табл. 2.5 пов'язані із падінням курсу гривні, яке викликане мінливістю економічних показників і втрат позицій на ринку експорту спричинених порушеннями логістичних перевезень і нестабільною ситуацією із електропостачанням. Як результат, можна стверджувати, що описані явища мали негативний вплив на зовнішньоторговельний баланс України в 2022 р. і мають тенденцію до зменшення.

Як відомо, обсяги митних платежів прямопропорційно залежать від зовнішньоторговельного обороту, тому пропонуємо розглянути частку ПДВ із ввезених на митну територію товарів у структурі імпорту, аби дослідити їх взаємозв'язок та вплив фактору війни на митні надходження (у додатку И рис. И.2).

Із рис. И.2 видно, що протягом 2018 – 2019 рр. ПДВ із ввезених на митну територію товарів у структурі імпорту складав близько 15 %, протягом 2020 –

2021 рр. ПДВ складав близько 16 %. Проте в 2022 р. податок на додану вартість становив лише 9,33 %, що зумовлено прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану», який регламентував звільнення від ПДВ із імпорту, акцизного податку та мита [51, 99, с. 234]. Як можна побачити, що 2019 р. частка ПДВ із імпорту була нижчою, ніж у 2018 і 2020 рр., що спричинено звільненням від сплати цього податку сонячних панелей, трансформаторів і вітроенергетичних установок і викликало втрати державного бюджету у розмірі 8,9 млрд грн. [65].

Виходячи із аналізу обсягів і структури митних платежів і зовнішньоторговельного балансу й місця ПДВ із імпорту в імпортному обсязі (табл. 2.5, рис. И.1, рис. И.2) доцільним є розрахувати показник навантаження митних платежів на експортно-імпортні операції, який демонструє загальну величину митних платежів, котра в середньому стягується із 1 грошової одиниці експортно-імпортного обороту (рис. 2.2).

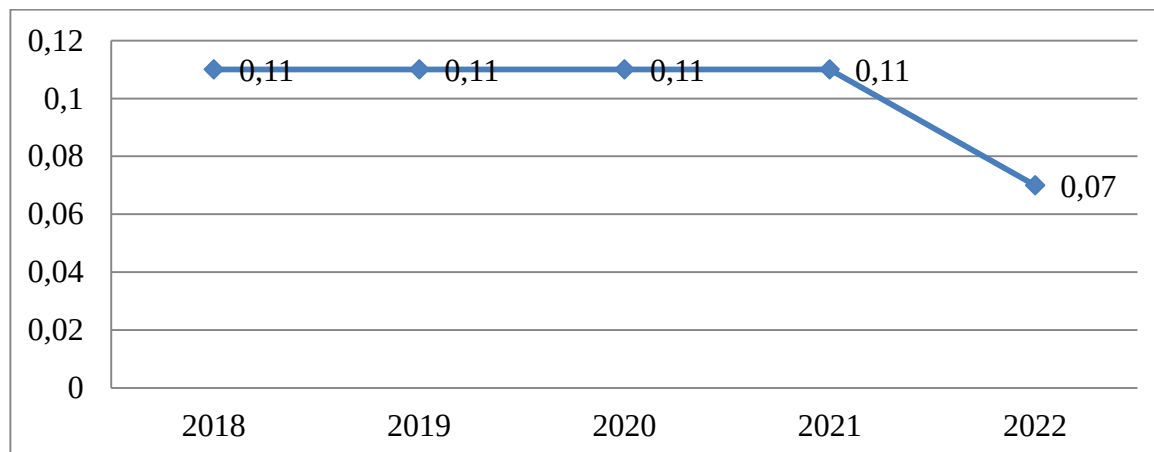

Рисунок 2.2 - Навантаження митних платежів на зовнішньоторговельний оборот України протягом 2018 – 2022 років

Джерело: розроблено автором за даними [53, 54].

Із рис. 2.2 можна побачити рівномірність навантаження митних платежів на зовнішньоторговельний оборот протягом 2018 – 2021 рр., що становило 11 коп. на 1 грн зовнішньоторговельного обороту. Зрештою, у 2022 р. рівень митного навантаження знизився до 7 коп. на 1 грн зовнішньоторговельного обороту, що свідчить про зменшення надходжень митних платежів від зовнішньоторговельних

операцій і, як наслідок, зменшення фіскальної ефективності митних платежів, що зумовлено податковими пільгами [51, 52] та зменшення обсягів імпорту та експорту в 2022 р. [55, 56].

Оскільки фіскальна функція та фіскальна ефективність митних платежів проявляється через зовнішньоторговельні операції, то розрахуємо коефіцієнт еластичності митних платежів у 2018 – 2022 рр. (табл. 2.6). Складовими розрахунку обрано темпи приросту митних платежів і темпи приросту обсягів імпорту, оскільки стягнення митних платежів більшою мірою відбувається під час імпорту операцій, що демонструє їх залежність.

Таблиця 2.6 - Коефіцієнт еластичності обсягів митних платежів протягом 2018 – 2022 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Митні платежі, млрд грн.	370,2	373,4	362,4	498,5	321,0
Приріст надходжень митних платежів, %	+16,75	+0,86	-2,95	+37,56	-35,61
Обсяги імпорту, млрд грн.	1914,9	1947,6	1681,5	2286,1	2712,3
Приріст імпорту, %	+18,3	+1,7	-13,7	+36,0	+18,6
Коефіцієнт еластичності	0,92	1,98	0,22	1,04	-1,91

Джерело: розроблено автором за даними [53, 54].

Аналізуючи показники коефіцієнтів еластичності наведених у табл. 2.6 за 2018 – 2022 рр. можна зробити висновок, що збільшення обсягів митних платежів відбувалося повільніше за приріст імпорту, а показник 2022 р. мав негативне значення, що спричинено зменшенням надходжень від митних платежів завдяки впливу митних пільг і питоме збільшення надходжень від імпорту завдяки змінам валютного курсу й військово-стратегічній допомозі Україні. Тому присутня залежності між зміною митних платежів та зміною приростом обсягів імпорту, проте за умови стабільної воєнної та економічної ситуації в країні.

Аби побачити динамічні зміни коефіцієнту еластичності митних платежів і їх зв'язок із динамікою обсягів імпорту розглянемо у додатку И на рис. И.3.

Розглядаючи рис. И.3, можна побачити, що коефіцієнт еластичності зменшується відповідно зі зменшенням імпорту та надходження митних платежів.

Найнижчим є показник 2022 р. та мав негативне значення, оскільки більша частина митних платежів залежить від обсягів імпорту, обсяги якого істотно зменшилися, проте приріст надходження митних платежів мав від'ємне значення через зменшення або нульовій ставці бюджетоутворюючих митних платежів, таких як ПДВ, акцизного податку й мита. Аналіз 2018 – 2021 рр. демонструє, що утворюючим фактором коефіцієнта еластичності є не лише темпи приросту обсягів імпорту та митних платежів, а й успішність реалізації митної політики, спрямованої на захист економічних інтересів країни.

Таким чином, можна стверджувати, що рівень надходження митних платежів до Державного бюджету України залежить від величини зовнішньоторговельного обороту, а саме, від обсягів імпорту, що за результатами попереднього аналізу мають нерівномірну тенденцію.

Наступним важливими фактором впливу на доходи Державного бюджету України є темп зростання реального ВВП, оскільки його рівень є індикатором результативності та прогресивності економічних та суспільних складових, що має вплив на наповненість бюджету. Рівень ВВП є прогностичним значенням макроекономічного розвитку країни, що впливає на обсяги зовнішньоторговельного обороту та величину митних платежів у цілому, тому розглянемо динаміку реального ВВП протягом 2018 – 2022 рр. в Україні (у додатку И рис. И.4).

Із рис. И.4 можна спостерігати загальну тенденцію до збільшення реального ВВП, але в 2020 р. тенденція до його зростання уповільнилася, яка спричинено падіння реального ВВП у другому кварталі 2020 р. причиною цього було скорочення внутрішнього попиту та інвестицій, що відбилося на результатах діяльності майже всіх галузей економіки, а особливо аграрного сектору, будівництва, промисловості та ІТ [70]. Аналізуючи обсяги реального ВВП у 2021р. можна констатувати зростання реального ВВП, який досягнув найвищого показника і становив 200 млрд дол. [71] чому сприяли збільшення інвестицій

підприємствами після корона-кризи, збільшення обсягів урожайності сільськогосподарських культур і збільшення споживчого попиту [72]. Не дивлячись на прогноз НБУ в прискореному зростанні ВВП на 3,4% [72] у 2022 р., відбулося зменшення величини реального ВВП на 29,1 % на що вплинуло встановлення воєнного стану в Україні та, як наслідок, окупація митних пунктів пропуску Чорного моря, часткова окупація територій і масова міграція, проте стримати негативні явища вдалося за рахунок фінансової допомоги інших країн та оперативній роботі служб у відновленні пошкодженої критичної інфраструктури внаслідок ракетних ударів з боку росії.

Таким чином, можна стверджувати, що фактори впливу на показники реального ВВП та митних надходжень є однаковими, тому з метою встановлення залежності між розміром надходжень від митних платежів і величиною реального ВВП розглянемо темпи приросту мобілізованих митних платежів та темпи приросту реального ВВП (у додатку І рис. І.5).

За даними рис. І.5 можна побачити, що присутня залежність між темпом приросту реального ВВП та надходження митних платежів, але в більшості темпи приросту реального ВВП перевищують темпи приросту надходжень митних платежів, що свідчить про те, що збільшення обсягів виробництва відбувається швидшими темпами, ніж зростання митних надходжень до бюджету. Така тенденція викликана меншою залежністю показників ВВП від світової економічної тенденції, яка відразу впливає на величину надходження митних платежів, оскільки останні залежать від обсягів імпорту.

Незважаючи на гіршу динаміку надходження митних платежів, їх відновлення буде відбуватися швидшими темпами в післявоєнний період, тому що на істотне зменшення мит вплинули митні пільги, чому сприяло їх штучно викликане зменшення. Ситуація з показником реального ВВП є оберненою, оскільки підтримка вітчизняного бізнесу та фінансова допомога країн-партнерів позитивно вплинула на величину валового національного продукту в 2022 р. і його нарощення потребує більших затрат і часу, тому що це зумовлено із відновленням економічного стану всередині країни.

Отже, було встановлено залежність між обсягами реального ВВП та розміром митних надходжень до ДБУ. Наступним необхідно визначити рівень фіскальної значимості митних платежів у реальному ВВП, тому що раніше були виявлені різні фактори впливу та утворюючі елементи аналізованих величин (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 - Коефіцієнт фіскальної значимості митних платежів у ВВП держави

Рік	Митні платежі, млрд грн	ВВП реальний, млрд грн	Частка митних платежів у ВВП	Фіскальна значимість митних платежів, %
2018	370,2	3083,4	0,12	12,01
2019	373,4	3675,7	0,10	10,16
2020	362,4	3818,5	0,09	9,49
2021	498,5	4363,6	0,11	11,42
2022	321,0	3865,8	0,08	8,30

Джерело: розроблено за даними [49, 67].

Із табл. 2.7 можна побачити, що фіскальна значимість митних платежів у ВВП України характеризується нестабільністю і коливається в межах 8,30% — 12,01% і при найвищих показниках надходжень митних платежів їх фіскальна значимість у ВВП є нижчою, ніж у той період, коли ВВП є мінімальним. Тобто, можна стверджувати, що на збільшення митних платежів і на збільшення ВВП впливають різні фактори, а саме: об'єктом митних надходжень є обсяги імпорту, а об'єктом ВВП – додана вартість вироблених у країні товарів, і за умови збільшення імпорту виробництво всередині країни зменшується, оскільки попит на вітчизняну продукцію зменшується і навпаки, що доводить обернену залежність досліджуваних величин.

Таким чином можна зробити висновок, що рівень реального ВВП не є головним фактором впливу на динаміку сплачених митних платежів. ВВП залежить від економічних і соціальних факторів всередині країни, які впливають на обсяги національного виробництва, тому одним із його індикаторів може бути зміна експорту. При цьому надходження від митних платежів залежать від зовнішньоторговельних зв'язків і контролю митних органів за правильністю та повнотою сплати мит, тому їх індикатором є зміна обсягів імпорту. ВВП і митні надходження є взаємодоповнюючими економічними показниками, які разом

відображають доцільність реформування законодавства, розвинутість зовнішньоекономічних зв'язків і місце України на міжнародному ринку.

В умовах економічної нестабільності в Україні важливу суспільно-економічну роль відіграє зміна валютних курсів, оскільки у монетарній політиці нашої країни використовується одночасно фіксований валютний курс і таргетування інфляції, що є несумісними явищами. Національний банк України намагається якомога довше стримувати зростання вартості іноземної валюти, що в подальшому провокує більші коливання курсу валют, тому з ціллю дослідження впливу девальвації гривні та монетарної політики України загалом на надходження митних платежів доцільно дослідити динаміку курсу долара до гривні (у додатку И рис. И.6).

Аналізуючи рис. И.6 можна спостерігати постійне коливання курсу долара до гривні. Найнижчий курс долара за досліджуваний період становив 23,7 грн/дол. Падіння курсу долара на 4 грн/дол. викликане за рахунок збільшення попиту нерезидентів на ОВДП і з метою їх купівлі інвестор має завести іноземну валюту на територію України та поміняти її на гривні [75]. Також 2019 р. відзначився покращенням експортної діяльності, що має сприятливий вплив на стабілізацію гривні. Проте знецінення долара тривало не довго та в 2020 р. курс становив 28,3 грн/дол., що викликане світовою кризою, викликаною Covid-19. У 2021 р. почалася стабілізація гривні, але така тенденція не продовжилася в 2022 р. через розгортання активних бойових дій на території України. Метою стрімкого зростання курсу валют у 2022 р. було підтримати стійкість економіки України, підвищити конкурентноздатність національних виробників на вітчизняному ринку і наблизити курсові умови для більшості секторів бізнесу.

Виходячи із аналізу зміни валютного курсу протягом 2018 – 2022 рр. можна зробити висновок про його нестабільність, що позначається на мікро- та макроекономічних показниках як всередині країни, так і на світовому рівні, тому доцільно дослідити динаміку показника випередження темпу збільшення митних платежів над збільшенням темпу девальвації з метою встановлення взаємозв'язків між коливаннями курсів валют і митними надходженнями (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 - Динаміка показника випередження темпу збільшення митних платежів над збільшенням темпу девальвації

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Курс дол. США, грн	27,7	23,7	28,3	27,3	36,6
Темп приросту курсу долара, %	-1,42	-14,44	+19,41	-3,53	+34,07
Митні платежі, млрд грн	370,2	373,4	362,4	498,5	321,0
Темп приросту митних платежів, %	+16,75	+0,86	-2,95	+37,56	-35,61
Випередження темпу збільшення митних платежів над збільшенням девальвації, %	+18,17	+15,3	-22,36	+41,09	-68,68

Джерело: розроблено за даними [54, 74].

Виходячи із даних представлених у табл. 2.8 можна побачити обернену залежність між темпами приросту митних платежів і темпами приросту курсу долара, хоча за умови девальвації гривні вартість імпортованих товарів зростає відповідно збільшується величина митних платежів за адвалерними ставками. Така тенденція пояснюється девальвацією гривні під час несприятливими економічними явищ у країні й одночасним зменшенням показників валового національного продукту та імпорту у 2020 р. і 2022 р., які у свою чергу негативно впливають на надходження від сплати митних платежів до державного бюджету та навпаки — за умови стабілізації економічних процесів у Україні відбувається зміцнення гривні та зростання імпорту та інших макроекономічних показників і в результаті величина митних платежів зростає.

Таким чином, девальвація гривні є тільки індикатором несприятливого економічного клімату в країні, який супроводжується зменшенням ВВП, обсягів імпорту та експорту, інфляційними процесами та збільшенням загального рівня безробіття, що негативно впливає на обсяги митних надходжень. Тому можна стверджувати, що митна політика України підвищує свою ефективність і не має прямої залежності від коливання курсів валют.

Від девальвації гривні залежить рівень зростання цін і є індикатором зниження темпів економічного розвитку країни, тому наступним фактором впливу необхідно розглянути базовий індекс інфляції (у додатку І рис І.7).

Із рис. І.7 можна побачити, що базовий рівень інфляції протягом усього аналізованого періоду перевищує 100%, що свідчить про постійне знецінення

гривні та зростання споживчих цін. Для аналізу було використано базовий індекс інфляції, що є складовою індексу інфляції, оскільки він відображає той рівень інфляції, що утворюється від зміни умов монетарного середовища та виключає випадкові, адміністративні, сезонні зміни, що робить результати аналізу більш точними.

Розглядаючи дані рис. И.7 можна спостерігати зниження рівня інфляції в 2019 р., що викликане зниження темпів зростання цін на послуги до 14,2%. Також було стриманим зростання ціни на послуги туристичних, медичних, харчових, фінансових і страхових послуг [77, с. 1]. Проте протягом 2020 – 2021 рр. базовий рівень інфляції мав тенденцію до збільшення, що було викликане наслідками корона-кризи та введеними карантинними обмеженнями, які уповільнювали та ускладнювали роботу бізнесу. У 2022 р. рівень базової інфляції був рекордно високим після 2015 р. і склав 122,6%. Такий рівень інфляції був викликаний подорожчанням палива на 3,1%, амбулаторних послуг на 1,3%, яєчної продукції на 76,6%, фруктів на 73,8%, овочів на 51,8% та риби на 45,8% [76]. Стрімкому рівню інфляційних процесів сприяли погіршення логістичних шляхів, підвищення попиту на товари, планові відключення електроенергії, пошкодження інфраструктури, трудова міграція, повітряні тривоги, які спричинені російсько-українською війною.

Із даних, зображених у табл. 2.9 можна побачити, що темп приросту митних платежів та темп приросте базового індексу інфляції мають слабкий зв'язок, оскільки вони не мають чіткої тенденції до рівномірного збільшення чи зменшення.

Таблиця 2.9 - Динаміка показника випередження темпу збільшення митних платежів над збільшенням темпу базового індексу інфляції

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Базовий індекс інфляції, %	108,7	103,9	104,5	107,9	122,6
Темп приросту базового індексу інфляції, %	+8,7	+3,9	+4,5	+7,9	+22,6

Митні платежі, млрд грн	370,2	373,4	362,4	498,5	321,0
Темп приросту митних платежів, %	+16,8	+0,9	-3,0	+37,6	-35,6
Випередження темпу збільшення митних платежів над збільшенням темпів базового індексу інфляції, %	+8,1	-3,0	-7,5	+29,7	-58,2

Джерело: розроблено за даними [54, 76].

Така ситуація зумовлена різними факторами впливу на результати їх показників. На динаміку митних надходжень впливають макроекономічні фактори такі як: рівень імпорту, економічний стан та розміри золотовалютних запасів країн-партнерів, рівень митно-тарифного регулювання тощо. На динаміку інфляційних процесів впливають мікроекономічні фактори, а саме: підвищення попиту на товари та послуги, збільшення витрат на виробництво продукції, сезонні фактори. Незважаючи на слабкий взаємозв'язок інфляції та обсяги митних платежів, треба відзначити, що прискорення інфляційних процесів впливає на роль митних платежів у доходах Державного бюджету України, оскільки одним із наслідком наслідками інфляції є девальвація валюти, яка знецінює гривню та збільшує витрати зовнішні витрати країни, за умови, що рівень надходження митних платежів залишається стабільним або не перевищує інфляційні процеси.

З метою детальної оцінки впливу кожного із вище аналізованих факторів впливу на динаміку митних надходжень проведемо кореляційно-регресійний аналіз. У ході дослідження нами були виявлені найвагоміші фактори впливу протягом 2018 – 2022 рр. на митні надходження до Державного бюджету України, а саме: обсяги експорту, обсяги імпорту, величина реального ВВП, зміна валютного курсу та базовий індекс інфляції (у додатку І табл. І.1).

Для виявлення факторів прямого впливу на обсяги митних надходжень побудуємо кореляційну матрицю, оскільки використання великих масивів інформації ускладнює дослідження факторів (у додатку І табл. І.2).

Виходячи із даних таблиці І.2 можна виокремити провідні фактори впливу на обсяги митних надходжень. Відповідно до методу парної кореляції необхідно виділити показники, значення котрих перевищують 50%. Найсильніший зв'язок з обсягами митних платежів мають фактори x_1 , x_2 і x_3 , тому загальна багатфакторна лінійна модель буде мати наступний вигляд:

$$y = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 \quad (3.1),$$

де x_1 – обсяги експорту, млрд дол. США;

x_2 – обсяги імпорту, млрд дол. США;

x_3 – ВВП реальний, млрд грн США;

α – константа;

$\beta_1, \beta_2, \beta_3$ – параметри регресії.

Результати регресії для митних надходжень до Державного бюджету України наведені в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 - Результати регресії для митних надходжень до Державного бюджету України

Чинники	Результати регресії
Обсяги експорту, млрд дол США	8,017
Обсяги імпорту, млрд дол США	0,03
ВВП реальний, млрд грн.	-0,03
Константа	82,202
Кількість спостережень	5
Коефіцієнт детермінації	0,999

Джерело: розраховано автором.

Таким чином, для митних надходжень до Державного бюджету України модель буде мати такий вигляд:

$$y = 82,202 + 8,017x_1 + 0,030x_2 - 0,030x_3 \quad (3.2)$$

Коефіцієнт детермінації = 0,999, або 99,9% надходжень митних платежів до Державного бюджету України протягом 2018 – 2022 рр.. Дана модель є адекватною (критерій Фішера $F_{\text{роз}} = 3487,96 > F_{\text{табл}} = 0,012$). Тому можна стверджувати, що обрані фактори мають значний вплив на динаміку митних надходжень і при збільшенні обсягів експорту на 1% митні надходження збільшаться на 8,017 млрд грн. При збільшенні обсягів імпорту на 1% митні надходження збільшаться на 0,03 млрд грн. При збільшенні величини реального ВВП на 1% митні надходження зменшаться на 0,03 млрд грн.

Таким чином, проаналізувавши вплив експорно-імпортних операцій, реального ВВП, динаміку валютних курсів і базового рівня інфляції можна стверджувати, що найсильніший взаємозв'язок мають обсяги імпорту, тому що саме він є об'єктом стягнення митних платежів і за умови збільшення імпортних обсягів — збільшуються обсяги митних платежів та навпаки. В результаті кореляційно-регресійного аналізу виділено три найголовніших фактора, які мають

найсильніший зв'язок із митними надходженнями до ДБУ – це обсяги імпорту та експорту та величина реального ВВП. Однак всі вище описані фактори мають вплив на величину митних надходжень, оскільки вони є наслідками економічних кризових станів, які погіршують конкурентність держави на зовнішньому ринку, а значить впливають на обсяги митних платежів.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА НАПЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

3.1. Зарубіжний досвід адміністрування митних платежів

В умовах сьогодення основна увага в системі управління митними платежами в розвинутих країнах зосереджена на оптимізації процесів митного обліку та митного контролю метою цього є скорочення строків взаємодії платників митних платежів з митними органами, пришвидшити обмін інформацією між державними службами та зменшення витрат на адміністрування.

Одним із найрезультативніших механізмів адміністрування митних платежів діє в країнах Європейського Союзу (у додатку К рис. К.1).

Виходячи із даних рис. К.1 застосування вказаних принципів і механізмів у процесі адміністрування митних платежів має створити сприятливі умови для швидкого та максимально спрощеного перетину митного кордону, орієнтованих на якісне обслуговування платників податків і мінімізації рівня порушень митного законодавства, тому розглянемо кожен механізм детальніше:

— застосування електронної митниці значно спрощує процедуру митного оформлення товарів, оптимізує терміни митного оформлення, зменшує витрати на адміністрування та мінімізує вплив людського чинника і, як наслідок, зменшує рівень корупції серед митних органів;

— у ЄС активно використовується спрощення процедур митного декларування товарів та процедура неповного декларування, що охоплює близько 77% імпортних операцій і 70% експортних [80];

— авторизований економічний оператор зазнав поширення, натомість АЕО діє в країнах ЄС, США, Японії, Китаї, Норвегії, Швейцарії та інших [79, с. 181]. Сертифікат АЕО дає можливість одержати дозволи на самостійне проведення великої частини митних формальностей. Діяльність АЕО функціонує за принципом декларованої згоди, що суттєво спрощує митні процедури та є новим форматом взаємодії митних органів із бізнесом;

— використання системи управління тарифною інформацією (TARIC) об'єднує заходи, які стосуються митного тарифу ЄС, а кодування таких заходів полегшує їх застосування та окреслює заходи, що використовуються під час імпорту та експорту товарів країн ЄС. Такий обмін даними забезпечує постійну та правильну інформацію для державних органів країн-членів ЄС, що максимізує автоматичне митне оформлення;

— відтермінування митних платежів на даному етапі ще встановлюється, оскільки відсутня єдина практика застосування такого механізму.

Ефективність митного контролю залежить від ефективної побудови системи безпеки держави, тому країни ЄС успішно використовують ризикоорієнтовані інструменти митного контролю, які забезпечують високу ефективність, мінімізують час митних перевірок і зменшують рівень втручання в діяльність суб'єктів ЗЕД (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 - Основа управління ризиками митного контролю ЄС

Імпорт	Експорт	Транзит
Автоматизована імпортна система (AIC)	Автоматизована експортна система (AES)	NCTS – TIR
Система контролю імпорту (ICS)	Система контролю експорту (ECS)	Система обміну даних про транзит (NCTS)
Система реєстрації та ідентифікації суб'єктів підприємницької діяльності (EORI)		
Уповноважені економічні оператори (AEO)		

Джерело: розроблено автором за даними [79].

Розглядаючи дані таблиці 3.1 можна спостерігати, що система управління митними ризиками ЄС досить розвинена. З метою підвищення безпеки міжнародної торгівлі та зменшення навантаження в процесі адміністрування Комісія ЄС створила три пов'язані інформаційні системи: систему контролю імпорту (Import Control System), систему контролю експорту (Export Control System) та систему обміну даних про транзит (New Customs Transit System).

Система контролю імпорту (ICS) надає право на використання спрощеної митної декларації суб'єктам господарювання на товари, що імпортуються із інших країн (окрім Швейцарії і Норвегії), яка має бути відправлена в електронному режимі до моменту перетину митного кордону ЄС. Зокрема, процес імпорту повинен супроводжуватися обміном інформацією між митними органами

по номеру EORI, що має бути в усіх суб'єктів ЗЕД, які здійснюють імпорتنі операції. У свою чергу, EORI – це система реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, яка є базою даних декларантів ЄС. Номер EORI зазначається за умови надання електронної копії книги МДП. Метою цієї системи є пришвидшення процесу виконання митних формальностей суб'єктів, що провадять економічну діяльність та беруть участь у здійсненні митних операцій. Суб'єкти проходять разову реєстрацію у системі EORI внаслідок чого їм присвоюється ідентифікаційний номер.

Система контролю експорту (ECS) використовується для надання спрощеної вивізної декларації митним органам, яка передбачає наявність інформації про захищеність і безпеку та надається до моменту завезення товару на митну територію ЄС. Спрощена та митна декларації надаються в електронному форматі особою, яка експортує товари або особою, яка відповідальна за вивезення товарів із митної території Євросоюзу.

Таким чином, використання систем митного контролю збільшує можливості митниць, оптимізує роботу митних органів і прискорює процес проходження митного контролю.

Процес митного контролю в країнах, які приєднані до ВМО, СОТ і Кіотської декларації має подібний механізм, який спрямований на спрощення митних процедур, тому доцільним є порівняти механізми роботи та функції митних органів провідних зарубіжних митних організаційних структур із митною системою України (у додатку К табл. К.1).

Важливою складовою митної системи є забезпечення та повнота виконання власних функцій органами митного регулювання, оскільки від них залежить механізм функціонування митної інфраструктури (у додатку К рис. К.2).

Аналізуючи рис. К.2 можна стверджувати, що регулювання митної системи України покладено на Державну митну службу, яка забезпечує митну безпеку та захищає митні інтереси України, створює належні умови для розвитку ЗЕД, веде боротьбу з митними правопорушеннями з питань державної митної справи. Більш диверсифікована система регулювання функціонує у США, де Митно-

прикордонна служба (СВР), яка є частиною Міністерства внутрішньої безпеки США, налічує 15 станцій попереднього контролю в країнах Карибського басейну, 328 пунктів митного контролю, 20 митниць, 62450 працівників [79, с. 113]. Основними функціями СВР є правоохоронна, яка здійснює боротьбу із незаконною міграцією та тероризмом, відповідає за захист і збереження культурної спадщини та здоров'я громадян та навколишнього середовища, зокрема, забезпечує законну зовнішню торгівлю і туризм. Проте правове регулювання митної системи не виконується ЄС. Митне регулювання здійснюється національними митними органами країн-членів ЄС.

Не менш важливий вплив на результативність практик митних систем здійснює забезпеченість митним законодавством, яка регламентує діяльність митних структур і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, оскільки за умови мінливості та прогалин у законодавстві виникають сприятливі умови для розвитку незаконної торгівлі. Розглянемо нормативно-правове забезпечення України, ЄС та США (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 - Порівняльна характеристика митного законодавства в Україні, ЄС і США

Джерело: розроблено автором за даними [79, 81].

Із даних рис. 3.1 можна побачити, що митна справа України регулюється Митним кодексом України, ЗУ «Про митну справу в Україні», ЗУ «Про ЗЕД України», ЗУ «Про єдиний митний тариф» тощо, тобто можна спостерігати, що українське законодавство має значну кількість нормативних документів, які забезпечують функціонування митних органів, проте воно є недосконалим та має

протиріччя, а збільшення нормативно-правової бази лише погіршує теперішнє становище. У той час митне регулювання ЄС забезпечується збіркою законів: Митним кодексом ЄС та Єдиним митним тарифом ЄС, а митна справа США керується більше, ніж 29 законами та іншими підзаконними актами. Очевидно, що результатом побудови митного законодавства є забезпечення визначених форм і процедур митного контролю, які забезпечують контроль за повнотою та своєчасністю сплати митних платежів і зменшують ризик порушення митного законодавства з боку громадян і посадових осіб, тому доцільним є розглянути процедури митного контролю України, США та ЄС (рис. 3.2, у додатку К рис. К.3) та визначити їх відмінності.

Розглянемо процедуру митного контролю в Україні, яка представлена на рис. 3.2.

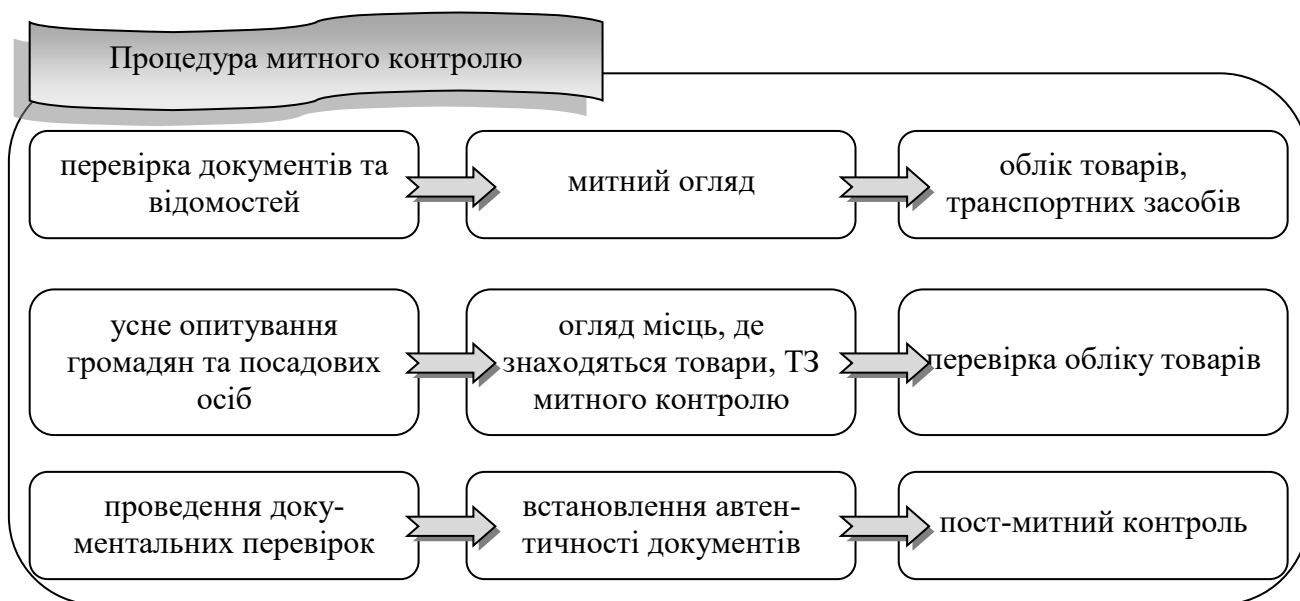

Рисунок 3.2 - Процедура митного контролю в Україні

Джерело: розроблено автором за даними [81 ст. 336].

Із даних рис. 3.2 можна побачити, що митний контроль згідно зі статтю 336 МКУ здійснюватися 9 способами, а саме [81, ст. 336 – 345]:

— перевірка документів і відомостей, що подаються митним структурам, здійснюється за допомогою фармо-логічного контролю, контролю зіставлення та використання СУР;

— здійснення огляду та переогляду товарів, ручної поклажі, багажу, транспортних засобів і особистого огляду громадян. Такі огляди здійснюються в максимально короткі терміни. За умови огляду транспортних засобів або товарів можливе часткове або повне обстеження, де часткове обстеження регламентує 20% розкриття пакувальних місць та 100% розкриття при повному обстеженні. Водночас, особистий огляд є винятковою формою контролю, яка здійснюється за письмовим дорученням керівника митного органу або його заступника та проводиться в ізольованому приміщенні;

— облік товарів і транспортних засобів, які перетинають митний кордон України;

— усне опитування громадян та посадових осіб передбачає надання посадовій особі митного органу потрібних для митного контролю даних та в деяких випадках можливе складання протоколу. Така інформація використовується з метою вдосконалення державної фінансової політики України;

— огляд приміщень і територій, де зберігаються товари, які підлягають митному контролю, проводиться для звірок фактичної величини ввезених товарів, перевірки дотримання чинного законодавства та законності митних перевезень;

— перевірка обліку товарів і транспортних засобів передбачає здійснення дій для перевірки документів про товари та транспортні засоби митними органами відповідно до МКУ та інших нормативно-правових актів;

— здійснення документальних перевірок націлені на встановлення правильності та правдивості заповнення митних декларацій і декларацій митної вартості;

— подання запитів до відповідних державних органів для встановлення автентичності документів, що були надані митним органам;

— проведення пост-митного контролю необхідне для перевірки достовірності митних декларацій, загальних декларацій про митне прибуття, заяв декларанта.

Таким чином, митний контроль в Україні має на меті створення різних форм контролю, які будуть доцільними при підозрах на різні види порушень митного законодавства, що дозволяє вчасно реагувати на підозрілі вантажі та транспортні засоби з одночасним дотриманням сприятливих умов для їх проведення.

З метою порівняння підходів до процедури митного контролю розглянемо заходи митного контролю, які діють у Євросоюзі та США (рис. К.3).

Виходячи із інформації представленої на рис. К.3 можна стверджувати, що митний контроль у ЄС здійснюється шляхом перевірки супровідних документів для імпорту товару, потім здійснюється оцінка митної декларації за допомогою АСУР [79]. Крім аналізу можливих ризиків, митні органи здійснюють вибіркові перевірки товарів, а саме: перевірка даних, огляд товарів, наявність автентичності документів, огляд транспортних засобів, багажу тощо.

Надалі відбувається оцінка якості продукції та відповідність стандартам ЄС та перевіряють супровідні документи ЄС: Сертифікати Відповідності або протоколи випробувань і Декларації Відповідності [79]. Якщо відповідні документи відсутні, проводиться перевірка характеристик продукції відповідно до даних наданих імпортером або поставщиком.

Товари, які ввозяться із третіх країн проходять митний контроль до визначення їх митного статусу.

Досліджуючи процедури митного контролю США при завезенні товарів на митну територію країни проводяться процедури імпортного контролю з метою правильного визначення величини митного тарифу, перевірки відповідності товарів технічним вимогам, перевірки правильності та повноти поданих документів і дотримання вимог щодо інтелектуальної власності. Після заповнення всіх форм перевізником (інвойс, пакувальні листи, імпортна митна декларація, імпортне свідоцтво на право ввезення тощо) вказується тарифний код товару та стягуються митні платежі.

При вивезенні товарів із митного кордону США оформлюється паспорт угоди, митні формальності, підтверджується експорт та заповнюються податкові

декларації. При експорті надається декларація на товари та документи за якими була заповнена така декларація, після чого сплачується вивізний митний збір.

Таким чином, процедура митного контролю в Україні, ЄС та США має подібні методи та процедуру митного контролю. В умовах сьогодення більшість етапів митного контролю забезпечують автоматизовані системи, які пришвидшують процес проходження товарів і транспортних засобів через митний контроль і забезпечують оперативний обмін інформацією між державними органами, тому розглянемо особливості використання автоматизованих систем у досліджуваних країнах.

Із 2016 року в Україні запрацювала автоматизована електронна система «Єдине вікно», яка забезпечує всі види контролю та здійснює обмін інформацією про товари, які перетинають митний кордон України. Єдина автоматизована інформаційна система Державної митної служби України, що містить всі програмно-технічні складові, які потрібні для автоматизації процесів митного контролю та оформлення [81].

В Євросоюзі оцінка митних декларацій відбувається через автоматизовану систему управління ризиками, що проводить оцінку кожного пункту декларації для виявлення ризикових ситуацій [79].

В США працює автоматизована система подачі документів (ACE), де заповнюються основні форми декларацій (28, 29, 4 647). Термін подання електронної декларації через ACE складає 15 діб з моменту прибуття вантажу. Після митного очищення заповнюється форма 7501 і митна декларація ліквідується [79].

Отже, проаналізувавши досвід зарубіжних країн щодо адміністрування митних платежів можна стверджувати, що розвинені країни акцентують увагу на спрощенні митних процедур, налагодженні позитивних зв'язків із бізнесом завдяки залученні економічних операторів і, як результат, виділення найменш ризикових суб'єктів. Здійснення адміністрування митних платежів у Україні знаходиться на стадії розвитку, проте успішній інтеграції можуть завадити

недосконалість митного законодавства, недостатність кваліфікованих трудових ресурсів і ІТ-забезпечення, корупція і фінансові обмеження.

3.2. Проблеми адміністрування митних платежів в умовах надзвичайного стану

Узагальнивши термін «адміністрування митних платежів» можна стверджувати, що це процес стягнення митних платежів за допомогою управління та організації митною політикою та митними органами таких методів впливу і контролю платників податків, щоб максимізувати надходження від митних платежів із мінімальними витратами на адміністрування.

Тому, здійснивши аналіз сучасних тенденцій надходження митних платежів і їх фіскальну ефективність у розділі 2 ми виокремили ряд факторів впливу на величину митних платежів і ефективність митної політики загалом. З метою виявлення проблем адміністрування митних платежів розглянемо чинники впливу на стабільність та повноту надходження митних платежів до бюджету (у додатку Л рис. Л.1).

За наведеними на рис. Л.1 даними можна стверджувати, що обсяги надходжень від митних платежів до Державного бюджету України залежать від економічного становища як в Україні, так і у світі, що доводить істотне зменшення надходжень митних платежів на 36,5% у 2022 р. внаслідок активних воєнних дій на території України, що спровокували зменшення величини ВВП, експортно-імпортного обороту, золотовалютних запасів, збільшення митних пілг і несприятливі умови для ефективного та повного митного контролю.

Таким чином, вищезазначені чинники можуть мати позитивний або негативний вплив на митну політику, діяльність митниць і отриману величину митних стягнень. З метою дослідження практичних проблем адміністрування митних платежів розглянемо результати опитувань експортерів та імпортерів, метою яких є виявлення проблем у роботі митниці, митному законодавстві та митному контролі (у додатку Л рис. Л.2).

Із даних рис. Л.2 можна побачити, що протягом аналізованого періоду рівень оцінки роботи митних органів зріс. У 2022 р. роботу митниці відзначили як ефективну без необхідності в змінах оцінили 22,4% респондентів, що на 3,3 в. п. більше, ніж у 2017 р. та на 1,6 в. п. більше відносно 2021 р., що було спричинено заходами нормотворчого характеру через оголошення воєнного стану в 2022 р., а саме [54]:

- реформування законодавства для задоволення потреб армії та обороноздатності країни;
- безперешкодне ввезення гуманітарної допомоги для ЗСУ та заходи протидії особистого використання таких пільг під виглядом гуманітарної допомоги;
- надання статусу автоматизованого економічного оператора деяким компаніям, які надали всі необхідні документи;
- продовження здійснення заходів протидії порушення митних правил і боротьбі з корупцією шляхом дотримання Антикорупційної програми на 2021 – 2022 рр.

Одночасно із зростанням показнику ефективності роботи митниці можна побачити зменшення невдоволення роботою митних органів (відмітка неефективна робота митних органів із необхідністю повної заміни), яке в 2022 р. становило 2,9%, що відносно 2017 р. зменшилося на 3,8 в. п. та на 2,5 в. п. порівняно з 2021 р. Проте, кількість респондентів, які вважають, що діяльність митних органів є неефективною і потребує значних реформ склала 20%, що на 9,9 в. п. менше, ніж у 2017 р., але на 3,3 в. п. більше відносно показника 2021 р.

Зазначимо, що на результати оцінки роботи митних органів впливали ряд факторів, основними із них є різна величина та структура вибірки, а також методи збору інформації моніторингу [83, с.28]. Тому з метою виявлення чинників погіршення оцінки респондентів у пункті «неефективна робота митних органів із необхідністю масштабних реформ» розглянемо найголовніші проблеми в роботі митниці та при проходженні митних процедур (у додатку Л рис Л.3)

Із рис. Л.3 можна спостерігати, що найбільше невдоволення респондентів було викликано чергами на кордоні, на що вказало 55,2% респондентів. Ця позиція була вперше включена в опитування в 2022 р., тому порівняти динаміку скарг неможливо. Проте підприємства й раніше повідомляли про затримки в місцях митного пропуску. У 2022 році в середньому на перетин митного кордону українці витрачали [84, с. 9]: у вересні – 4 години 33 хвилини; у жовтні – 4 год 9 хвилин; у листопаді – 3 години 51 хвилину; у грудні – 3 години 42 хвилини.

Очевидно, що час середній перебування на кордоні у грудні зменшився на 51 хвилину, що викликано зменшенням чисельності осіб, які в'їжджали в Україну.

Виходячи із проблеми утворення черг на митному кордоні України виникає супутня проблема недостатньої спроможності пунктів пропуску на яку вказали 23,9% опитуваних (рис. Л.3). У зв'язку з воєнними діями на сході України зросло навантаження на митні пункти пропуску на заході України, що збільшує терміни проходження товарів і може негативно впливати на виконання контрактів із країнами Європи, Азії та Латинської Америки.

Найбільші перешкоди супроводжують аграрні підприємства, орієнтовані на експорт, оскільки деякі європейські країни такі як Польща, Угорщина та Словаччина застосовують ряд обмежень на ввезення української сільськогосподарської продукції.

У свою чергу, митні органи Польщі повідомляють про неможливість прискорення видів контролю, пов'язаних із ветеренерним оглядом, оскільки вимоги до такого виду контролю мають відмінності між українським митним законодавством і законодавством Євросоюзу. Окрім того, ветеренарні види контролю можуть проводитися тільки при перетині кордону [84, с. 22].

Також необхідно відзначити випадки відмови з боку митних брокерів у Словенії у відкритті декларацій Т1 до місця призначення в Україні, обумовлюючи це засторогою неотримання товару кінцевим споживачем і подальших проблем із закриттям такої декларації [84, с. 22].

Наступною проблемою, яку відзначили респонденти є недосконалість митного законодавства (рис. Л.3).

За даними рис. 3.8 можна побачити, що у 2022 р. 30,5% респондентів відзначили проблему недосконалості митного законодавства, що на 16,9 в. п. менше відносно 2017 р. та 9,8 в. п. менше порівняно з 2021 р.

Основною проблемою митного законодавства є його неповнота. Більшість ставок митних платежів трактує Податковий кодекс України, що ускладнює сприйняття цілості та незалежності митної політики України в цілому. Також відсутня систематизована термінологія митного законодавства, що дає підстави двояко трактувати митні правила та використовувати недоліки митного законодавства в схемах митних правопорушень.

Наступною проблемою, яку виділили респонденти є недостатня прозорість та відкритість митниці (рис. Л.3).

За даними рис. Л.3 можна побачити, що результати опитувань стосовно недостатньої прозорості та відкритості інформації щодо плановірності дій та результатів діяльності митних органів мають тенденцію до зменшення і склали 20,6%, що на 5% менше відносно 2017 р. і на 9,5% менше порівняно із показниками 2021 р.

Покращення результатів опитувань спричинено посиленням взаємодії із громадськістю Державної митної служби України, що виявляється в постійному формуванні та оприлюдненні звітів і розвиток автоматизованих систем, які виключають можливість прихованості та злочинності з боку митних органів. Проте процес автоматизації митних процедур уповільнює недостатній рівень технічного оснащення на митницях, що відзначили респонденти під час опитування (рис. Л.3).

Респонденти помічають невідповідність вимог технічного оснащення та програмного забезпечення відповідно до цифровізації процесів розвинених країн, але варто зазначити, що невдоволення технічним забезпеченням митниць зменшується про що свідчать дані рис. Л.3 і результати опитування в 2022 р. склали 15,1%, що на 10,8% менше відносно 2017 р. і на 11% менше порівняно із показниками 2021 р.

Експерти Тимчасової слідчої комісії дослідили інформацію надану Державною митною службою щодо забезпеченості митниць технікою в 2023 р. та виявилось, що 50% техніки є непрацюючою, а 5% не введені в експлуатацію. А 80% працюючої техніки експлуатується близько 5 – 10 років, що обумовлює необхідність їх заміни. Також близько 41 сканера знаходяться в окупованих територіях, де їх обслуговування та облік є ускладненим [85].

Таким чином, необхідно зазначити, що однією із нагальних до вирішення проблем є технічне забезпечення митниць, оскільки саме від ІТ-забезпечення залежить ефективність адміністрування митних платежів. Окрім того, не менш важливим фактором впливу на якість і швидкість проходження митних процедур і адміністрування митних платежів залежить від кваліфікованості інспекторів, тому розглянемо результати опитування респондентів щодо професіоналізму працівників митниці (рис. Л.3).

За оцінкою респондентів рівень кваліфікованості працівників митниці покращився, що демонструють дані рис. Л.3. У 2022 р. відбулося зменшення загального невдоволення респондентів, а саме, проблему мінливості структури та керівництва митних органів відзначило 3,5% опитуваних, що на 14,6% менше відносно показників 2017 р. і на 21,8% менше порівняно з 2021 р. Однак показник недостатньої кваліфікованості інспекторів залишається відносно на сталому рівні, що свідчить про недостатню проінформованість і відсутність підвищення кваліфікації працівників митниці відповідно до нововведень та змін у митному законодавстві. Також у 2022 р. респонденти зазначили недостатність інспекторів на митницях, що більшою мірою пов'язано із збільшенням навантаження на митниці, що створює необхідність у збільшенні кадрів.

На ряді із автоматизацією більшості процесів митниці, мінливістю законодавства, чергами на митному кордоні та недостатньою кваліфікацією інспекторів виникає сприятливий клімат для корупції та хабарництва як з боку суб'єктів господарювання, так і з боку працівників митних органів. Ця проблема є основною перешкодою до перебудови митного законодавства та митниці, тому

розглянемо результати опитування респондентів стосовно цієї проблеми (рис. Л.3).

Аналізуючи дані рис. Л.3 можна стверджувати, що рівень корупції на митницях за думкою респондентів у 2022 р. істотно зменшився та становив 12,7%, що на 11,8% менше за показник 2017 р. та на 12% менше відносно даних 2021 р.

Наразі корупція є однією із найгостріших проблем у адмініструванні митних платежів. Протидія та ліквідація корупційних проявів є однією із умов набуття членства в ЄС, оскільки корупція знищує національну економіку та призводить до зменшення митних та податкових надходжень до Державного бюджету України, а також сприяє проникненню сумнівної та небезпечної продукції до вітчизняних споживачів і має негативний вплив на національного товаровиробника.

Позитивним зрушенням у боротьбі з корупцією є введення системи «Єдине вікно», Автоматизованої системи аналізу і управління ризиками та Автоматизованої системи митного оформлення, які дають можливість виключення «людського фактору» під час митного контролю, митного оформлення та аналізу митних ризиків, що зменшує можливості для прояву корупції [88, с. 39].

Виходячи із поширених схем корупції в Україні виникає необхідність дослідження покарання осіб, які здійснюють контрабандні схеми або переміщуються через митних кордон незаконним шляхом (табл. 3.2).

Виходячи із даних табл. 3.2 можна стверджувати, що тільки 0,05% засуджених в Україні в 2022 р. становлять особи, які здійснюють контрабанду, що є мізерним показником і демонструє неврегульованість сучасного законодавства із роботою правоохоронних органів.

Таблиця 3.2 - Кількість засуджених по Україні за вчинення кримінальних правопорушень у сфері митної справи протягом 2020 – 2022 рр.

	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютне відхилення, ос., +/-	Відносне відхилення, %, +/-
Загальна кількість засуджених в Україні	67519	64080	49679	-17840	-26,42
Контрабанда	42	57	24	-18	-42,85
Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України	3	6	3	—	—

Джерело: складено автором за даними [86, 87].

Очевидно, проблема корупції та поширені схеми контрабанди спричиняють порушення фіскальної функції митниці, на що звернули увагу респонденти в опитуванні, результати якого представлені на рис. 3.3.

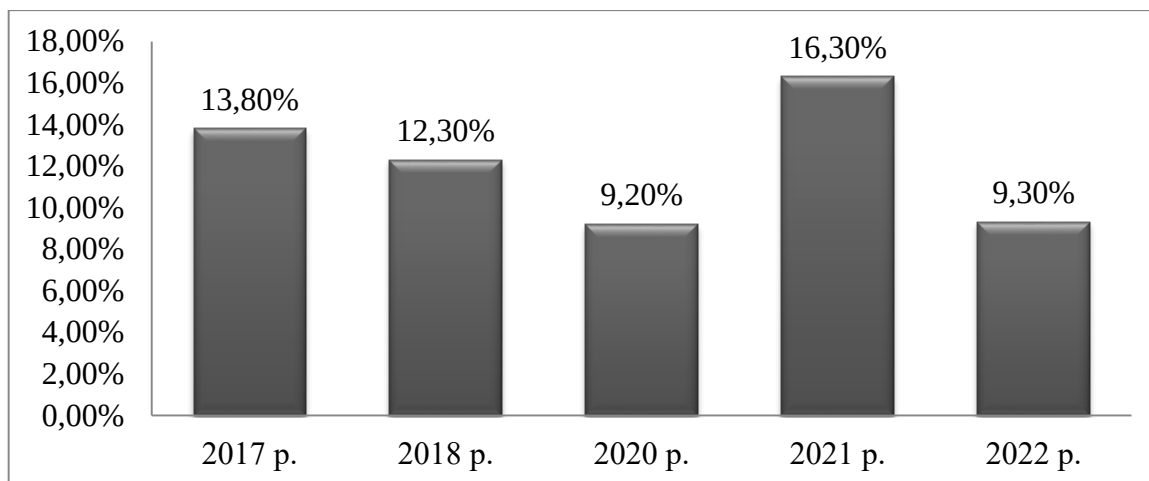

Рисунок 3.3 - Проблема фіскальної функції митниці за оцінкою респондентів у 2017 – 2022 рр., % респондентів

Джерело: складено автором за даними [83, с. 31].

Виходячи із рис. 3.3 можна побачити, що про проблему фіскальної функції стверджує 9,3% респондентів, що на 4,5% менше від даних 2017 р. та на 7% менше відносно 2021 р.

Дана проблема не буде вирішена допоки в митних органах пануватиме корупція, не буде ліквідовано невідповідність та двоякість нормативно-законодавчих актів і не буде підвищено професіоналізм митних органів.

Таким чином, проблеми адміністрування митних платежів у Україні мають систематичний і взаємопов'язаний характер. Головною проблемою митної справи є відсутність дієвих методів боротьби із корупцією, що породжує недоотримання необхідного технічного оснащення, завищення митної вартості товарів, некваліфікованість працівників і неможливість виконання фіскальних функцій українською митницею, а мінливість та недосконалість митного законодавства формує фундамент для порушень митних правил і контрабанди на законних умовах.

3.3. Пропозиції з удосконалення адміністрування митних платежів до Державного бюджету України

Проведений нами аналіз тенденцій надходження митних платежів до Державного бюджету України, дослідження їх фіскальної ефективності та впливу макроекономічних факторів на обсяги митних надходжень дав можливість визначити проблеми адміністрування митних платежів. Очевидно, що сучасна митна політика вимагає модернізації та адаптації не тільки до світових умов, а й до надзвичайного стану, викликаного воєнними діями та, як наслідок, до економічних, політичних і соціальних змін.

Однією із провідних завдань митниці є оптимізація митних процедур, що є необхідною складовою під час воєнних дій з метою швидкої доставки стратегічно важливих вантажів, мінімізації взаємодії із працівниками митних органів, що зменшить вплив людського фактору та обмежить сприятливі обставини для прояву корупційних схем.

На сьогодні новітні технології дають можливість використовувати автоматизоване обладнання з метою перевірки товарів, супровідних документів, здійснення обліку обсягу та якості товарів і їх відповідність до встановлених характеристик зазначених у митній декларації. Тому доцільним є розглянути

можливі напрямки модернізації роботизованих українських систем із урахуванням зарубіжного досвіду (рис. 3.4).

Рисунок 3.4 - Пріоритетні напрямки модернізації технологічних розробок на прикладі провідних зарубіжних автоматизованих систем

Джерело: розроблено автором за даними [82, 89 – 92].

Досліджуючи функціонування механізму «Єдине вікно» переважна частина респондентів (67%) оцінила роботу системи як повністю або в цілому задовільно, а 7% заявили про незадовільне функціонування такої системи. Одночасно бізнес висловлює думку про незадовільний рівень взаємодії між регуляторами й недостатню координацію між автоматизованими системами митницею [90, с. 106].

З метою підвищення рівня якості, швидкості та зручності використання автоматизованих систем варто звернути увагу на досвід Сінгапуру, а саме на

діяльність електронної системи єдиного вікна TradeNet, що функціонує із 1997 р., ціллю якої є спрощення взаємодії кожної із учасників зовнішньоекономічної діяльності [91, с.478]. Така система забезпечує обмін комерційною і логістичною інформацією та водночас надає послуги по заповненні документації, координації каналів збуту, фінансуванні торгівлі та страхування. Проте використання єдиного вікна здійснюється на платній основі, яка передбачає щомісячні платежі та сплату комісій за транзакції. За сплином 10 хвилин після подання документів на дозвільні документи торговцям надається електронна позитивна чи негативна відповідь, де зазначаються умови одержання дозволу або причини відмови. Тим часом TradeNet розглядає 100% торгівельних декларацій в електронному форматі, що становить 9 млн подань на торгівельні дозволи в рік (або 30 тис подань на день) [92].

Наступним прикладом оптимізованої системи є розроблена в США система BRASS (Border Release Screening and Selectivity), що дає змогу здійснити розмитнення імпортного товару за 5-10 секунд. Дана розробка розроблена для оптимізації процесів масових перевезень, що є актуальним у воєнний час для стратегічно важливих грузів. Система BRASS використовує спеціальні штрих-коди та оперативні рішення, що розглядаються та узгоджуються місцевими підрозділами Митної служби США на пунктах пропуску. Такі штрих-коди формуються у більшості митними брокерами та відтворюють провідні характеристики товару [82, с. 19].

Головними вимогами для використання системи BRASS є:

- готовність до здійснення комплексного митного контролю і митного оформлення в прикордонних пунктах пропуску, які мають технічну підтримку системи BRASS;
- присутність повторюваності характеристик імпортованих товарів з питань походження товарів, їх кодування в ЗЕД тощо;
- суб'єкт ЗЕД має здійснювати не менше 50 відправлень у рік;
- в одержувача товарів мають бути відсутні проблеми із державними органами, які реалізують контроль імпортних операцій.

Зокрема, важливо згадати позитивний досвід використання американської автоматизованої системи ACS (Automation Commercial System), що опрацьовує близько 100% імпорتنих митних декларацій у електронному вигляді. Застосування такої системи дозволяє протягом 10 років підтримувати сталу чисельність працівників митної служби за умови, що за цей період обсяг товарів, які оформлюються збільшився в 4 рази. За цих обставин 60% рішень щодо випуску товарів реалізується автоматично зважаючи на електронні копії документів без участі митних інспекторів [89, с. 225].

Таким чином, використання досвіду застосування автоматизованих систем зарубіжними країнами демонструє позитивні результати та є доцільним для використання на митній території України з метою оптимізації митних процедур, що посилить митний контроль за переміщенням товарів, зменшить рівень порушень митного законодавства, контрабанди та корупції і водночас сприятиме швидкому та безперешкодному переміщенню товарів через митний кордон України свідомих імпортерів та експортерів з меншими витратами на адміністрування митних платежів.

Виходячи із проблеми автоматизації адміністрування митних платежів необхідно звернути увагу на вирішення проблем митного аудиту. Розглянемо найпоширеніші проблеми митного аудиту та сформуємо пріоритетні напрямки його покращення (табл. 3.3).

Із даних табл. 3.3 можна побачити, що із початком повномасштабного вторгнення росії на територію України загострилися такі проблеми на митних пунктах пропуску як зменшення ефективності ставок митних платежів і збільшення черг на митниці. Тому першочерговим завданням митних органів є забезпечення такого розміру пільг, що не буде мати негативний вплив на стабільну дохідність бюджету. Виходячи із величини митних надходжень у 2022р., значні обсяги митних пільг спричиняють зменшення доходів бюджету та провокує зловживання такими пільгами, що негативно впливає на фінансову стійкість України.

**Таблиця 3.3 - Пріоритетні напрямки вирішення основних проблем
адміністрування митних платежів**

Проблема	Пріоритетні напрямки вирішення проблеми
Неефективні ставки митних платежів	Реформування митної політики шляхом оптимізації митних ставок, збалансування надання митних пільг.
Визначення митної вартості	Організація сприятливих умов для завчасного отримання Україною митної інформації від митних органів країн-членів ЄС про товари, які є об'єктами експорту в Україну з країн ЄС.
Черги на митниці	Вдосконалення функціонування «Є-Черги», покращення пропускнув можливості міжнародних пунктів пропуску та поліпшення їх інфраструктури.
Затримки стратегічно важливих вантажів і товарів першої необхідності	Створення окремої реєстрації в системі «Єдина черга перетину кордону» для ввезення важливих вантажів і товарів першої необхідності.
Складність у застосуванні NCTS	Зниження вартості фінансової гарантії і послуг із організації гаранта.
Низька фіскальна ефективність митних органів, порушення митних правил і поширення контрабанда	Трансформація системи нарахування заробітної плати працівникам системи митного контролю та правоохоронних органів за принципом автоматичного відрахування на їх особистий банківський зарплатний рахунок частини штрафу за порушення митного законодавства після сплати порушником до держбюджету, збільшення розміру штрафних санкцій для суб'єктів ЗЕД за порушення митного законодавства, вдосконалення митного законодавства.
Корупція	Збільшення міри покарання для суддів, прокурорів, працівників митних органів за факти корупції.

Джерело: розроблено автором за даними [84, 93, 95, 96].

З метою зменшення зловживання митними пільгами та порушень митного законодавства є необхідним оптимізувати роботу працівників митних служб, що є можливим завдяки встановленню плаваючої зарплатні, а саме, зменшенням окладу працівників до середньої заробітної плати в Україні, а залишок якої будуть формувати відсотки від штрафів, які надішли від порушника митних правил. Такий метод нарахування заробітної плати допоможе підвищити продуктивність і ефективність митних органів шляхом підвищення зацікавленості у виявленні порушень митного законодавства. Очевидно, що необхідно створити спеціальний фонд, який буде утримувати 5 – 15% від загальної суми штрафів і буде нараховуватися як премія до заробітної плати працівникам митних органів [93, с. 179].

Водночас, поряд із проблемою низької ефективності митних органів присутня проблема із визначенням митної вартості товарів. Згідно з митним

законодавством потрібно мінімізувати кількість митних процедур для митного оформлення товарів, проте останніми роками обсяги справ із оскарження рішень щодо коригування митної вартості товарів значно збільшилися. Відповідно до статистики протягом 11 місяців 2022 року розглянуто 2697 справ на суму 1 991 794 тис грн, з яких на користь Державної митної служби схвалено 591 справу величиною в 1 397 087 тис грн, що становить 22% від загальної кількості справ (або 70% від усіх розглянутих справ). Кількість справ про оскарження рішень щодо коригування митної вартості товарів за 11 місяців 2022 р. склали 198 справ величиною у 37 956 тис. грн, із яких на користь позивача ухвалено 2 106 справ величиною у 594 707 тис. грн. (або 78% від кількості та 30 % від суми розглянутих справ) [94], що свідчить про непрофесійність працівників митних органів і неправильний підхід у визначенні митної вартості.

З метою вирішення проблеми визначення митної вартості необхідно використовувати дієві види митного контролю вартості ввезених товарів для забезпечення економічних потреб країни, захисту вітчизняного ринку та товаровиробників і реалізації внутрішньої безпеки. Для розв’язання проблеми гіперболізованої уваги до імпортерів необхідно вжити наступних заходів:

- надання працівникам митних органів завчасних даних про укладення логістичних контрактів від транспортних операторів;
- застосовувати пост аудит у адміністрування митних платежів [95];
- забезпеченість митною інформацією національних митних органів про експортні товари з України до країн-членів ЄС;
- забезпечення митних органів необхідною кількістю кадрів і використання пост-аудит контролю.

Необхідно зазначити, що на якість митного контролю впливає рівень завантаженості митних пунктів пропуску. В ході дослідження нами було виявлено збільшення проведеного часу на МПП, тому з метою вирішення цієї проблеми потрібно [98, 84, с. 21 – 23]:

- вдосконалювати принцип роботи «Є-Черги»;

- надати окрему реєстрацію в «Електронній черзі перетину кордону» для транспортування товарів першої необхідності та товарів військового призначення;
- застосування спільного митного контролю на найбільш завантажених МПП;
- покращити пропускну можливість міжнародних автомобільних пунктів пропуску;
- залучати суб'єктів ЗЕД до використання системи спільного транзиту шляхом зменшення вартості фінансових гарантій.

Таким чином, серед проблем проблеми адміністрування митних платежів найбільш поширеними є використання корупційних схем і порушення митного законодавства, тому необхідно першочергово застосовувати методи оптимізації роботи працівників митних органів, що матиме позитивний вплив на пропускну можливість МПП, а використання сучасних автоматизованих систем дозволить покращити якість митного контролю та мінімізувати вплив людського фактору під час проходження митних процедур.

ВИСНОВКИ

Отже, написання даної кваліфікаційної магістерської роботи дає змогу зробити нам наступний ряд висновків:

1. Визначено 3 етапи становлення митного законодавства та митної політики України та внаслідок чого встановлено, що на перший етап розвитку митного законодавства перебував на стадії модернізації і був недосконалим, оскільки відбувалося дублювання законів, стрімке зростання ставок штрафних санкцій, наявність протиріччя в окремих законодавчих актах і часті зміни в квотуванні та ліцензуванні зовнішньоекономічної діяльності. Другий етап становлення митної системи України відзначився збільшенням розмір штрафів та кількістю їх видів, прийняттям митних заходів пов'язаних із економічною кризою, відбувається трансформація Митного кодексу України у бік врегулювання доступу до товарів СОТ до українського ринку. Третій етап становлення системи управління митними платежами в Україні відзначається введенням у дію положень Угоди про спрощення процедур торгівлі. Поступово запроваджуються митні заходів щодо управління ризиками, аудити після митного оформлення, створення системи «єдиного вікна», запровадити уповноваженого економічного оператора. Митне законодавство України продовжує змінюватися відповідно до вимог СОТ та ЄС.

2. Дослідивши різні підходи вітчизняних науковців до трактування поняття «адміністрування митних платежів» визначено, що це система заходів, що реалізується митними органами, з метою створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження балансу між спрощенням торгівлі та митним контролем, а також застосування заходів задля запобігання контрабанді та боротьби із порушенням митного законодавства через контроль за надходженням митних платежів і процедурою їх нарахування.

3. Встановлено, що частка митних платежів у доходах Державного бюджету України протягом 2018 – 2021 рр. коливалася в межах 37,4 – 39,9%, проте в 2022р.

їх частка має тенденцію до зменшення і склала 18%, що спричинено зменшенням обсягів імпорту та затвердженням значної кількості митних пілг.

4. Встановлено, що виконання індикативних показників митних платежів протягом 2018 – 2021 рр. коливалося в межах 90,7% – 106,6%. У 2022 р. відбулося зниження виконання планового показнику на 43,1%, яке спричинене воєнною агресією росії і, як наслідок, зменшення привабливості на міжнародному ринку до торгівельної співпраці, що є об'єктом формування митних платежів.

5. У результаті трендового аналізу побудовано три лінії тренду: лінійну, логарифмічну та поліноміальну, – та отримані прогностні значення митних платежів протягом 2023 – 2025 рр. Виходячи із індикативу Мінфіну на 2023 р. щодо прогностних митних надходжень до Державного бюджету України, який становить 487 млрд грн, то найбільш близькими є результати отримані від логарифмічної лінії тренду, яка обчислює індикативне значення 2023 р. у розмірі 395,87 млрд грн.

6. Внаслідок проведеного кореляційного аналізу виявлено фактори прямого впливу на обсяги митних надходжень, а саме: обсяг імпорту, обсяг експорту, реальний ВВП. За результатами регресійного аналізу можна стверджувати, що обрані фактори мають значний вплив на динаміку митних надходжень і при збільшенні обсягів експорту на 1% митні надходження збільшаться на 8,017 млрд грн. При збільшенні обсягів імпорту на 1% митні надходження збільшаться на 0,03 млрд грн. При збільшенні величини реального ВВП на 1% митні надходження зменшаться на 0,03 млрд грн.

7. Визначено, що найбільше невдоволення респондентів було викликано чергами на кордоні, на що вказало 55,2% респондентів. Виходячи із проблеми утворення черг на митному кордоні Україні констатована супутня проблема недостатньої спроможності пунктів пропуску на яку вказали 23,9% опитуваних. Не менш важливою є проблема недосконалості митного законодавства, яку відзначили у 2022 р. 30,5% респондентів, що на 16,9 в. п. менше відносно 2017 р. та 9,8 в. п. менше порівняно з 2021 р.

8. Виявлено, що головною проблемою митної справи є відсутність дієвих методів боротьби із корупцією, що породжує недоотримання необхідного технічного оснащення, завищення митної вартості товарів, некваліфікованість працівників і неможливість виконання фіскальних функцій українською митницею, а мінливість та недосконалість митного законодавства формує фундамент для порушень митних правил і контрабанди на законних умовах.

9. З метою зменшення зловживання митними пільгами та порушень митного законодавства є необхідним оптимізувати роботу працівників митних служб, що є можливим завдяки встановленню плаваючої зарплатні, а саме, зменшенням окладу працівників до середньої заробітної плати в Україні, а залишок якої будуть формувати відсотки від штрафів, які надішли від порушника митних правил.

10. Для якості, швидкості та зручності використання автоматизованих систем варто звернути увагу на досвід Сінгапуру застосування електронної системи єдиного вікна TradeNet, використання системи BRASS і ACS, як приклад для покращення функціонування Єдиної автоматизованої системи та системи «Єдине вікно». Також необхідно вдосконалювати принцип роботи «Є-Черги», надати окрему реєстрацію в «Електронній черзі перетину кордону» для транспортування товарів першої необхідності та товарів військового призначення, застосування спільного митного контролю на найбільш завантажених МПП, покращити пропускну можливість міжнародних автомобільних пунктів пропуску, залучати суб'єктів ЗЕД до використання системи спільного транзиту шляхом зменшення вартості фінансових гарантій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герчаківський С. Д. Митна справа. Навч. посіб. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с.
2. Митний кодекс України. 4495-VI від 22.06.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 05.07.2023).
3. Безверхий К. Особливості обліку і звітності за податком на додану вартість в контексті законодавчих інновацій. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. №1. С. 26-33.
4. Податковий кодекс України. 2755-VI від 02.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 06.07.2023).
5. Дубініна А. А., Сорокіна С. В., Зельніченко О. І. Митна справа. Підручник. — К.: «Видавничий дім «Професіонал», Центр навчальної літератури, 2010. 320 с.
6. Фоміна Т.В., Базанова К.А. Історичні передумови виникнення та механізм справляння податку на додану вартість. *Здоров'я і суспільство в умовах війни: збірник статей*. 2022. С. 286 – 289.
7. ЗУ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань» від 28.01.94 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3892-12/ed19940224> (дата звернення: 13.07.2023).
8. Гребельник О . П . Митна справа: підручник. К. :Центр навчальної літератури , 2014. 472 с
9. Гребельник О.П. Місце і роль митних платежів у системі оподаткування зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Освіта, менеджмент і бізнес: світовий вимір*. 2011. № 2. С. 4–8.
10. ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань митної справи» від 22.02.2000 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1480-14/ed20000321> (дата звернення: 13.07.2023).

11. ЗУ РСР «Про зовнішньо-економічну діяльність» від 16.04.1991 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12/ed19910416/page3> (дата звернення: 13.07.2023).

12. Мироненко І. С. Напрями та форми взаємодії в діяльності Державної фіскальної служби України. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С.171–175.

13. Декрет КМУ «Про квотування і ліцензування експорту товарів (робіт, послуг)» від 12.01.1993 року URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/6-93/ed19930126> (дата звернення: 15.07.2023).

14. Гаврилук Р. О. Правова природа податку. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*: Рута 2000. № 100. С. 68-74.

15. Конституція України від 28.06.1996 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/ed19960628> (дата звернення: 15.07.2023).

16. Закон України «Про порядок вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21.09.1999 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1068-14/ed19990921> (дата звернення: 15.07.2023).

17. ЗУ РСР «Про Митну справу в Українській РСР» 25.06.1991 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1262-12/ed19910625> (дата звернення: 16.07.2023).

18. Митний Кодекс України від 12.12.1991 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1970-12/ed19911212> (дата звернення: 16.07.2023).

19. ЗУ «Про джерела фінансування органів державної влади» від 30.06.1999 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/783-14/ed20000101> (дата звернення: 18.07.2023).

20. Декрет КМУ «Про Єдиний митний тариф України» від 11.01.1993 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4-93/ed19930111> (дата звернення: 17.07.2023).

21. ЗУ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям ЗУ «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 15.02.1995 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/82/95-%D0%B2%D1%80/ed19950302> (дата звернення: 18.07.2023).

22. ЗУ «Про внесення змін до Закону Української РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 22.12.1998 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/335-14/ed19990216> (дата звернення: 18.07.2023).

23. ЗУ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України (у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 02.03.1995 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/82/95-%D0%B2%D1%80/ed19950302> (дата звернення: 18.07.2023).

24. Закон України «Про державну підтримку космічної діяльності» від 16.03.2000 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1559-14/ed20000316> (дата звернення: 18.07.2023).

25. Закон України «Про митний тариф України» від 05.04 2001 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2371-14/ed20010405> (дата звернення: 21.07.2023).

26. Єдиний митний тариф України від 11.01.1993 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4%D0%B0-93/ed19930111> (дата звернення: 21.07.2023).

27. Митний Кодекс України від 11.07.2002 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92-15/ed20020711> (дата звернення: 21.07.2023).

28. ЗУ «Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 28.12.2007 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/107-17/ed20071228> (дата звернення: 22.07.2023).

29. ЗУ «Про внесення змін до статті 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 20.11.2003 року. URL:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-15/ed20040218> (дата звернення: 22.07.2023).

30. ЗУ «Про внесення змін до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.11.2006 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/360-16/ed20061209> (дата звернення: 23.07.2023).

31. ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку зі світовою фінансовою кризою» від 04.02.2009 рок. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/923-17/ed20090306> (дата звернення: 23.07.2023).

32. ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту вітчизняних товаровиробників у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань» від 23.02.2012 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4436-17/ed20120322> (дата звернення: 23.07.2023).

33. Митний Кодекс України від 13.03.2012 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120313> (дата звернення: 23.07.2023).

34. ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 24.12.2015 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/905-19/ed20160101> (дата звернення: 23.07.2023).

35. ЗУ «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20.12.2016 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1792-19/ed20170101> (дата звернення: 23.07.2023).

36. Постанова КМ України № 960 «Деякі питання проведення заходів офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту)» від 24.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.07.2023).

37. Найденко О. Є., Тихомирова Д. В. Роль митних платежів політиці України. *Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал*. 2021. № 60. С. 180-185.

38. О. О. Маслак, Х. С. Передало, Т. О. Маслак. Адміністрування митних платежів: концептуальний базис в стратегіях розвитку підприємств. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. №1 (7). С. 40-47.

39. Постанова КМ України № 227 “Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України” / редакція від 16.06.2023 від 6 березня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#n209> (дата звернення: 28.07.2023).

40. А. І. Крисоватого, І. В. Новосад. Діяльність митних органів у забезпеченні митної безпеки України у сфері протидії порушенням митних правил. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2 (58). С. 66-76.

41. І. В. Мохнар. Підвищення якості митного адміністрування як напрям покращення фінансової безпеки держави. *Молодий вчений*. 2022. № 10 (110). С. 59-63.

42. Положення № 263 “Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем” від 19.05.2023. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE40188?an=1> (дата звернення: 02.08.2023).

43. Постанова КМ України № 971 "Про затвердження Порядку взаємодії між декларантами, їх представниками, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму “єдиного вікна” та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України" від 21.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971-2020-%D0%BF#Text>

44. Постанова № 1092 "Деякі питання реалізації положень Митного кодексу України щодо надання авторизацій" від 27.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1092-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.08.2023).

45. Постанова КМ України № 426 "Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації" від 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.08.2023).

46. ЗУ № 2555-IX «Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту» від 30 серпня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2555-20#Text> (дата звернення: 04.08.2023).

47. ЗУ «Про Єдиний митний тариф» від 05.02.1992 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/2097-12/ed19920205> (дата звернення: 04.08.2023).

48. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=6&year=2023&budgetType=NATIONAL> (дата звернення: 05.09.2023).

49. Офіційний сайт. Державна казначейська служба. URL: <https://www.treasury.gov.ua/> (дата звернення: 05.09.2023).

50. Борошенко Т. М., Сучасний стан адміністрування митних платежів в Україні. *Грааль науки*. 2023. № (24). С. 84–90 URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science>

51. ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо встановлення законодавства на період дії воєнного стану» від 24.03.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення: 06.09.2023).

52. У 2022 році Держмитслужба перерахувала до держбюджету 300,8 млрд грн: чому не більше? / Офіційний сайт. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba->

pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062 (дата звернення: 06.09.2023).

53. Експорт та імпорт України. МінФін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/> (дата звернення: 09.09.2023).

54. Офіційний сайт. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 06.09.2023).

55. Зовнішня торгівля товарами. Підсумки I півріччя 2023 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-pidsumky-i-pivrichchya-2023-roku> (дата звернення: 09.09.2023).

56. Щомісячні обсяги зовнішньої торгівлі товарами за країнами світу. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 09.09.2023).

57. Експорт та імпорт України збільшився на третину. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/15/682382/> (дата звернення: 09.09.2023).

58. Результати роботи митних органів у напрямку адміністрування митних платежів у червні 2023 року <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rezultati-roboti-mitnikh-organiv-u-napriamku-administruvannia-mitnikh-platezhiv-u-chervni-2023-roku-1211> (дата звернення: 11.09.2023).

59. Степаненко С. В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. № 71. С. 49 – 54.

60. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют / Національний банк України / URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?startDate=01.01.2019&endDate=01.07.2023> (дата звернення: 16.09.2023).

61. Оцінка виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» в контексті реалізації стратегічних пріоритетів держави / Національний інститут стратегічних досліджень URL: <http://surl.li/phumw> (дата звернення: 17.09.2023).

62. Постанова про затвердження Порядку справляння єдиного збору у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон від 21.08.2019 р. № 782 / Кабінет Міністрів України / https://ips.ligazakon.net/document/view/kp021569?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_campaign=IPS_text&utm_content=jl03 (дата звернення: 17.09.2023).

63. Про звіт про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» / Верховна Рада України / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722-IX#Text> (дата звернення: 18.09.2023).

64. Авто-2022: в Україну ввезли понад півмільйона авто, а їх середній вік сягнув 12 років. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/auto-import-2022> (дата звернення: 19.09.2023).

65. Офіційний сайт. Державна служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 19.09.2023).

66. Десятки мільярдів повз касу. Кому і як держава роздає податкові пільги. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/06/20/701342/> (дата звернення: 19.09.2023).

67. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 20.09.2023).

68. Населення України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (дата звернення: 20.09.2023).

69. В Україні проживають понад 36 мільйонів людей – ООН. УкрІнформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3698384-v-ukraini-prozivaut-ponad-36-miljoniv-ludej-oon.html> (дата звернення: 20.09.2023).

70. У НБУ назвали причини скорочення ВВП у другому кварталі. LB.ua. 2020. URL: https://lb.ua/economics/2020/09/22/466507_nbu_nazvali_prichini_skorochennya_vvp.html (дата звернення: 21.09.2023).

71. Зростання ВВП України прискорилося до 5,9% у четвертому кварталі. Forbes. 2022. URL: <https://forbes.ua/news/zrostannya-vvp-ukraini-priskorilosya-do-59-u-chetvertomu-kvartali-derzhstat-04022022-3526> (дата звернення: 22.09.2023).

72. НБУ оцінив ріст ВВП України у 2021 році у 3% і погіршив прогноз на 2022 рік до 3,4%. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/01/20/503552_nbu_otstiniv_rist_vvp_ukraini_2021_rotsi.html (дата звернення: 22.09.2023).

73. Stiglitz Joseph E. Economics of the public sector. W. W. Norton&company. New York. London, 2000.

74. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?startDate=01.01.2019&endDate=01.07.2023> (дата звернення: 23.09.2023).

75. Аналітик назвав причини обвалу курсу долара. РБК – Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/analitik-nazval-prichiny-obvala-kursa-dollar-1564564689.html> (дата звернення: 23.09.2023).

76. Базовий індекс інфляції в Україні 2023. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/basic/> (дата звернення: 24.09.2023).

77. Оцінка інфляції. Національний банк України. 2019. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/CPI_01-19.pdf?v=4 (дата звернення: 24.09.2023).

78. Результати роботи Держмитслужби у напрямку забезпечення надходжень митних платежів до державного бюджету. Державна митна служба України. 2023. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rezultati-roboti-derzhmitsluzhbi-u-napriamku-zabezpechennia-nadkhodzhen-mitnikh-platezhiv-do-derzhavnogo-biudzhetu-1095> (дата звернення: 30.09.2023).

79. Русак Д.М. Сучасна практика митних процедур: навчальний посібник. Русак Д.М. К., 2023. 300 с.

80. Гуцул І., Табака І. Особливості автоматизації системи управління митними платежами розвинутих країн. *Актуальні питання фінансової теорії та*

практики: збірн. матер. Десятої заочно-дистанційної наук. конф. студентів і молодих вчених (26 квітня 2023 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ЗУНУ. 2023. Ч. 1. с. 208 – 212.

81. Митний кодекс України. 4495-VI від 07.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 14.11.2023).

82. Крижанівська А. О. Інформатизація митних процедур в рамках Угоди зі спрощення процедур торгівлі. *Митна справа*. 2015. № 4 (100). С. 18–23.

83. Моніторинг роботи митниці очима бізнесу. Аналітичний звіт за результатами VII – ої хвилі щорічного опитування українських імпортерів та експортерів. [Ангел Є., Баськов В., Кузякін О., Федець І., Шаповалова Д.]. Київ. 2023. 107 с.

84. Кузяків О., Шаповалова Д., Бутін А. Громадський моніторинг перетину кордону в умовах воєнного стану. *Інформаційно-аналітичний вісник*. Київ. 2023. № 2. 17 с. (дата звернення: 16.11.2023).

85. Як сканери для митниць можуть стати інвестицією в економічну безпеку. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/10/17/705564/> (дата звернення: 16.11.2023).

86. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2021 році. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zvi/Analiz_zdisn_pravos_2021.pdf (дата звернення: 19.11.2023).

87. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2022 році. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_zdisn_pravos_2022.pdf (дата звернення: 19.11.2023).

88. Гуцул І. Табака І. Актуальні проблеми регулювання митних режимів в Україні. Збірник матеріалів XX Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «*Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів*». м. Тернопіль, ЗУНУ, 25 травня 2023 р. С. 37 – 41.

89. Лемеха Р. Зарубіжний досвід правового регулювання митних режимів і перспективи його впровадження в національне законодавство та юридичну практику. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 5 (33), vol. 2. С. 222 – 227.

90. Хома В. О. Сучасний стан національного правового забезпечення митного режиму безмитної торгівлі та напрями його вдосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 104–108.

91. Шульга М. Г. Переміщення і пропуск товарів через митний кордон України. *Право та управління*. Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. № 3. С. 475–486.

92. Єдине вікно на митниці – чи допоможе Україні міжнародний досвід? Українськи центр європейської політики. 2016. URL: <https://ucep.org.ua/doslidzhennya/yedyne-vikno-na-mytnytsi-chy-dopomozhe-ukrayini-mizhnarodnyj-dosvid.html> (дата звернення: 23.11.2023).

93. Угрин В., Бондаренко Є., Шевчук А. Ефективність роботи митних органів України в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2022. № 3. С. 171 – 182.

94. Звіт щодо стану розгляду судами справ за участі митниць Держмитслужби протягом 11 місяців 2022 року. *Офіційний сайт Державної митної служби України*. URL: <https://customs.gov.ua/rozgliad-sporiv-u-sudovomu-poriadku> (дата звернення: 24.11.2023).

95. Острікова Т. Двобій з митними проблемами: чотири нищівні удари. *Економічна правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/9/650376/>

96. Дубовик О. Ю. Проблематика визначення митної вартості імпортованих товарів. *Збірник наукових праць «Науковий вісник»*. 2023. № 1-2. С. 59 – 64.

97. Славкова А. А. Фіскальна та регулююча роль непрямих податків в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 5. с. 374–378.

98. Бороденко Т. М. Європейський вектор в митному адмініструванні України. *International scientific journal «Grail of Science»*. 2023. № 24. с. 132 – 139.

99. Буряченко А. Є. Спрощена система оподаткування в умовах воєнного стану. *Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку* : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. (м. Острог, 21 жовт. 2022 р.). Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. с. 233 – 234.

ДОДАТКИ

Додаток А

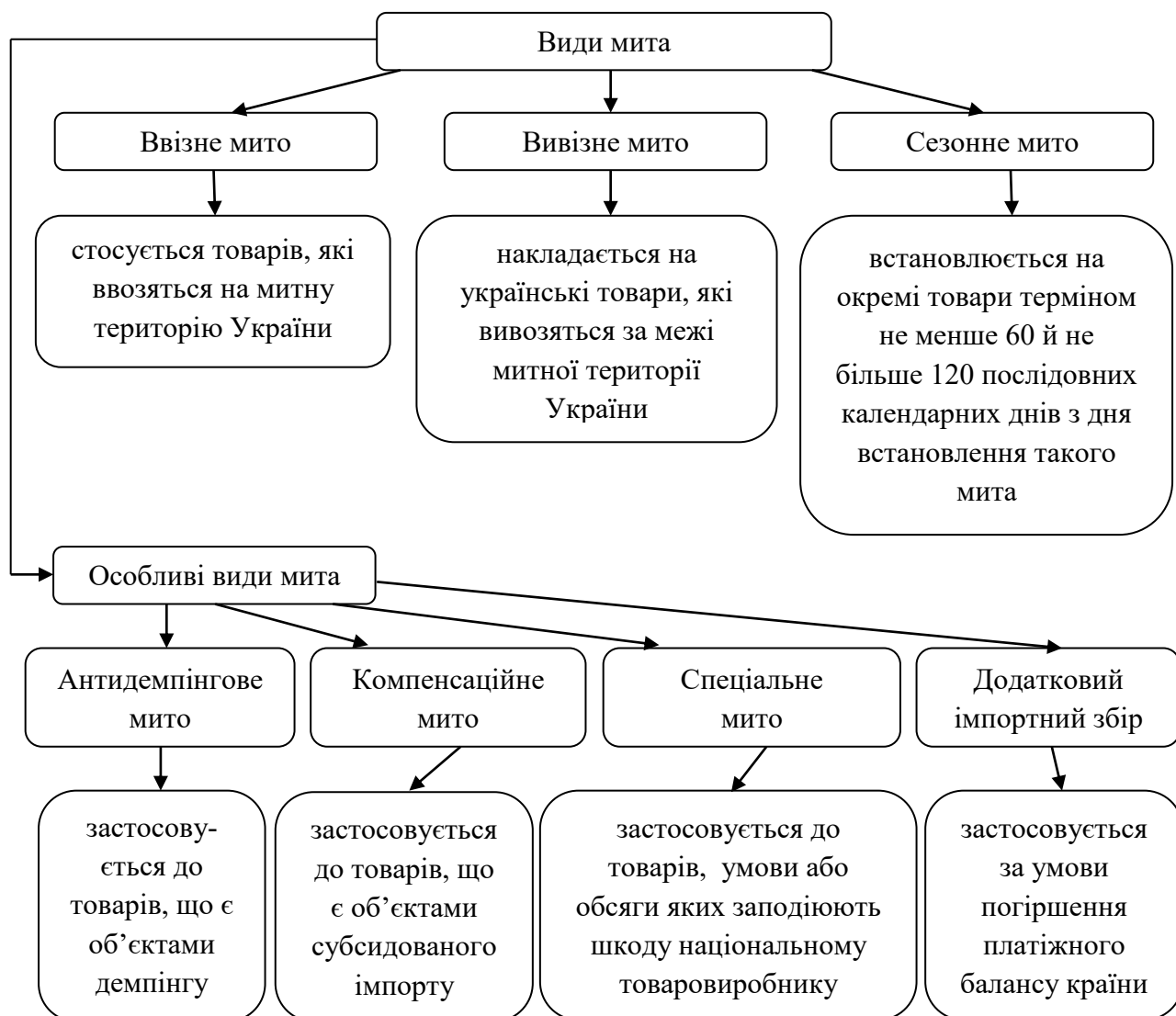

Рисунок А.1 - Види мита та об'єкт їх застосування в Україні

Джерело: розроблено автором за даними [2, ст. 271, ст. 275].

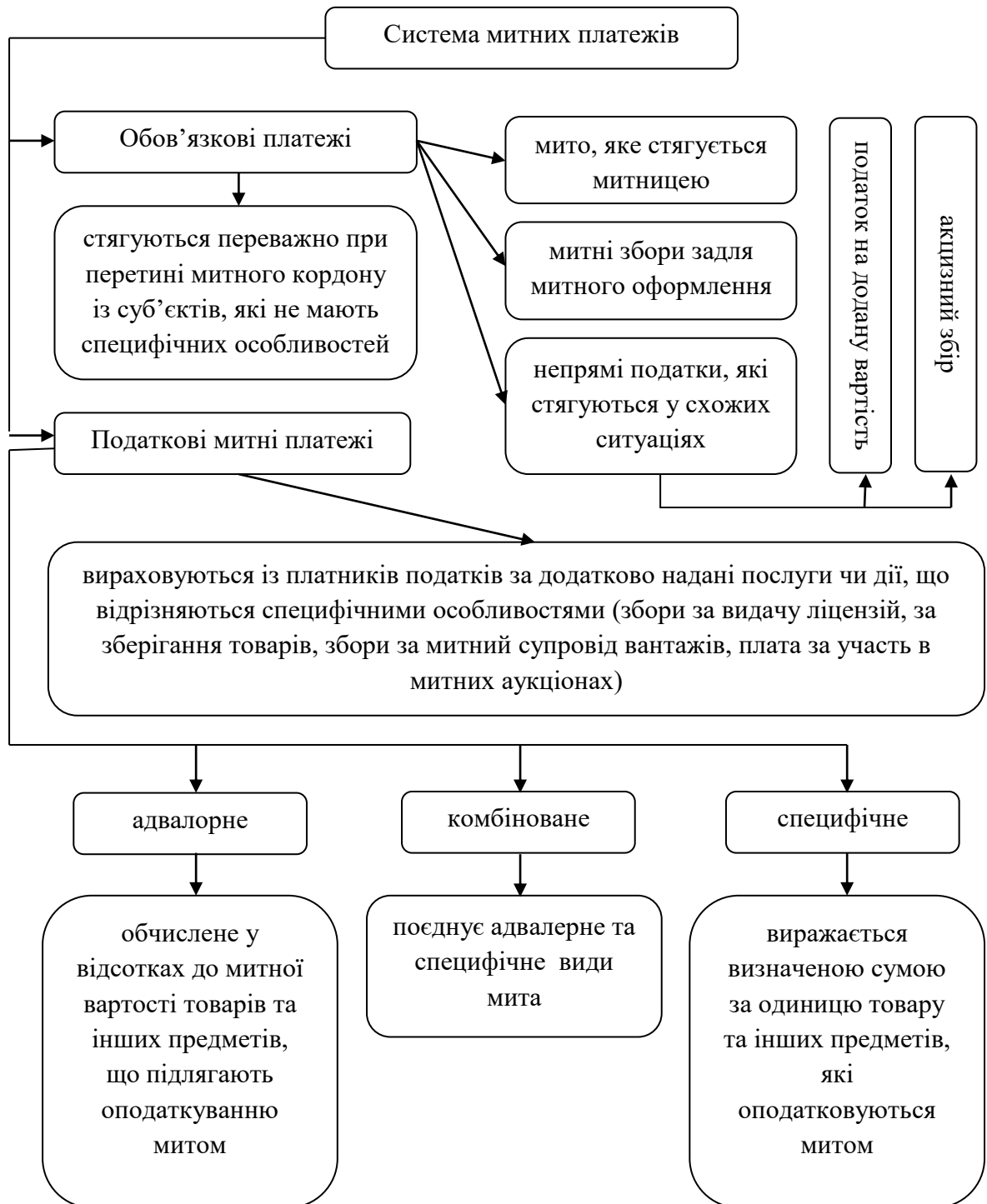

Рисунок А.2 - Структура системи митних платежів

Джерело: розроблено автором за даними [5, с. 50-51].

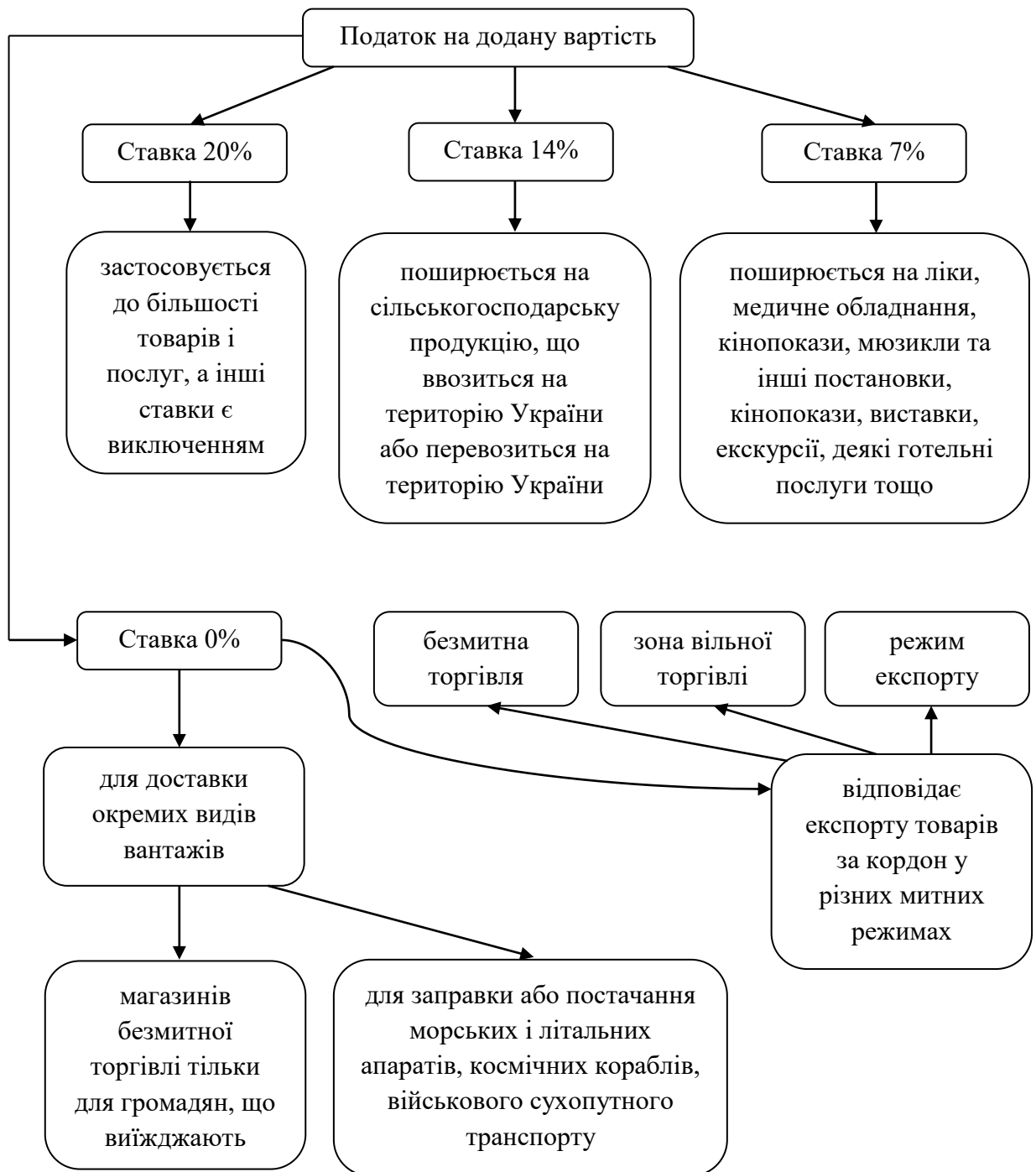

Рисунок А.3 - Диференціація ставок податку на додану вартість на території України

Джерело: розроблено автором за даними [4, ст. 193. п 1, ст. 195].

Додаток Б

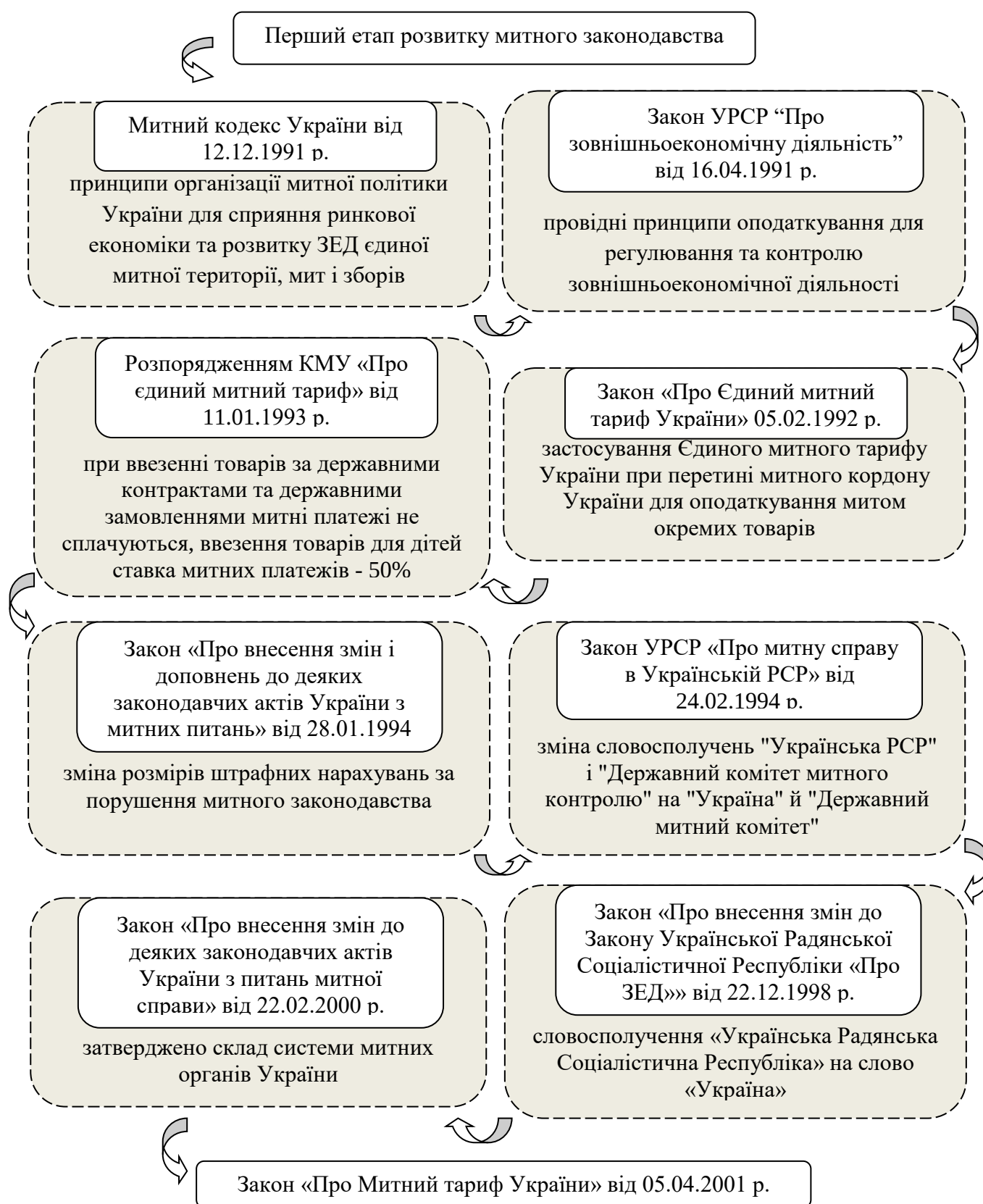

Рисунок Б.1 - Ключові документи Першого етапу становлення митного законодавства України

Джерело: розроблено автором за даними [7, 10, 11, 17, 18, 21, 25, 47].

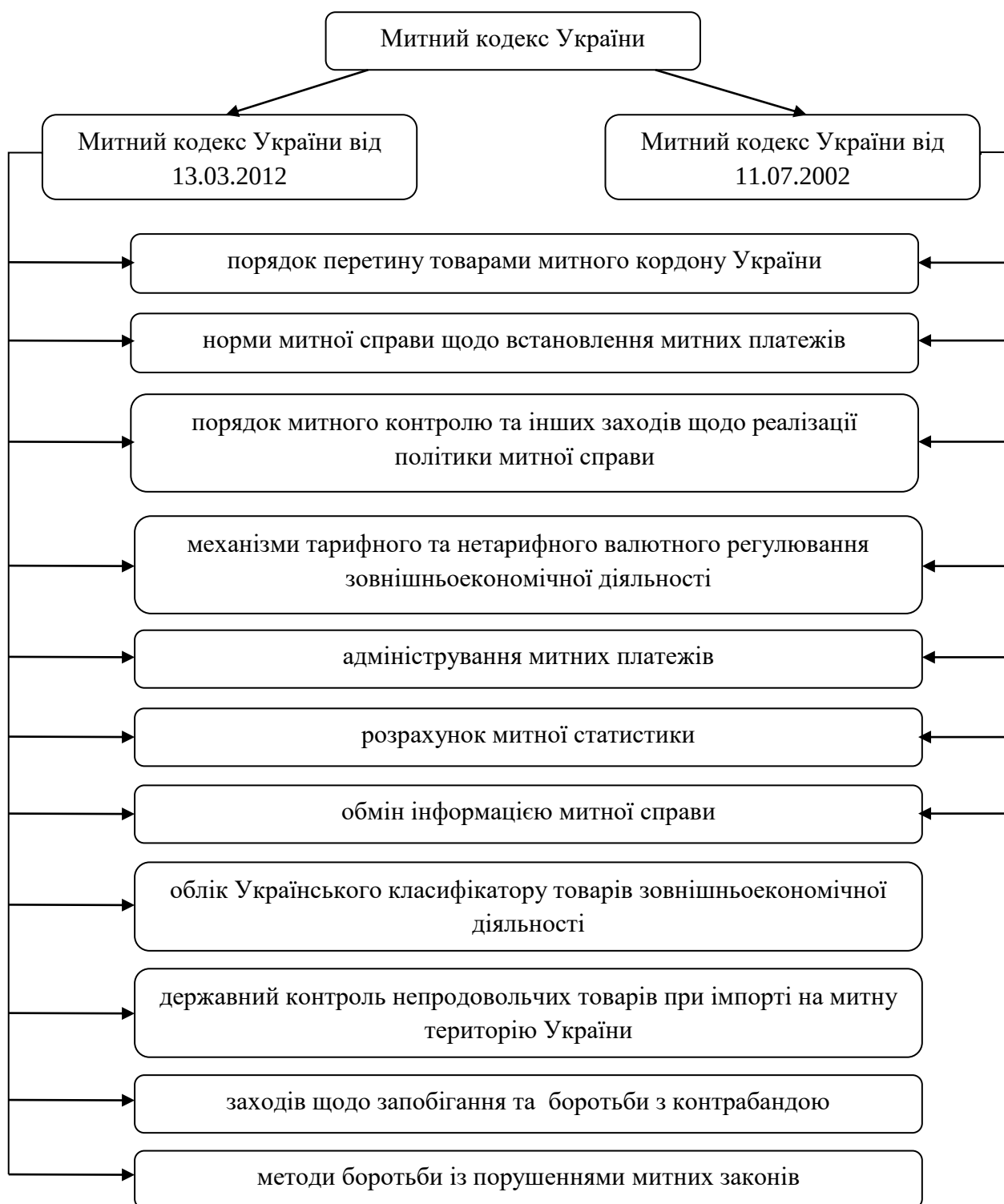

Рисунок Б.2 - Зміст та модернізація Митного кодексу України

Джерело: розроблено автором за даними [2, 27].

Таблиця В.1 - Підходи до трактування поняття «адміністрування митних платежів»

Вчений, що запропонував зміст поняття	Трактування поняття “адміністрування митних платежів”
Т. О. Проценко	сукупність методів, прийомів і засобів організаційного забезпечення, за допомогою яких органи державної виконавчої влади надають функціонуванню податкового механізму заданий законом напрям і координують податкові дії при суттєвих змінах в економіці і політиці
С. О. Баранов	ключовою складовою адміністрування митних платежів є поняття митної вартості, а також її правильне обчислення й законодавче трактування
Л. О. Батонova	організаційно-управлінську діяльність органів державного управління у певній сфері влади, що здійснюється уповноваженими на це органами, установами, організаціями, тобто так званими адміністраторами
А. П. Манушина, А. В. Карпінська	діяльність митних органів, що регулюється нормами права, із здійснення бюджетного процесу в частині планування, обчислення, стягнення митних платежів з метою формування статей доходів бюджету, контролю за нарахуванням та стягненням платежів, веденням обліку та складанням звітності
А. Р. Гладков	практичну діяльність основних адміністраторів та адміністраторів доходів бюджету із забезпечення бюджетної політики шляхом реалізації своїх бюджетних повноважень в сфері державних фінансів
Д. Ю. Лазарев	сукупність методів та інструментів, що використовуються митними органами для повного та своєчасного надходження митних доходів до бюджету
О. Годованець	визначення повноважень органів влади різних ланок в регулюванні відносин у митній сфері, прав і обов'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та повноважень митних органів, організацію митного контролю та митного оформлення товарів, а також процедури оскарження рішення митних органів
Л. І. Прокіпчук	систему правовідносин, які формуються внаслідок здійснення митними органами організаційно-управлінської діяльності за допомогою сукупності норм та засобів, визначених на законодавчому рівні, з приводу забезпечення організації стягнення митних платежів їх платниками та контролю за правильністю даного процесу при перетині митного кордону України
О. М. Радченко	напрямок фінансової діяльності держави, що здійснюється митними органами України, що включає справляння митних платежів (у тому числі їх примусове стягнення) і контроль за правильністю обчислення та своєчасністю їх сплати з метою поповнення доходної частини державного бюджету України

Джерело: узагальнено автором за даними [38].

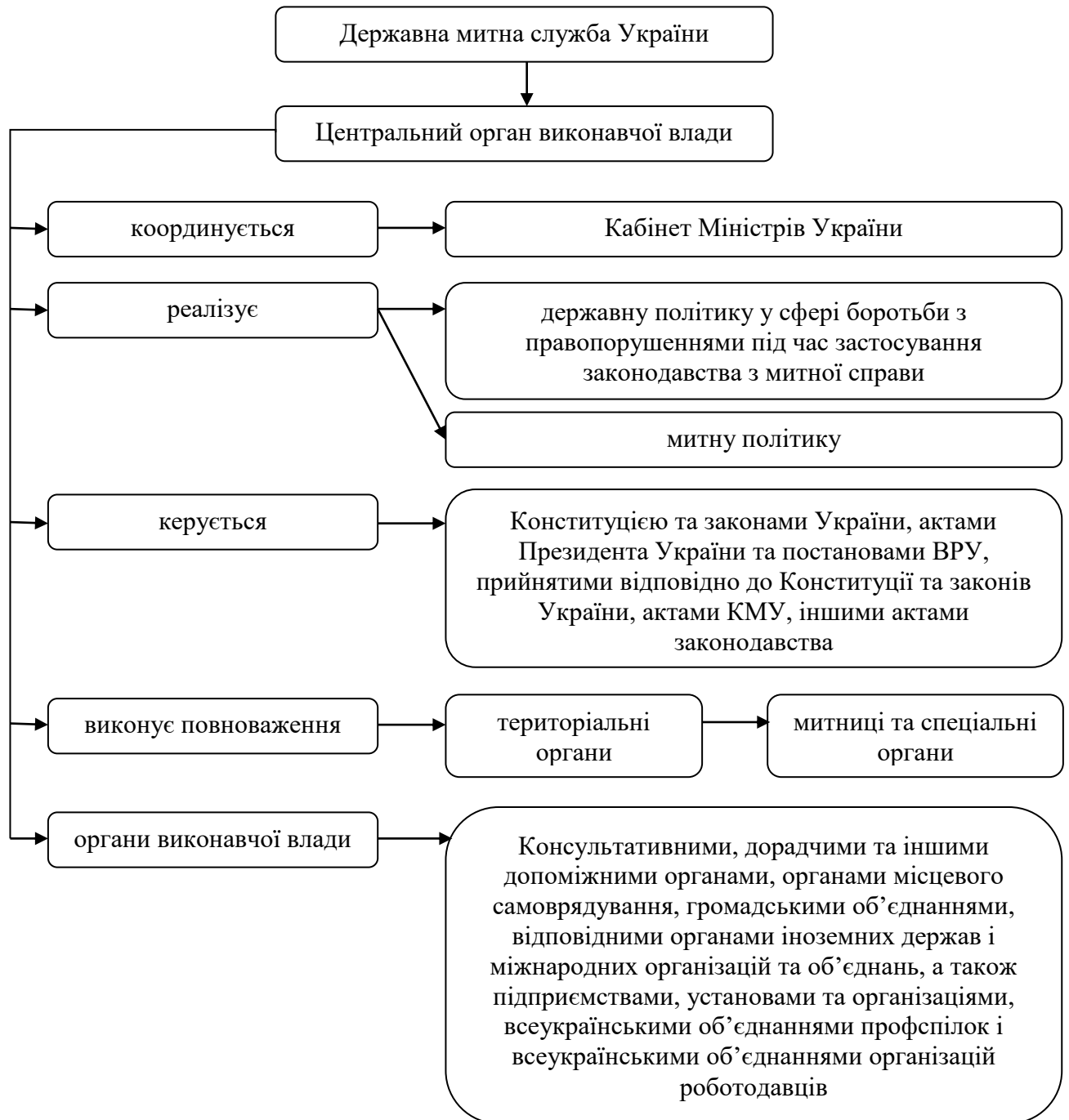

Рисунок В.1 - Структура управління Державної митної служби України

Джерело: розроблено автором за даними [39].

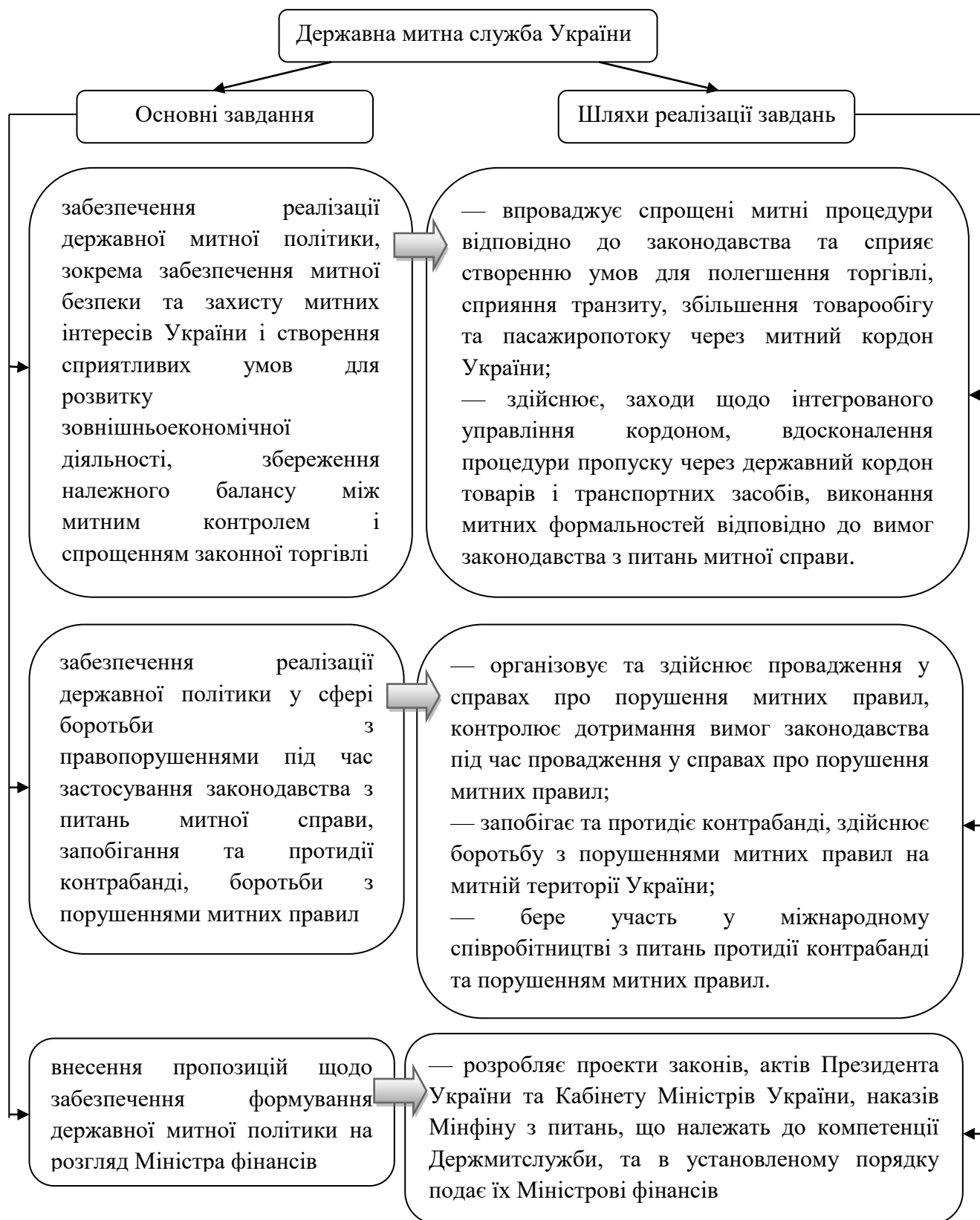

Рисунок В.2 - Провідні завдання та шляхи їх реалізації Державної митної служби України

Джерело: розроблено автором за даними [39].

Рисунок В.3 - Форми прояву контрабанди та їх суспільна небезпечність

Джерело: розроблено автором за даними [40].

Таблиця В.2 - Нові технології митного адміністрування

Назва	Зміст	Мета
Єдина автоматизована інформаційна система	Багатофункціональна інтегрована автоматизована система, яка становить сукупність взаємопов'язаних інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів з метою здійснення митної справи, і засобів їх забезпечення	Забезпечення виконання митних формальностей, автоматизація процедур митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, визначення форм та обсягів митного контролю, механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обміну митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, прийняття рішень митними органами, обмін інформацією та електронна взаємодія між митними органами
Механізм «єдиного вікна»	Механізм взаємодії декларантів, їх представників та інших заінтересованих осіб з митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, який забезпечує можливість одноразового подання в електронному вигляді через єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» документів та/або відомостей	Дотримання вимог щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, передбачених цим Кодексом, іншими законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також нормативно-правовими актами, виданими на основі та на виконання цього Кодексу та інших законів України
Система управління ризиками	Робота митних органів з аналізу ризиків, виявлення та оцінки ризиків, розроблення та практичної реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, оцінки ефективності та контролю застосування цих заходів. Під ризиком розуміється ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань митної справи	Визначення товарів, транспортних засобів, документів і осіб, які підлягають митному контролю, форм митного контролю, що застосовуються до таких товарів, транспортних засобів, документів і осіб, а також обсягу митного контролю.

Джерело: складено автором за даними [2, 42, 43].

Додаток Д

Таблиця Д.1 - Надходження митних платежів до Державного бюджету України
протягом 2018 – I півріччя 2023 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 (I півріччя)	Абсолютне відхилення 2022/2018	Відносне відхилення 2022/2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Доходи ДБУ, млрд грн.	928,1	998,3	1076,0	1296,9	1787,4	1302,4	+859,3	+92,6%
Податкові надходжен- ня ДБУ, млрд грн.	753,8	799,8	851,2	1107,1	949,8	527,7	+196,0	+26,0%
Податкові надходжен- ня ДБУ, %	81,2	80,1	79,1	85,4	53,1	40,5		-28,1%
Митні платежі до ДБУ, млрд грн.	370,2	373,4	362,4	498,5	321,0	214,3	-49,2	-13,3%
Митні платежі до ДБУ, %	39,9	37,4	33,7	38,4	18,0	16,5		-21,9%
ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, млрд грн	295,4	289,8	274,1	380,7	253,1	161,6	-42,3	-14,3%
ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, %	31,8	29,0	25,5	29,4	14,2	12,4		-17,6%
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакциз- них товарів, млрд грн.	47,7	53,5	57,8	79,6	41,7	34,2	-6	-12,6%

Закінчення табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів, %	2,9	5,4	5,4	6,1	2,3	2,6		-0,6%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, млрд грн.	27,1	30,1	30,5	38,2	26,2	18,5	-0,9	-3,3%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, %	2,9	3,0	2,8	2,9	1,5	1,4		-1,4%

Джерело: розроблено автором за даними [48, 49].

Таблиця Д.2 - Динаміка надходження митних платежів і їх структура протягом
2018-I півріччя 2023 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р. (I півріччя)	Абсолютне відхилення 2022/2018	Відносне відхилення 2022/2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Митні платежі, млрд грн.	370,2	373,4	362,4	498,5	321,0	214,3	-49,2	-13,3%
ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, млрд грн.	295,4	289,8	274,1	380,7	253,1	161,6	-42,3	-14,3%
У % у структурі митних платежів	79,8	77,6	75,6	76,4	78,8	75,4		-4,4%
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів, млрд грн.	47,7	53,5	57,8	79,6	41,7	34,2	-6	-12,6%
У % у структурі митних платежів	12,9	14,3	15,9	16,0	13,0	16,0		+3,1%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, млрд грн.	27,1	30,1	30,5	38,2	26,2	18,5	-0,9	-3,3%
У % у структурі митних платежів	7,3	8,1	8,4	7,7	8,2	8,6		+1,3%

Джерело: розроблено автором за даними [48, 49].

Таблиця Д.3 - Динаміка структури доходів до Державного бюджету України від акцизного податку з ввезених на територію України підакцизних товарів протягом 2018 – I півріччя 2023 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 (I півріччя)	Абсолютне відхилення 2022/2018	Відносне відхилення 2022/2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів, млн грн.	47708,6	53460,8	57846,6	79592,9	41653,8	34207,41	-6054,8	-12,7%
<i>Спирт, млн грн.</i>	0,13	0,39	1,63	0,57	0,07	2,18	-0,06	-46,2%
<i>Лікоро-горілчана продукція, млн грн.</i>	983,01	1193,77	1430,13	1995,57	1365,08	1030,75	+382,07	+38,9%
<i>Виноробна продукція, млн грн.</i>	471,86	569,39	768,51	877,58	620,68	336,46	+148,82	+31,54%
<i>Пиво, млн грн.</i>	99,79	128,749	165,67	180,98	175,70	95,80	+75,91	+76,07%
<i>Тютюн та тютюнові вироби, млн грн.</i>	636,73	1104,48	2292,47	12166,0	18634,24	9963,01	+18997,5	+2827%
<i>ТЗ (крім ввезених та поміщених в митні режими транзиту або тимчасового ввезення), млн грн.</i>	4053,34	7827,81	10989,0	14468,3	4983,35	3965,18	-11387,7	-69,56%

Закінчення таблиці Д.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>ТЗ, ввезені та поміщені в митні режими транзиту або тимчасового ввезення, млн грн.</i>	446,86	4066,31	1,04	0,44				
<i>ТЗ особистого користування</i>	—	—	—	1902,27				
<i>Кузови для моторних транспортних засобів, млн грн.</i>	57,25	6,12	2,22	1,27	0,49	0,5	-55,98	-97,8%
<i>Екологічна енергія, млн грн.</i>	—	—	—	—	173,92	95,11	—	—
<i>Пальне, млн грн.</i>	40921,1	38314,5	41989,9	47832,7	15654,5	18689,38	-25266,6	-61,7%
<i>Інші підакцизні товари іноземного виробництва, млн грн.</i>	38,57	249,62	205,26	166,25	0,05	29,05	-38,52	-25,0%

Джерело: розроблено автором за даними [48, 49].

Таблиця Д.4 - Динаміка податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції
протягом 2018 – I півріччя 2023 рр., млн грн

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р. (I півріччя)	Абсолют- не відхи- лення	Відносне відхилен- ня
Ввізне мито	26560,4	29855,4	30203,2	36854,9	23311,3	18006,6	-3249,1	-12,2%
Вивізне мито	516,2	230,6	257,3	1322,3	2335,8	431,2	+1819,6	+352,5%
Особливі види мита, у т. ч.:	258,9	362,7	712,7	801,4	598,9	97,45	+340,0	+131,3%
Спеціальне мито	16,0	179,3	582,0	496,0	390,9	18,7	+374,9	+2343,1%
Антидемпін-гове мито	145,6	128,4	130,2	306,1	209,2	78,6	+63,6	+43,7%
Компенсаційне мито	97,3	55,0	0,5	-0,7	0,3	0,05	-97,0	-99,7%
Додатковий імпортний збір	0,5	0,2	-7,7	-3,6	-1,2	—	-1,7	-94,4%
Всього	27594,9	30811,6	31878,2	39776,4	26845,2	18632,6	-749,7	-2,7%

Джерело: розроблено автором за даними [48, 49].

Додаток Ж

Таблиця Ж.1 - Обсяги оформлення митних декларацій та інших митних документів митними органами протягом 2018 – 2022 рр., тис. шт.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	2	3	4	5	6
<i>Оформлено митних декларацій форми МД-2</i>	3 953,2	4 559,4	4 464,6	5 159,3	3 534,3
на ввезення (надходження)	2 472,2	3 089,6	3 050,8	3 568,7	2 502,5
на вивезення (пересилання)	989,7	998,7	985,1	1 088,5	930,1
на внутрішній транзит (каботаж)	92,7	95,6	89,3	106,8	22,5
на прохідних транзит	398,6	375,5	339,4	395,3	79,2
<i>Оформлено митних декларацій форми МД-2 за процедурою електронного декларування</i>	3 746,9	4 389,4	4 314,0	5 006,5	3 501,3
на ввезення (надходження)	2 417,1	3 052,1	3 024,1	3 545,9	2 493,6
на вивезення (пересилання)	982,1	992,0	980,2	1 084,1	926,7
на внутрішній транзит (каботаж)	91,7	95,2	88,9	106,6	22,5
на прохідний транзит	256,0	250,1	220,8	269,9	58,6
<i>Оформлено інших митних документів</i>	1 727,2	1 620,4	846,0	1 024,0	556,3
квитанцій МД-1	1 637,1	1 394,8	438,6	491,6	253,1
оглядових розписів М 15	41,9	111,4	249,7	325,2	229,5
митних декларацій М-16	48,3	114,2	157,7	207,2	73,7

Джерело: розроблено автором за даними [54].

Таблиця Ж.2 - Динаміка коефіцієнта збираності митних платежів у Україні
протягом 2018 – 2022 рр.

Роки	Показники	Одиниця виміру	ПДВ	Акцизний податок	Податки на міжнародну торгівлю	Єдиний збір
1	2	3	4	5	6	7
2018	План на звітний рік	млн грн.	300062,9	45986,3	28727,5	994000,0
	Фактично виконано за рік	млн грн.	295377,3	47708,6	27076,6	919491,9
	Коефіцієнт обіраності	%	98,4	103,7	94,3	92,5
2019	План на звітний рік	млн грн.	323081,1	48147,2	30939,4	1122,0
	Фактично виконано за рік	млн грн.	289760,4	53460,8	30086,0	729,7
	Коефіцієнт обіраності	%	89,7	111,0	97,2	65,0
2020	План на звітний рік	млн грн.	303800,0	53340,0	28621,0	250,0
	Фактично виконано за рік	млн грн.	274113,5	57846,9	30460,5	294,0
	Коефіцієнт обіраності	%	90,2	108,4	106,4	117,6
2021	План на звітний рік	млн грн.	370874,1	64863,8	34792,8	271,0
	Фактично виконано за рік	млн грн.	380714,4	79592,8	38177,2	351,6
	Коефіцієнт обіраності	%	102,7	122,7	109,7	129,7
2022	План на звітний рік	млн грн.	429121,8	75994,8	37427,0	300,0
	Фактично виконано за рік	млн грн.	253053,0	41653,8	26246,0	175,9
	Коефіцієнт обіраності	%	59,0	54,8	70,1	58,6

Джерело: розроблено автором за даними [48, 49].

Таблиця Ж.3 - Обсяги пропуску через митний кордон України транспортних засобів і товарів протягом 2018 – 2022 рр.

Ділянка митного кордону	Одиниця виміру	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Пропущено товарів						
Всього кордон з країнами ЄС	млн тонн	48,76	43,48	40,68	49,62	60,36
Всього кордон з країнами СНД	млн тонн	80,36	73,69	64,38	73,66	13,61
Через морські пункти пропуску	млн тонн	175,89	211,89	228,73	209,63	76,85
Через авіаційні пункти пропуску	млн тонн	0,06	0,06	0,05	0,08	0,01
Пропущено транспортних засобів						
Всього кордон з країнами ЄС	млн од.	11,62	9,68	5,04	6,39	7,70
Всього кордон з країнами СНД	млн од.	9,36	8,23	3,73	4,02	1,71
Через морські пункти пропуску	млн од.	0,08	0,09	0,10	0,14	0,04
Через авіаційні пункти пропуску	млн од.	0,13	0,15	0,06	0,11	0,01

Джерело: розроблено автором за даними [54].

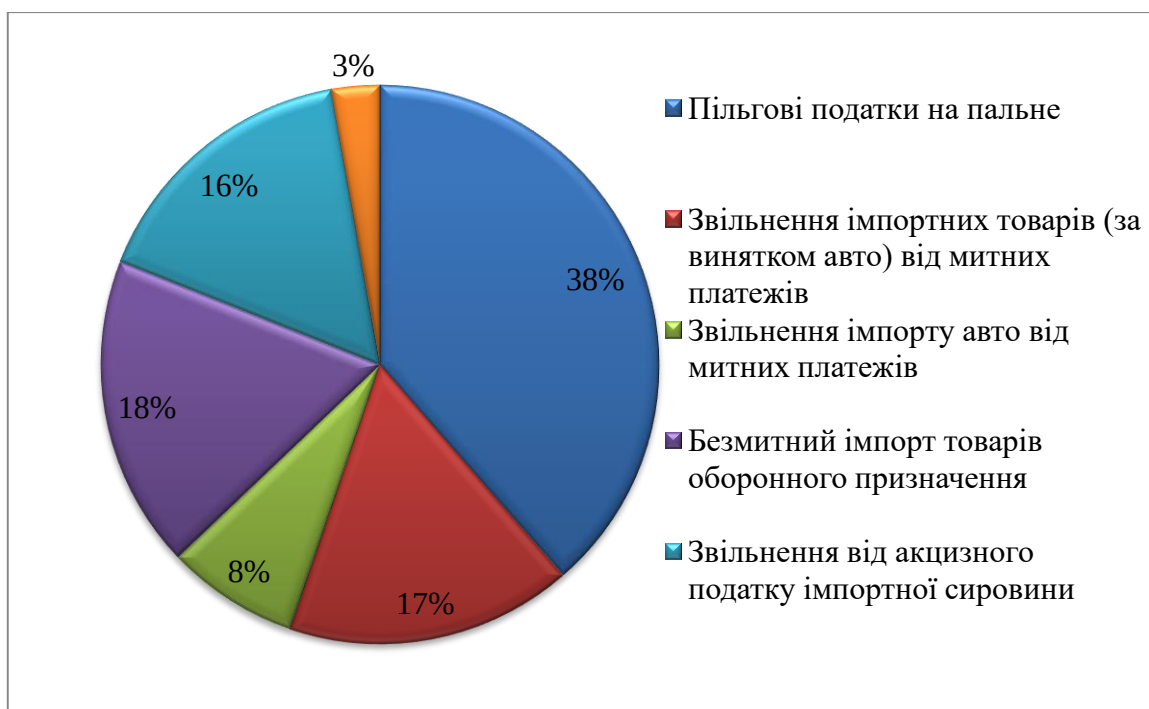

Рисунок Ж.1 - Втрати бюджету внаслідок звільнення від митних платежів у 2022 р., %

Джерело: розроблено автором за даними [66].

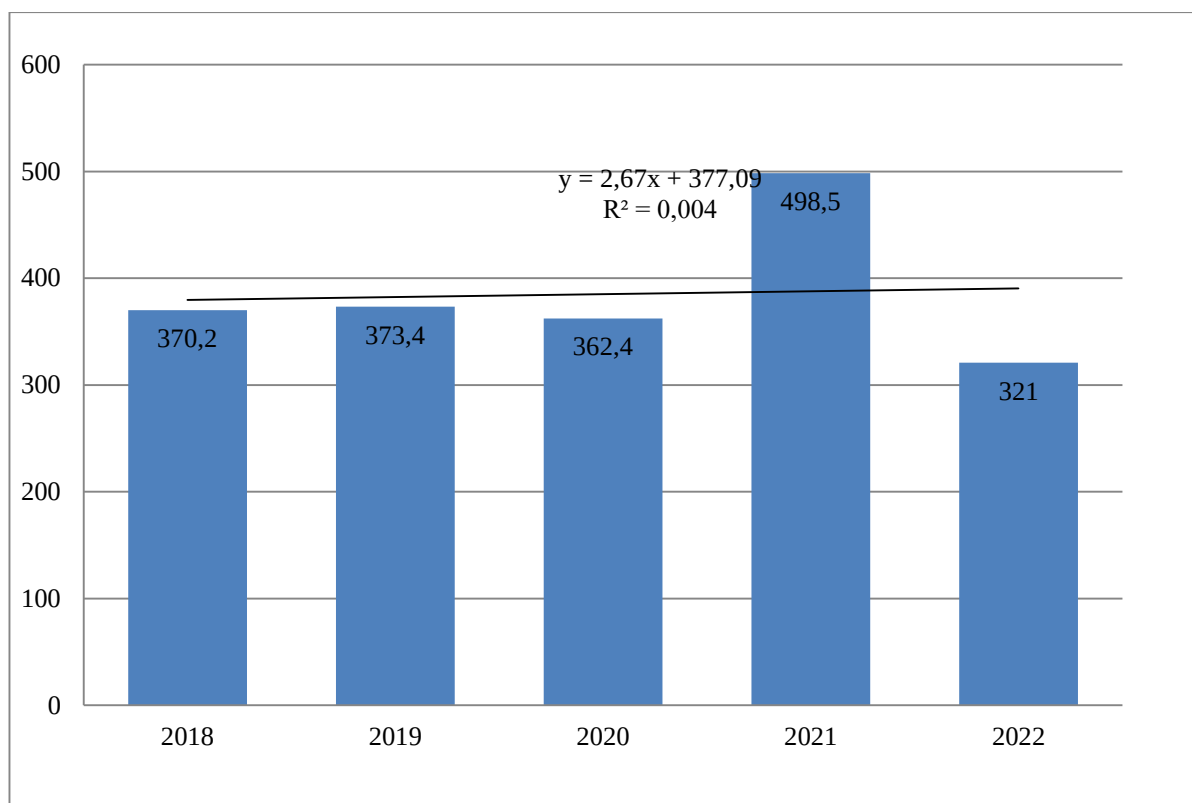

Рисунок Ж.2 - Лінійна лінія тренда митних платежів у 2018 – 2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [54].

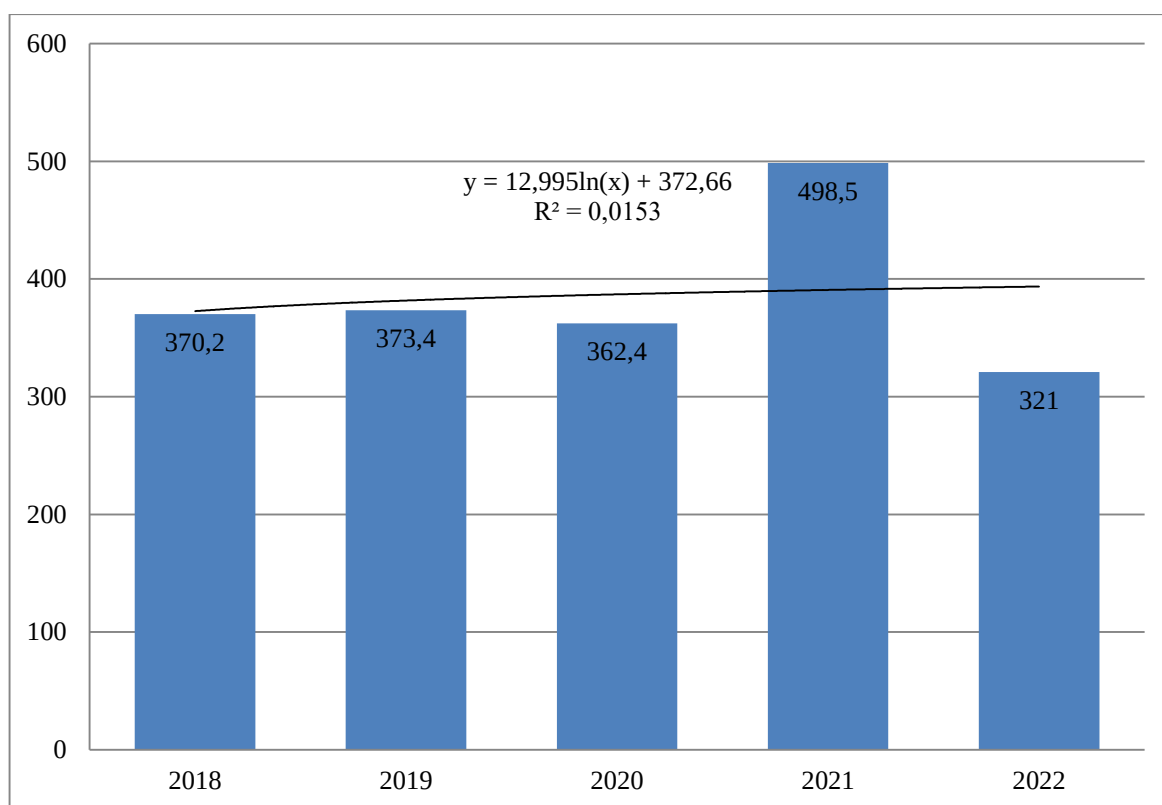

Рисунок Ж.3 - Логарифмічна лінія тренда митних платежів у 2018 – 2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [54].

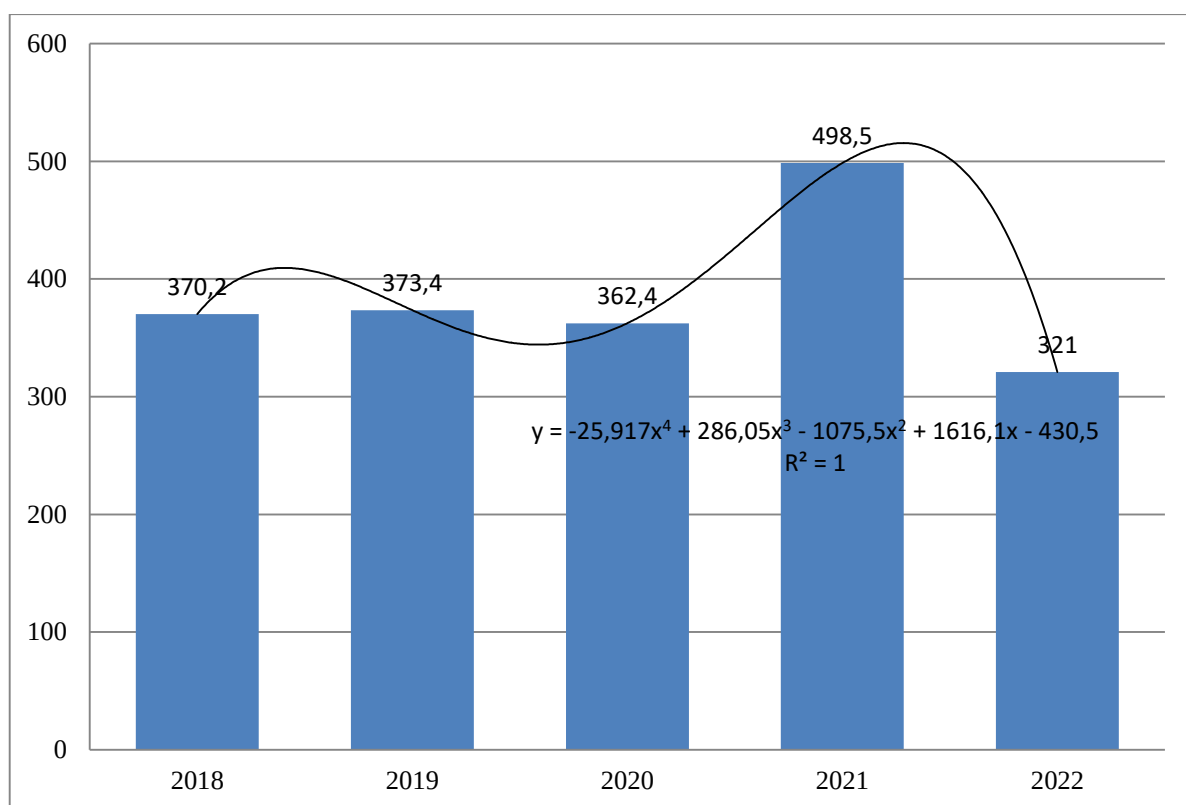

Рисунок Ж.4 - Поліноміальна лінія тренда митних платежів у 2018 – 2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [54].

Додаток И

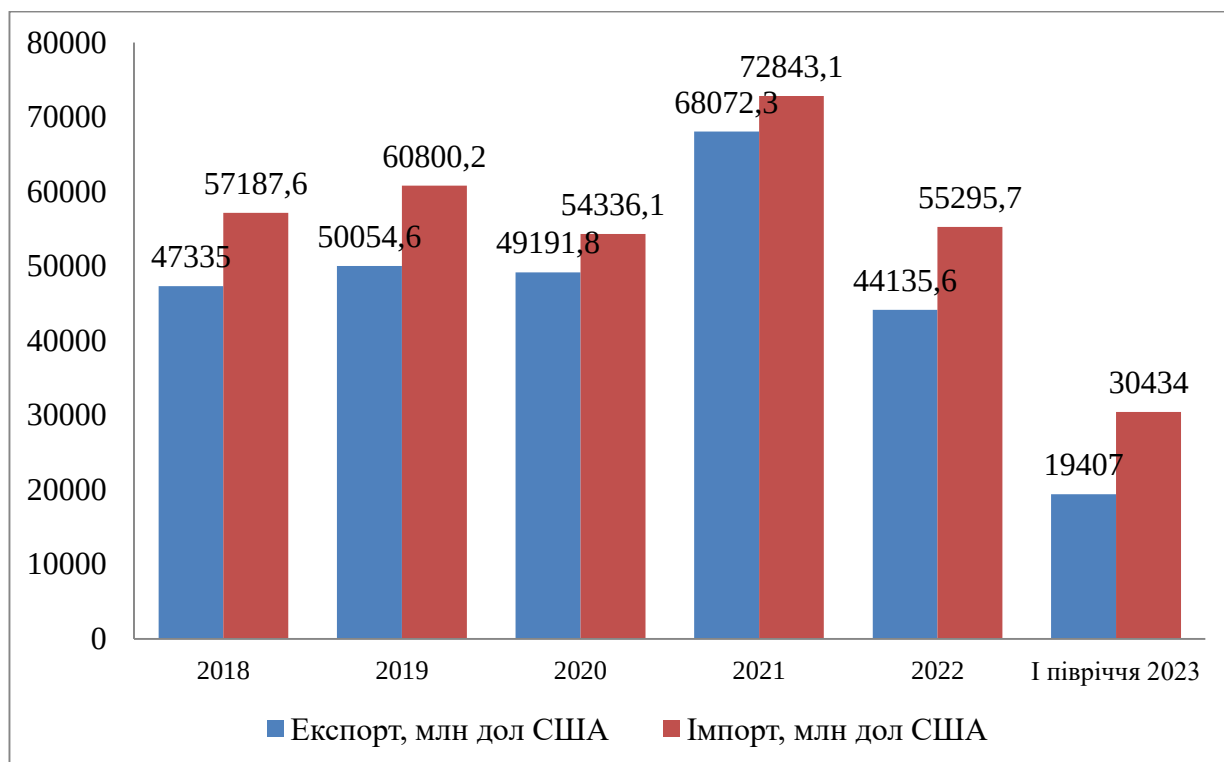

Рисунок И.1 - Динаміка імпорту та експорту товарів і послуг України, млн дол США

Джерело: розроблено автором за даними [54 – 56].

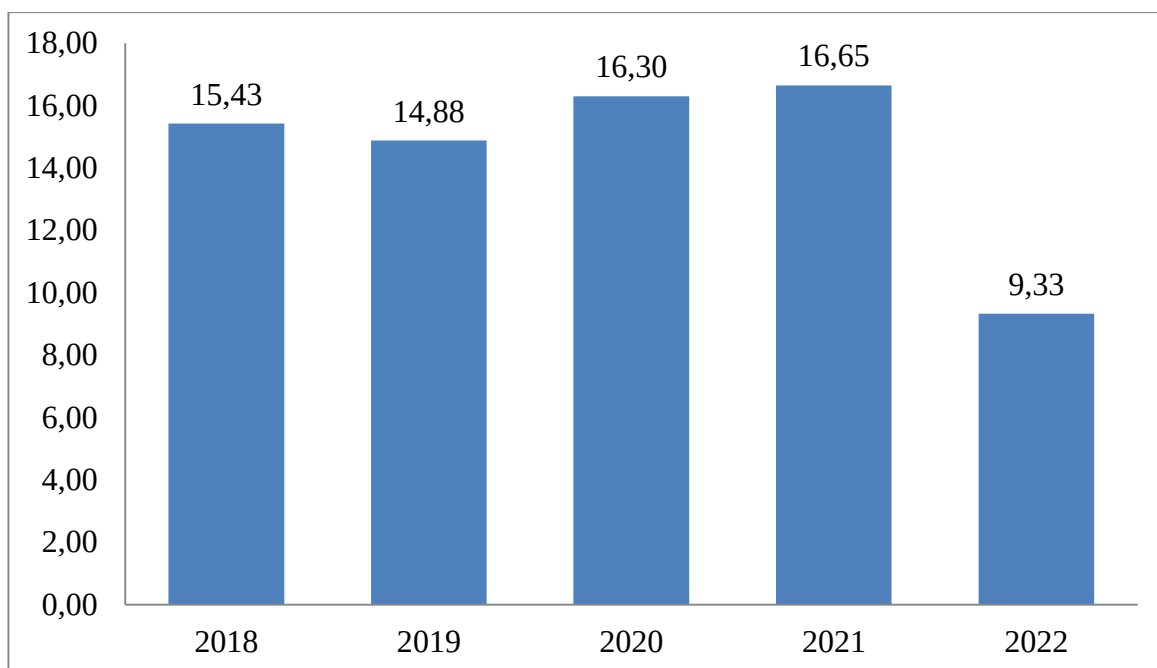

Рисунок И.2 - Частка ПДВ із ввезених на митну територію товарів у структурі імпорту Державного бюджету України за 2018–2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [48, 49, 53].

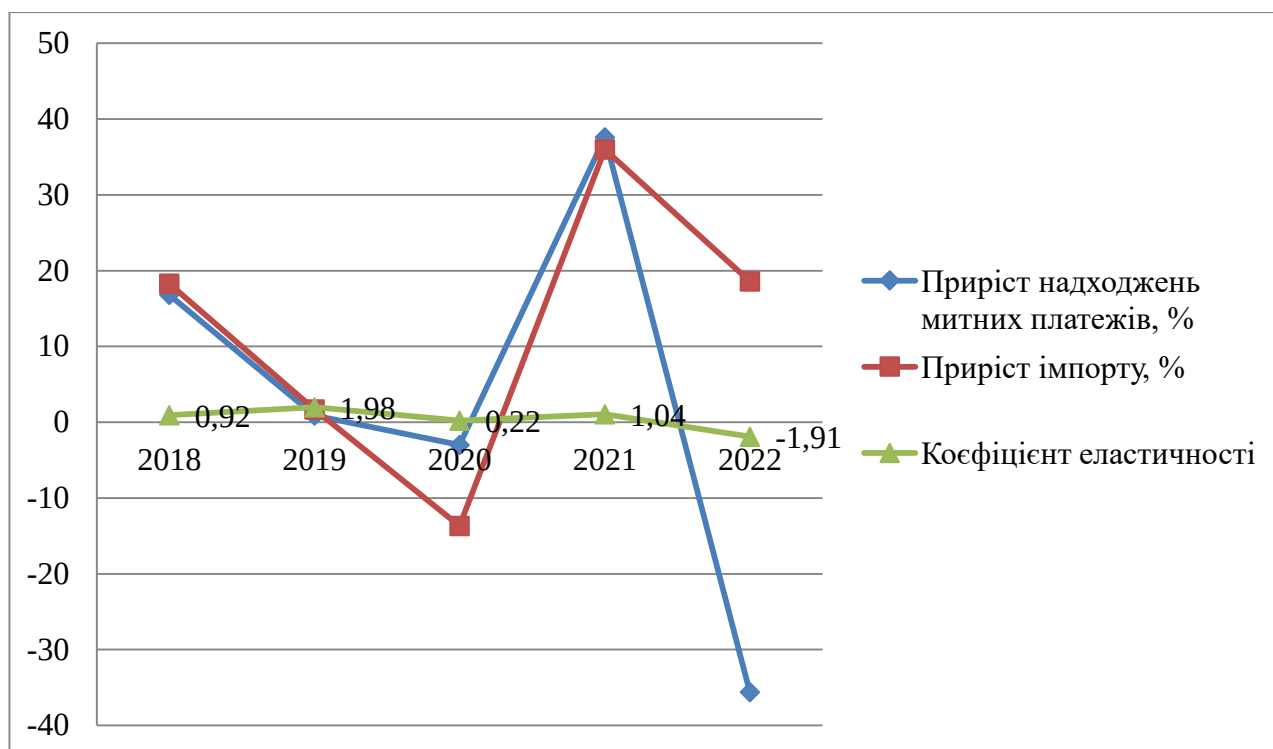

Рисунок И.3 - Динаміка коефіцієнта еластичності митних платежів у Україні протягом 2018 – 2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [53, 54].

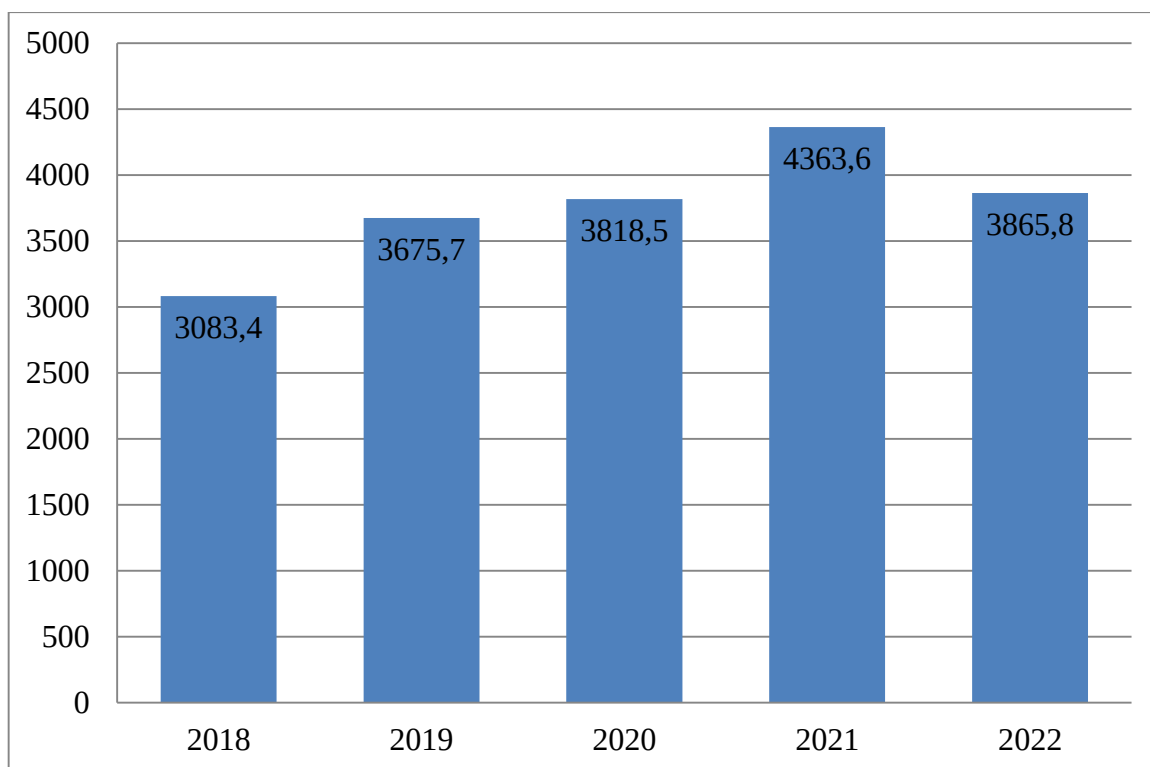

Рисунок И.4 - Динаміка реального ВВП протягом 2018 – 2022 рр., млрд грн

Джерело: розроблено за даними [67].

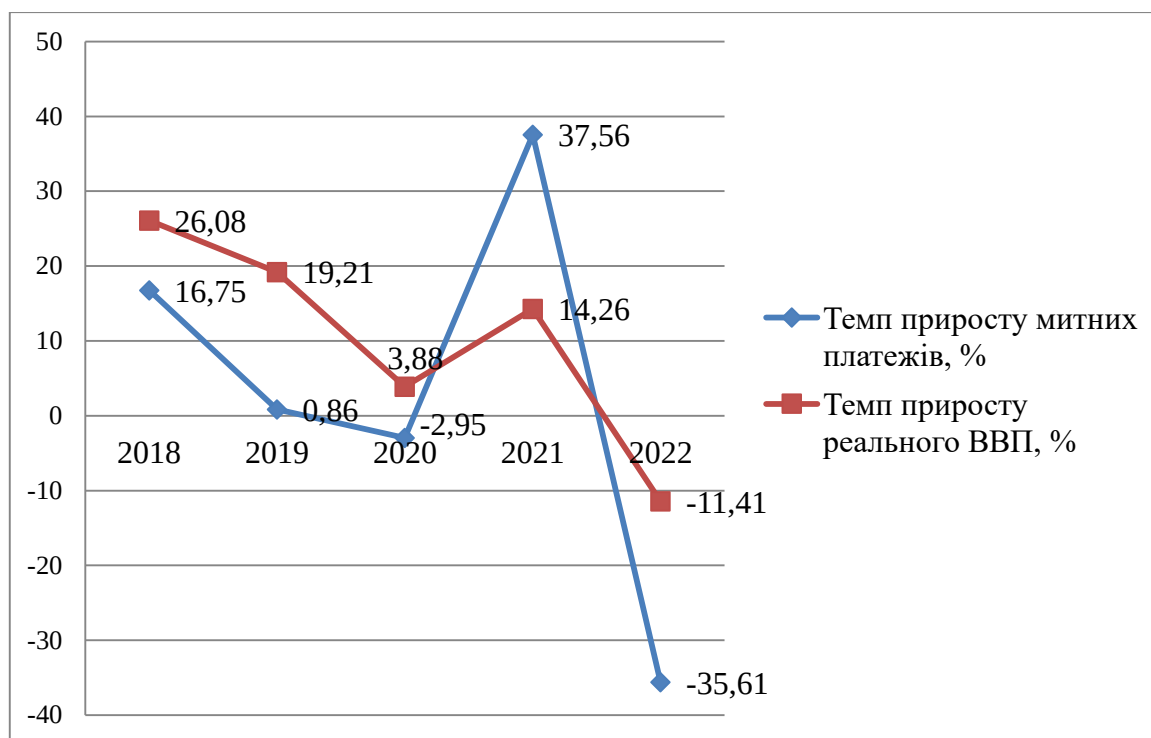

Рисунок И.5 - Темпи приросту митних надходжень до Державного бюджету України й ВВП протягом 2018 – 2022 рр.

Джерело: розроблено за даними [48, 49, 67].

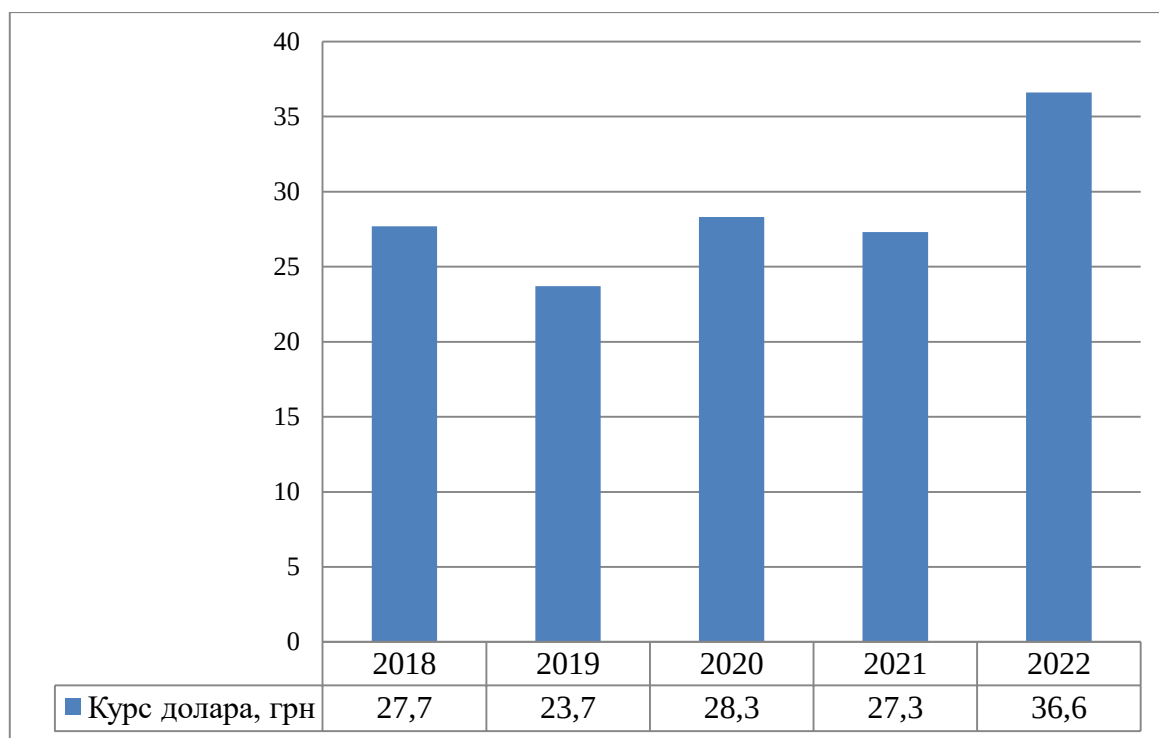

Рисунок И.6 - Динаміка курсу долара до гривні протягом 2018 – 2022 рр., грн/дол.

Джерело: розроблено за даними [74].

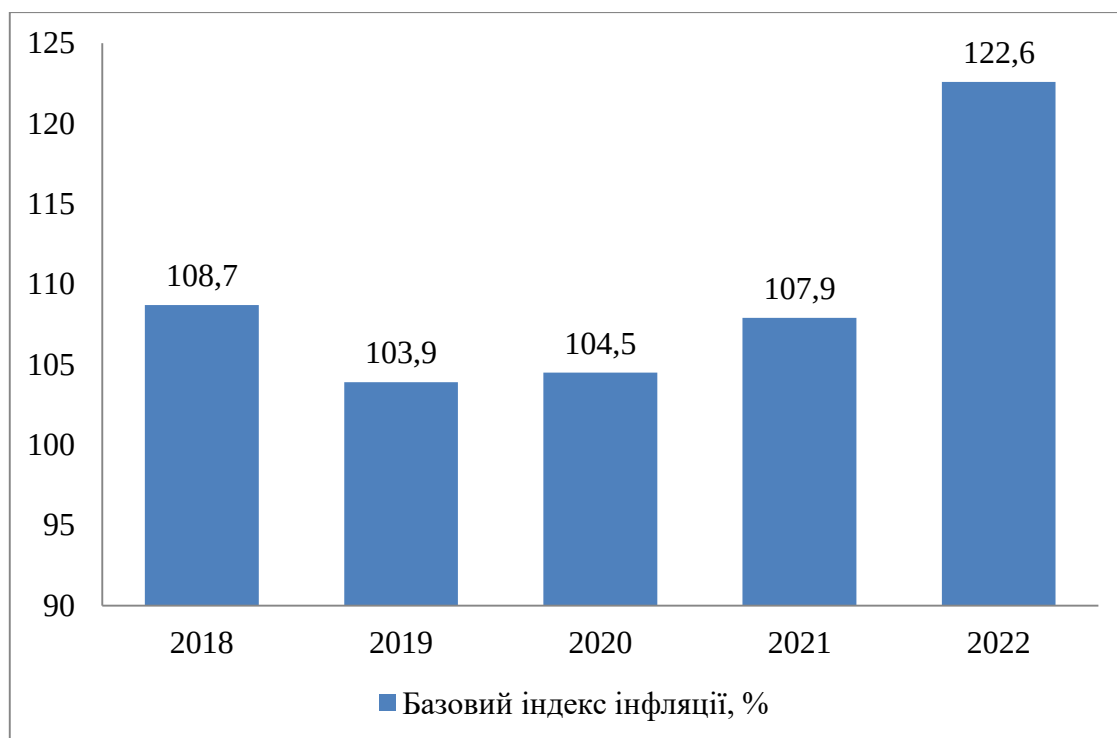

Рисунок И.7 - Динаміка базового індексу інфляції протягом 2018 – 2022 рр., %

Джерело: розроблено за даними [76].

Таблиця И.1 - Динаміка основних макроекономічних показників за 2018 – 2022 рр.

Рік	Митні надходження, млрд грн (Y)	Обсяги експорту, млрд дол США (X₁)	Обсяги імпорту, млрд дол США (X₂)	ВВП реальний, млрд грн (X₃)	Валютний курс, дол/грн (X₄)	Базовий індекс інфляції, % (X₅)
2018	370,2	47,3	57,2	3083,4	27,7	108,7
2019	373,4	50,1	60,8	3675,7	23,7	103,9
2020	362,4	49,2	54,3	3818,5	28,3	104,5
2021	498,5	68,1	72,8	4363,6	27,3	107,9
2022	321	44,1	55,3	3865,8	36,6	122,6

Джерело: складено за даними [54 – 56, 67, 74, 76].

Таблиця ІІ.2 - Кореляційна матриця за 2018 – 2022 рр.

	Митні надходження, млрд грн (Y)	Обсяги експорту, млрд дол США (X₁)	Обсяги імпорту, млрд дол США (X₂)	ВВП реальний, млрд грн (X₃)	Валютний курс, дол/грн (X₄)	Базовий індекс інфляції, % (X₅)
Митні надходження, млрд грн (Y)	1					
Обсяги експорту, млрд дол США (X₁)	0,988728831	1				
Обсяги імпорту, млрд дол США (X₂)	0,951588621	0,9547642	1			
ВВП реальний, млрд грн (X₃)	0,581940814	0,6969325	0,630367	1		
Валютний курс, дол/грн (X₄)	-0,458461227	-0,388346	-0,37665	0,12189	1	
Базовий індекс інфляції, % (X₅)	-0,408785535	-0,352024	-0,24365	0,08169	0,9437705	1

Джерело: розраховано автором.

Додаток К

Рисунок К.1 - Керівні принципи застосування сучасних механізмів адміністрування митних платежів

Джерело: розроблено автором за даними [80].

Таблиця К.1 - Порівняльна характеристика митних систем України, ЄС та США

Показник	Україна	Європейський Союз	Сполучені Штати Америки
1	2	3	4
Процедура митного контролю	Згідно зі ст. 336 Митного кодексу України митний контроль реалізується посадовими особами митниці ДФС методами: 1) митний огляд; 2) перевірка документів і відомостей, які регламентуються ст. 335 МКУ; 3) облік товарів і ТЗ комерційного призначення під час перетину митного кордону України; 4) огляд територій і приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів тощо, де розташовуються товари та ТЗ комерційного призначення; 5) усне опитування посадових осіб підприємств і громадян; 6) перевірка товарів, які переміщуються через митний кордон України; 7) здійснення документальних перевірок додержання митного законодавства України; 8) відправлення запитів до інших державних органів з метою встановлення автентичності документів; 9) пост-митний контроль.	Митний контроль у ЄС здійснюється шляхом перевірки супровідних документів для імпорту товару, потім здійснюється оцінка митної декларації за допомогою АСУР. Крім аналізу можливих ризиків, митні органи здійснюють вибіркові перевірки товарів, а саме: перевірка даних, огляд товарів, наявність автентичності документів, огляд ТЗ, багажу тощо. Надалі відбувається оцінка якості продукції та відповідність стандартам ЄС та перевіряють супровідні документи: ЄС Сертифікати Відповідності або протоколи випробувань і Декларації Відповідності. Якщо відповідні документи відсутні, проводиться перевірка характеристик продукції відповідно до даних наданих імпортером або поставщиком. Товари, які ввозяться із третіх країн проходять митний контроль до визначення їх митного статусу.	При завезенні товарів на митну територію США проводяться процедури імпортного контролю з метою правильного визначення величини митного тарифу, перевірки відповідності товарів технічним вимогам, перевірки правильності та повноти поданих документів і дотримання вимог щодо інтелектуальної власності. Після заповнення всіх форм перевізником (інвойс, пакувальні листи, імпортна митна декларація, імпортне свідоцтво на право ввезення тощо) вказується тарифний код товару та стягуються митні платежі. При вивезенні товарів із митного кордону США оформлюється паспорт угоди, митні формальності, підтверджується експорт та заповнюються податкові декларації. При експорті надається декларація на товари та документи за якими була заповнена така декларація, після чого сплачується вивізний митний збір.

Закінчення таблиці К.1

1	2	3	4
Регулювання митної системи	Державна митна служба забезпечує митну безпеку та захищає митні інтереси України, створює належні умови для розвитку ЗЕД, веде боротьбу з митними правопорушеннями з питань державної митної справи.	Правове регулювання митної системи не виконується ЄС. Митне регулювання здійснюється національними митними органами країн-членів ЄС.	Митно-прикордонна служба, яка є частиною МВБ США, налічує 15 станцій попереднього контролю в країнах Карибського басейну, 328 пунктів митного контролю, 20 митниць, 62450 працівників.
Забезпеченість митним законодавством	Митна справа регулюється Митним кодексом України, ЗУ «Про митну справу в Україні», ЗУ «Про ЗЕД України», ЗУ «Про єдиний митний тариф» тощо.	Митне регулювання забезпечується збіркою законів: Митним кодексом ЄС та Єдиним митним тарифом ЄС.	Митна справа керується більше, ніж 29 законами та іншими підзаконними актами.
Автоматизовані системи	Із 2016 року запрацювала автоматизована електронна система «Єдине вікно», яка забезпечує всі види контролю та здійснює обмін ін.-формацією про товари, які перетинають митний кордон України. Єдина автоматизована інформаційна система Державної митної служби України, що містить всі програмно-технічні складові, які потрібні для автоматизації процесів митного контролю та оформлення.	Оцінка митних декларацій відбувається через автоматизовану систему управління ризиками, що проводить оцінку кожного пункту декларації для виявлення ризикових ситуацій.	Працює автоматизована система подачі документів (АСЕ), де заповнюються основні форми декларацій (28, 29, 4647). Термін подання електронної декларації через АСЕ складає 15 діб з моменту прибуття вантажу. Після митного очищення заповнюється форма 7501 і митна декларація ліквідується.
Митна і фактурна вартість	Митна вартість товарів – це заявлена декларантом чи визначена митним органом вартість товарів, які перетинають митний кордон України, та розраховується під час перетину товарами митного кордону України. Фактурна вартість – це вартість, що фактично сплачена чи підлягає оплаті, або повинна компенсуватися зустрічним надходженням товарів, яка зазначається в рахунку-фактурі за договором купівлі-продажу.	Фактурна вартість може включати всі витрати, що зазнав покупець на користь продавця, які не були внесені до фактурної вартості. Діє спеціальна спрощена процедура визначення митної вартості для фруктів та овочів, що пришвидшує контроль таких товарів.	Для розрахунку митної вартості із вартості інвойсу вилючаються витрати на транспорт та інші витрати, що пов'язані із транспортом до США, витрати після продажних послуг (конструювання, будівництво, технічна допомога) і всі збори й податки, які зазнав продавець у США.

Джерело: складено автором за даними [79].

Рисунок К.2. - Порівняльна характеристика регулювання митної справи в Україні, ЄС і США

Джерело: розроблено автором за даними [79, 81].

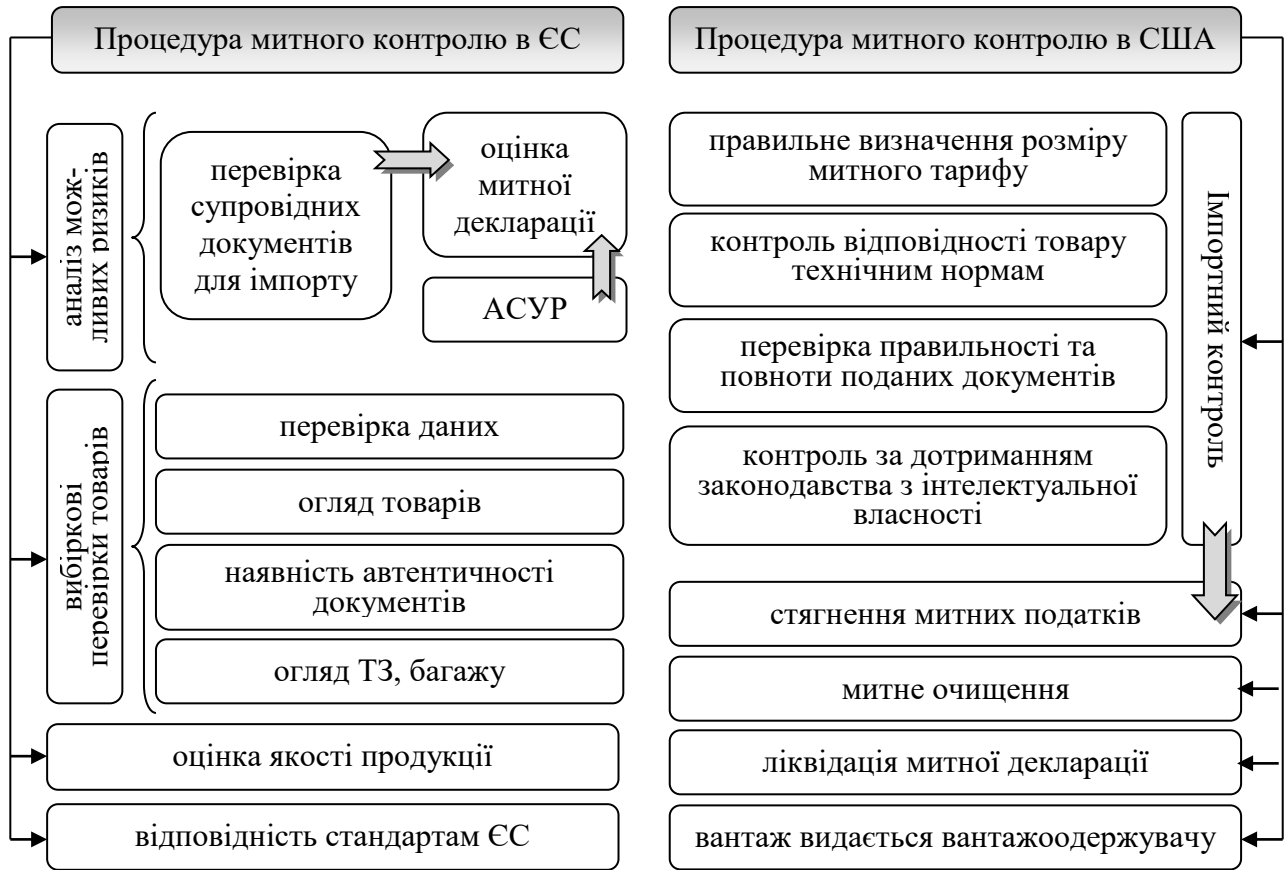

Рисунок К.3 - Процедура митного контролю в ЄС і США

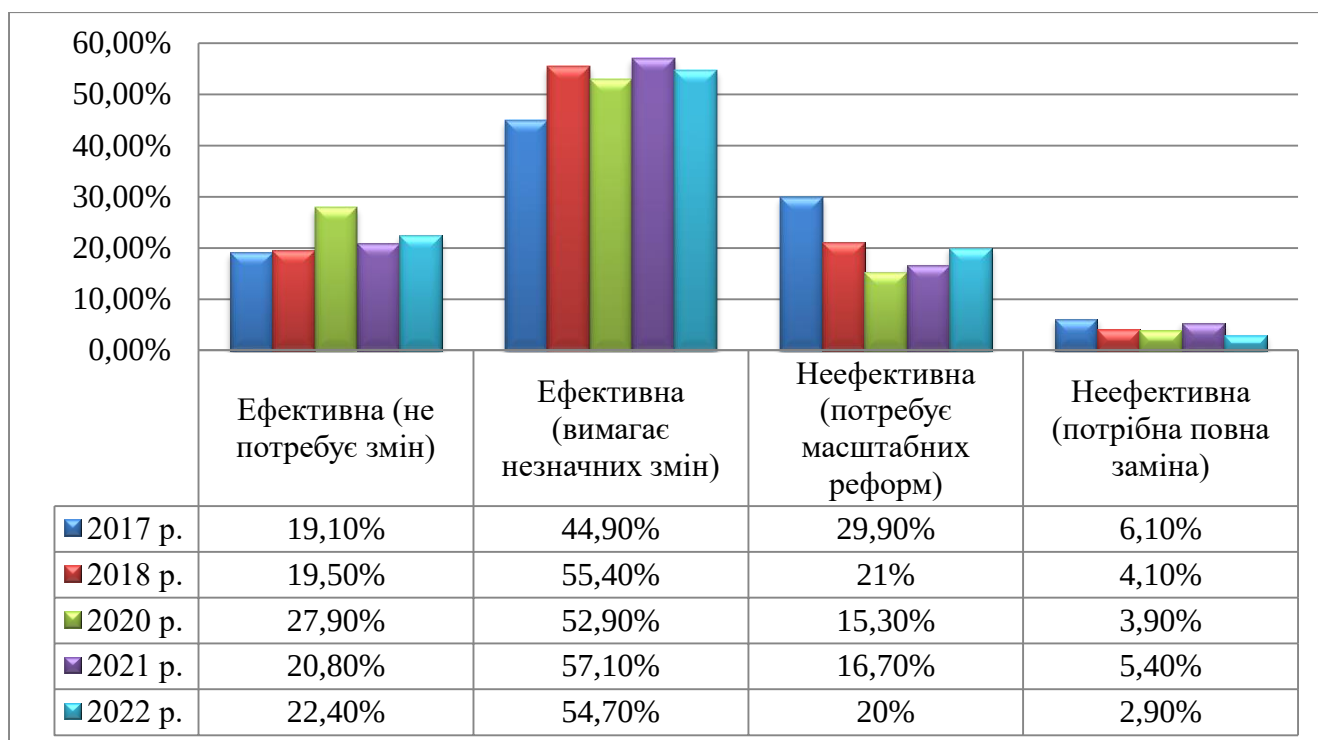
Джерело: розроблено автором за даними [79].

Додаток Л

Рисунок Л.1 - Стимулюючі та стримуючі чинники впливу на величину митних надходжень

Джерело: розроблено автором.

**Рисунок Л.2 - Результати оцінки ефективності роботи митних органів у
2017 – 2022 рр., % респондентів**

Джерело: складено автором за даними [83, с. 27].

Рисунок Л.3 - Проблеми в роботі митниць, % респондентів

Джерело: складено автором за даними [83, с. 31].